

HOOGHEEMRAADSCHAP
**DE STICHTSE
RIJNLANDEN**

Begroting 2024

Met zorg voor de omgeving

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	5
A. Algemene informatie	6
Inleiding	7
<i>De koers van HDSR in 2024</i>	7
<i>Leeswijzer</i>	9
Nieuwe begrotingsstructuur	9
Hoofdstukindeling.....	11
B. Beleidsbegroting.....	12
Bestuurlijk Programma Zuiveringsbeheer	13
1. Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair.....	14
1.1 <i>Dynamische opgave</i>	14
1.1.1 Programma Circulaire Waterketen	14
1.2 <i>Reguliere taken</i>	14
1.2.1 Proces Automatisering	15
1.2.2 Medicijnresten	16
1.2.3 Nieuwbouw rwzi Zeist.....	16
1.2.4 Slibverwerking en masterplan rwzi Nieuwegein	16
1.2.5 Investeringsopgaven in beeld	16
Bestuurlijk Programma Watersysteembeheer.....	17
2. Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	18
2.1 <i>Dynamische opgaven</i>	18
2.1.1 Gezond water	18
2.1.2 Bodemdaling veenweide.....	20
2.1.3 Toekomstbestendig watersysteem	22
2.2 <i>De effecten van het Nationaal Programma Landelijk Gebied</i>	23
2.3 <i>Gebiedsgericht met de opgaven aan de slag</i>	24
2.4 <i>Reguliere taken</i>	24
2.4.1 Watersysteem	24
2.4.2 Watergangen.....	25
2.4.3 Kunstwerken en oevers.....	25
3. Waterveilige leef- en werkomgeving	26
3.1 <i>Dynamische opgave</i>	26
3.1.1 Sterke Lekdijk	26
3.2 <i>Reguliere taken</i>	27
3.2.1 Regionale keringen.....	27

3.2.2	Muskusrattenbeheer in eigen gebied	28
3.2.3	Crisisbeheersing	28
Bestuurlijk Programma Bestuur en organisatie		30
4.	Waterbewust leven en genieten van water	31
4.1	<i>Reguliere taken</i>	31
4.1.1	Waterbewust leven	31
4.1.2	Vaarwegbeheer	32
4.1.3	Monitoring zwemwater	32
5.	Bestuur, middelen en maatschappij	33
5.1	<i>Dynamische opgaven</i>	33
5.1.1	Duurzaamheid	33
5.1.2	Digitale transformatie	35
5.2	<i>Reguliere taken</i>	37
5.2.1	Dierenwelzijn	37
5.2.2	Communicatie en educatie	37
5.2.3	Toekomstbestendig begroten	38
5.2.4	Toekomstbestendige organisatie	39
C.	Financiële begroting	40
6.	Introductie financiële ontwikkeling	41
6.1	<i>Economische ontwikkelingen</i>	41
6.2	<i>Financiële koers</i>	41
6.3	<i>Veranderingen ten opzichte van 2023</i>	42
6.4	<i>Investeringsniveau</i>	42
7.	Begroting in één oogopslag	43
7.1	<i>Kosten en dekking</i>	44
8.	Toelichtingen financiële ontwikkelingen per programma	47
8.1	<i>Belangrijkste verschillen Zuiveringsbeheer 2023 en 2024</i>	47
8.2	<i>Belangrijkste verschillen Watersysteembeheer 2023 en 2024</i>	48
8.3	<i>Belangrijkste verschillen Bestuur en organisatie 2023 en 2024</i>	49
9.	Overzicht van voorgenomen projectmatige investeringen 2024	52
9.1	<i>Algemeen</i>	52
9.2	<i>Actualisatie en vaststellen jaarschijf 2024</i>	53
9.3	<i>Autorisatie kredietvolume 2024</i>	55
9.4	<i>Inzicht in kredietvolume en investeringsbegroting 2024 per programma</i>	58
10.	Belastingen	60
10.1	<i>Kostentoedeling</i>	60
10.2	<i>Belastingopbrengsten 2024</i>	60

10.3	<i>Belastingtarieven 2024</i>	61
10.4	<i>Lastendruk</i>	62
11.	Overige verplichte paragrafen	63
11.1	<i>Uitgangspunten en normen</i>	63
11.2	<i>Wendbaarheid van de begroting</i>	64
11.3	<i>Incidentele baten en lasten</i>	64
11.4	<i>Ontwikkelingen sinds vorig begrotingsjaar</i>	64
11.5	<i>Meerjarenbegroting 2023-2028</i>	66
11.6	<i>Reserves en voorzieningen</i>	67
11.6.1	Reserves	67
11.6.2	Voorzieningen	70
11.6.3	Weerstandvermogen	72
11.7	<i>Financiering</i>	76
11.7.1	Financiering	76
11.7.2	Geprognosticeerde balans	80
11.7.3	EMU-saldo	81
11.8	<i>Verbonden Partijen</i>	82
Bijlage 1	Effectindicatoren	95
Bijlage 2	Verwerkte ontwikkelingen coalitieakkoord	97

Voorwoord

Voor u ligt de begroting voor het jaar 2024. Deze begroting geeft op hoofdlijnen de doelen, ambities en intenties van het waterschap weer. Het is een begroting waarin de speerpunten uit het recente coalitieakkoord zichtbaar zijn en bevat een ambitieus en uitdagend pakket aan opgaven. Het college heeft ervoor gekozen om de uitgestippelde koers uit het WBP en andere beleidsdocumenten vast te houden en daar haar accenten aan toe te voegen om zo haar ambities en doelstellingen te kunnen realiseren. Door kansen te benutten en zorg te hebben voor de omgeving zoals in processen met gebiedspartners, bij de uitvoering van de Omgevingswet en via 'water en bodem sturend'.

De begroting van 2024 is daarmee een uitwerking van de Voorjaarsnota 2023, het Waterbeheerprogramma 2022-2027 (WBP) en vooral het coalitieakkoord Waterverbinding: In vertrouwen kan veel (Akkoord 2023-2027).

Er liggen veel opgaven voor Nederland. Het waterschap krijgt zonder twijfel te maken met onzekerheden en ontwikkelingen die in de (nabije) toekomst gevolgen hebben. Dit vraagt om een flexibele en adaptieve organisatie die snel op nieuwe ontwikkelingen kan anticiperen en inspelen. In deze begroting ziet u daar al voorbeelden van terug, zoals de aandacht voor grondwater, dierenwelzijn en de rol die onze organisatie in de maatschappij wil vervullen.

In een tijd waar sprake is van forse autonome kostenstijgingen presenteert het college een sluitende begroting met verklaarbare tariefstijgingen voor 2024 en de daaropvolgende jaren.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden,
De Stichtse Rijnlanden
September 2023

A. Algemene informatie

Inleiding

De koers van HDSR in 2024

Het is al vele malen geconstateerd: het waterschap staat voor grote opgaven die bepalend zijn voor haar werk. Naast waterveiligheid en de zorg voor voldoende schoon en gezond water, pakt het waterschap haar verantwoordelijkheid in de concretisering van 'water en bodem sturend' voor een toekomstbestendige leefomgeving.

Er zijn grote en noodzakelijke ambities op het gebied van klimaat, woningbouw, infrastructuur, energie, stikstof, biodiversiteit en verduurzaming van de landbouw. HDSR heeft direct dan wel indirect met deze opgaven te maken of wordt met de gevolgen geconfronteerd. Het is duidelijk dat het belang van (en de druk op) ons werk steeds groter wordt. In deze veranderende wereld van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen, globalisering en grote strijd om de ruimte, neemt de complexiteit in de uitvoering van haar taken en ambities toe.

Het is ook duidelijk dat we met het Waterbeheerprogramma (2022- 2027) en de daarin genoemde strategische lijnen een goede koers uitgezet hebben. In het coalitieprogramma 'Waternetverbinding: In vertrouwen kan veel (Akkoord 2023-2027)' geven we aan dat er alle noodzaak is om die vast te houden. We bouwen dus voort op de rijke historie van het waterschap en het werk dat in eerdere jaren is verricht. We zijn trots op de keuzes die we al maakten, leggen accenten en intensiveren onze inzet waar nodig. Enkele strategische lijnen zetten we voort in ons reguliere werk omdat ze inmiddels ingebed zijn in ons dagelijks werk. Het gaat om de Omgevingswet, toekomstbestendig begroten, waterbewust leven en beheer Lekdijk. Deze lijnen zijn als aparte programma's ingezet vanuit het WBP.

Samen met de betrokken gebiedspartners zoeken wij naar de plekken waar wij onze rol nadrukkelijker kunnen oppakken en waar juist anderen meer aan zet zijn. Daarbij werken we stroomopwaarts. Binnen bestaande ruimte koppelen, combineren en integreren we dynamische opgaven nog meer met andere ruimtelijke opgaven van andere overheden. Dit doen we via de activiteiten van de dynamische opgaven in Gezond water, Bodemdaling veenweide en Toekomstbestendig waterbeheer. Van belang is dit over het beheergebied te verdelen en te faseren in de tijd. Daarbij zijn we afhankelijk van draagvlak, uitvoeringskracht en cofinanciering.

Het waterschap krijgt een steeds dringendere rol in de grote opgaven op het gebied van klimaat en duurzaamheid. Veilig water, schoon en voldoende (grond)water en veilige dijken betekent dat wij oog hebben voor alles wat leeft in en rond het water. Daarom zoeken we steeds naar oplossingen met respect voor mensen, dieren en alles wat groeit en bloeit. Biodiversiteit, circulariteit, recreatie en dierenwelzijn vinden wij van groot belang en krijgen een vaste plek in onze afwegingen.

Daarnaast heeft het waterschap blijvend een belangrijke uitvoerende taak aan het dagelijkse operationele zuiverings- en waterbeheer en de instandhouding van onze infrastructuur. De meeste middelen uit deze begroting worden aan de uitvoering van deze taak besteed.

De wijze waarop wij deze taak uitvoeren verandert in de tijd door externe ontwikkelingen en eigen ambities. De taak zelf en het hoofddoel ervan blijven staan en wijzigen niet. Voor het zuiveringsbeheer lijkt de financiële ruimte om de reguliere taken op deze ontwikkelingen aan te passen voldoende. Voor het waterbeheer is de toekomst onzekerder. De ambities en de externe ontwikkelingen hebben een flinke invloed op de beheertaak in het dagelijks waterbeheer en introduceren nieuwe risico's. Van oudsher staan bij het waterbeheer de beschikbare middelen onder druk, en die druk zal naar verwachting verder toenemen. Een beheerst proces en een tempo dat zowel organisatorisch als financieel bijgehouden kan worden zijn daarom in het waterbeheer belangrijk.

Het vertrouwen in overheidsorganisaties staat onder druk. Wij zijn een organisatie die laat zien waar zij voor staat en rekening houdt met anderen. Of dat nu onze inwoners zijn, bedrijven of andere (overheids)organisaties. HDSR is een democratische organisatie die alleen kan bestaan bij de gratie en het vertrouwen van haar omgeving. Wij willen het vertrouwen als organisatie versterken door actief met inwoners samen te werken en helder te communiceren. Over niet alles kunnen we iedereen tevreden stellen. Wel streven we ernaar dat we transparant zijn in wat we doen en welke overwegingen daarvan de basis vormen.

Dit alles vraagt veel van onze ambtelijke organisatie. Onze medewerkers zijn professioneel en ambitieus. Tegelijkertijd realiseren we ons dat niet alles maakbaar is en dat ook niet alles tegelijkertijd en overal kan. Er zijn grenzen aan het absorptievermogen van onze organisatie en grenzen aan onze uitvoeringskracht. Deze uitvoeringskracht wordt immers steeds meer bepaald door het draagvlak en de draagkracht van onze samenwerkingspartners. En daarnaast hebben we te maken met de arbeidsmarkt en het tekort aan grondstoffen.

Onze ambities betekenen dus scherpe keuzes maken en duidelijke prioriteiten benoemen, waarbij we meeliften met de kansen en cofinanciering.

In deze begroting lichten we toe wat voor 2024 geagendeerd is en geven waar mogelijk een (financiële) doorkijk naar latere jaren.

Nieuwe begrotingsstructuur

In deze begroting hanteren we een indeling waarin een groot deel van de wijzigingen in de vereisten van de Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBV-W) zijn verwerkt. Hiermee lopen we vooruit op een definitief kabinetsbesluit dat mogelijk vanaf 2025 van toepassing wordt. Een belangrijk kenmerk daarvan is de splitsing in een beleidsdeel en een financieel deel.

Met de begroting geven we invulling aan de werkzaamheden en opgaven voor het waterschap in 2024. In de vorige begroting is voor het eerst de nieuwe begrotingsstructuur toegepast: het Toekomstbestendig Begroten. Deze nieuwe begroting is net als vorig jaar ingedeeld op basis van de drie bestuurlijke programma's: Zuiveringsbeheer, Watersysteembeheer en Bestuur en Organisatie. De bestuurlijke programma's zijn herleidbaar naar de 3 soorten waterschapsheffingen: de zuiveringsheffing, de verontreinigingsheffing en de watersysteemheffing (Tabel 1). De bestuurlijke programma's tellen samen exact op tot de som van de drie heffingen.

Tabel 1: Relatie waterschapsheffingen en bestuurlijke programma's

Zuiveringsheffing		Watersysteemheffing en Verontreinigingsheffing	
Bestuurlijk programma Zuiveringsbeheer	Bestuurlijk programma Bestuur en Organisatie	Bestuurlijk programma Watersysteembeheer	

Tabel 2 geeft de indeling weer van bestuurlijke programma's en thema's volgens de nieuwe begrotingsstructuur. Ook het onderscheid in dynamisch en regulier is zichtbaar, de strategische lijnen (SL) staan aangeduid en tenslotte geeft het weer voor welke opgaven er effectindicatoren bestaan. Met effectindicatoren volgen we de voortgang van de transities van de meeste strategische lijnen. De verantwoording daarover rapporteren we in de jaarrekening. De effectindicatoren zelf worden toegelicht in bijlage 1 van deze begroting.

Tabel 2: Opbouw begroting met indeling in heffingen, bestuurlijke programma's, WBP-thema's, dynamische opgaven en reguliere taken en effectindicatoren. (SL= strategische lijn)

Heffing	Bestuurlijk Programma	Thema uit WBP	Dynamische/ reguliere opgave	Effect-indicator
Zuiveringsheffing	Zuiveringsbeheer	Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	Dynamische opgave: • Circulaire Waterketen (SL)	X
			Reguliere taken: • Proces Automatisering • Medicijnresten verwijdering • Nieuwbouw RWZI Zeist • Slibverwerking masterplan RWZI Nieuwegein • Investeringsopgaven	
Watersysteem-heffing	Watersysteem-beheer	Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	Dynamische opgave: • Gezond Water (SL) • Bodemdaling Veenweide (SL) • Toekomstbestendig watersysteem (SL)	X X X
			Reguliere taken: • Watersysteem • Watergangen • Kunstwerken en oevers	
		Waterveilige leef- en werkomgeving	Dynamische opgave: • Sterke Lekdijk (SL)	X
			Reguliere taken: • Regionale keringen • Muskusrattenbeheer • Crisisbeheersing	
Watersysteem-heffing	Bestuur en Organisatie	Waterbewust leven en genieten van water	Reguliere taken: • Waterbewust leven • Vaarwegbeheer • Monitoring zwemwater	X
		Bestuur, middelen en maatschappij	Dynamische opgave: • Duurzaamheid (SL) • Digitale transformatie (SL)	X
Zuiveringsheffing			Reguliere taken: • Dierenwelzijn • Communicatie en educatie • Toekomstbestendig begroten • Toekomstbestendige organisatie	

Hoofdstukindeling

Zoals eerder beschreven is de opzet van de begroting van 2024 veranderd in vergelijking met voorgaande jaren. In deel A staat algemene informatie. Het inhoudelijke en financiële deel van de begroting zijn strakker gescheiden in een Beleidsbegroting (deel B) en een Financiële begroting (deel C).

In de Beleidsbegroting wordt per bestuurlijk programma beschreven welke taken en ambities in 2024 worden opgepakt. Na de algemene informatie wordt in de hoofdstukken 1 tot en met 5 een onderverdeling naar de WBP-thema's gehanteerd:

1. Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair
2. Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied
3. Waterveilige leef- en werkomgeving
4. Waterbewust leven en genieten van water
5. Bestuur, middelen en organisatie

Binnen deze hoofdstukken worden eerst de bijbehorende dynamische opgaven beschreven. Daarna komen de reguliere taken aan bod.

De Financiële begroting is als volgt ingedeeld:

6. Introductie financiële ontwikkelingen
7. Begroting in één oogopslag
8. Toelichting financiële ontwikkelingen per programma
9. Overzicht van programma's
10. Belastingen
11. Overige verplichte paragrafen

B. Beleidsbegroting

Bestuurlijk Programma Zuiveringsbeheer

1. Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair

In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan het zuiveren van afvalwater en in het bijzonder aan de dynamische opgave *Circulaire Waterketen*. Deze opgave kan niet los worden gezien van de Zuiveringsvisie die in 2022 is vastgesteld en waarin de ambitie is vastgelegd om in 2050 circulair en klimaatpositief te worden.

1.1 Dynamische opgave

1.1.1 *Programma Circulaire Waterketen*

Dagelijks zuiveren wij circa 220 miljoen liter afvalwater afkomstig van huishoudens en bedrijven. De realisatie van de doelen en ambities uit de zuiveringsvisie worden sinds 2023 opgepakt binnen dit nieuwe programma. Het vervangt en verbreedt, onder invloed van de ambities uit de zuiveringsvisie, de eerdere dynamische opgave *Zuivere ontwikkeling*.

Om goed en tijdig in te kunnen spelen op ontwikkelingen heeft het waterschap in maart 2022 de Zuiveringsvisie 2050 vastgesteld, inclusief de bijbehorende slibstrategie (zie kader in 1.2.1). In deze langetermijnvisie hebben we de belangrijkste trends, ontwikkelingen en innovaties geschetst en onze ambities voor het zuiveren van afvalwater in de toekomst vastgelegd. De visie luidt: ‘samen meer waarde halen uit de waterketen’. Dit betekent in het kort dat we het gezuiverde water zo veel mogelijk nuttig inzetten op de plaatsen waar daar behoefte aan is (onder meer voor bedrijven, droogtebestrijding, landbouw en natuur). Daarnaast willen we grondstoffen uit afvalwater halen en het opwerken naar bijvoorbeeld cellulose. Ook zetten we erop in om het hele zuiveringsproces energieneutraal en circulair maken. Tenslotte willen we flexibele zuiveringsinstallaties bouwen die kunnen inspelen op veranderingen. Op die manier speelt het zuiveren van afvalwater een steeds grotere rol bij het duurzaam inrichten van onze leefomgeving en het tegengaan van en inspelen op klimaatverandering. Zo wordt de waterketen flexibel en beter voorbereid op de toekomst. Om dit te realiseren is samenwerking met onze ketenpartners, zoals gemeenten, drinkwaterbedrijven, AquaMinerals, SNB en de markt essentieel.

We staan voor de uitdaging om dit nog beter en vooral op een duurzamere manier te doen. Externe ontwikkelingen en onze eigen ambities stellen hierbij nieuwe eisen. Zo is de verwachting dat de eisen aan de kwaliteit van het effluent in de toekomst steeds strenger worden. Er komen onder meer zwaardere eisen voor microverontreinigingen, zoals bijv. medicijnresten. Momenteel wordt in Brussel hiervoor nieuwe wetgeving voorbereid, de Richtlijn Stedelijk Afvalwater. Dit zorgt er voor dat onze zuiveringsinstallaties meer verontreinigingen uit het afvalwater moeten halen. Soms kan dit door middel van optimalisatie van het zuiveringsproces, soms vraagt dit om aanpassingen in de installatie (zoals door het toevoegen van een nazuiveringsinstallatie voor medicijnresten). Gelijktijdig spelen de eigen ambities van HDSR ook een rol (zie kader Zuiveringsvisie 2050) in de stappen die we gaan zetten.

1.2 Regulierte taken

Bij HDSR zuiveren we dagelijks ca. 220 miljoen liter afvalwater afkomstig van huishoudens en bedrijven. Hiermee dragen wij bij aan een gezonde leefomgeving. Voor het zuiveren van het afvalwater in ons beheergebied maken we gebruik van 16 rioolwaterzuiveringen (rwzi's) en 54 gemalen. Deze worden door onze medewerkers gemonitord, beheerd en onderhouden. Het zuiveringsproces en de instandhouding van de assets zijn goed op orde.

1.2.1 Proces Automatisering

Met de toenemende digitale dreiging waaronder cybercrime, moet het beheer op gebied van de procesautomatisering beter worden georganiseerd. Daarom is er besloten om de krachten op het gebied van Procesautomatisering te bundelen. In 2023 is een gezamenlijk “virtueel team” opgericht binnen HDSR om onze Proces Automatisering in overeenstemming te maken met de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en de CyberSecurity ImplementatieRichtlijn (CSIR). Met de middelen van deze begroting hebben we dit team kunnen uitbreiden. Enerzijds kunnen we hierdoor (blijven) voldoen aan de geldende wet- en regelgeving, anderzijds biedt het handvatten om risico gestuurd de digitale weerbaarheid te verhogen, zodat kwetsbaarheden niet de uitvoering van onze wettelijke taken kunnen belemmeren.

Zuiveringsvisie 2050 ‘Samen halen we meer waarde uit de waterketen’

Het klimaat wordt grilliger. Er zijn meer periodes van droogte, hitte en wateroverlast. De waterkwaliteit staat onder druk. De komende decennia groeit de bevolking in ons beheergebied naar verwachting met 30%. Daarnaast vinden zowel het waterschap als onze omgevingspartners dat onze leefomgeving duurzamer ingericht moet worden. Maar hoe kunnen we het zuiveringsproces zo inrichten dat dit past in een duurzame leefomgeving? Dat is de centrale vraag die we ons als waterschap hebben gesteld bij het opstellen van de nieuwe zuiveringsvisie. Samengevat willen we met deze visie: ‘Samen halen we méér waarde uit de waterketen’.

We werken actief met onze partners samen om meer waarde uit de waterketen te halen. Hierbij onderscheiden we voor 2050 drie inhoudelijke sporen:

1. De ambitie is om al het water uit de keten samen nuttig in te zetten.

De waterketen levert water op maat: gezuiverd afvalwater krijgt een nuttige bestemming. We verlaten daarmee het spoor van lozen en afvoeren en zoeken de meerwaarde van zoet water. Voor de waterkwaliteit betekent dit dat die aansluit bij de behoefte. Dat kan voor vele toepassingen, maar minimaal voor de (water)natuur. Het water is schoon en draagt bij aan een betere kwaliteit van het oppervlaktewater.

2. De ambitie is om samen alle waarde uit de waterketen te benutten.

De waterketen is circulair en klimaatpositief: We brengen de warmtevraag in beeld en wat de mogelijkheden zijn om warmte uit (gezuiverd) afvalwater te halen. Voor het terugwinnen van energie uit zuiveringsslib wordt gekeken naar de realisatie van een centrale slibgistingsinstallatie. Daarnaast gaan we grondstoffen uit het afvalwater halen, zoals cellulose en Kaamera.

3. De ambitie is om samen met onze omgevingspartners de infrastructuur 100% adaptief te maken.

De waterketeninfrastructuur is adaptief: Er komen veel ontwikkelingen op de waterketen af, zoals bevolkingsgroei, druk op de beschikbare ruimte en duurzaamheidsdoelstellingen. Dat vraagt om een andere manier van ontwerpen en bouwen, maar ook om proactief samen met de omgeving in te spelen op deze ontwikkelingen. We zetten in op de mogelijkheden van modulaire bouw van rwzi's en de voordelen die digitalisering ons biedt.

1.2.2 Medicijnresten

We vinden steeds meer microverontreinigingen in het oppervlaktewater. Een belangrijk aandeel hierin vormen de medicijnresten. Deze komen voor het overgrote deel via het effluent van onze rioolwaterzuiveringsinstallaties in het oppervlaktewater terecht. Het aanvullend verwijderen van deze stoffen bij de rwzi's is een belangrijke maatregel om de belasting op het oppervlaktewater te verminderen. De Europese 'Richtlijn Stedelijk Afvalwater' gaat scherpere eisen stellen aan het verwijderen van medicijnresten. Met het realiseren van een nazuivering voor al het effluent op rwzi Houten in 2022 hebben we als waterschap een eerste stap gezet om te leren hoe we medicijnresten effectief en efficiënt uit het effluent kunnen verwijderen. Vervolgens worden de rwzi's van Woerden, Zeist, Nieuwegein, Leidsche Rijn en Utrecht voorzien van een installatie om medicijnresten te verwijderen. Door middel van lerend implementeren geven we invulling aan deze ambitieuze opgave.

1.2.3 Nieuwbouw rwzi Zeist

De huidige rwzi Zeist is onvoldoende in staat om structureel aan de effluenteisen in het kader van de Kader Richtlijn Water (KRW) te voldoen. Dit staat het halen van onze doelen voor Gezond water in de weg. In 2022 heeft het bestuur gekozen voor nieuwbouw van de rwzi Zeist. Hierbij wordt het beste invulling gegeven aan alle (externe) eisen en ambities uit de zuiveringsvisie. Daarmee wordt de rwzi Zeist het eerste prototype dat gebouwd gaat worden conform onze zuiveringsvisie. In juli 2023 heeft het algemeen bestuur het krediet voor de planuitwerkingsfase vastgesteld. Deze uitwerking moet leiden tot een definitief ontwerp, inclusief kostenraming, dat in 2024 ter besluitvorming aan het algemeen bestuur wordt voorgelegd.

1.2.4 Slibverwerking en masterplan rwzi Nieuwegein

De stip op de horizon voor de verwerking van ons zuiveringsslib is dat we zoveel mogelijk energie en grondstoffen uit ons slib halen. Het ultieme doel is dat zuiveringsslib geen afvalstof meer is, maar een grondstof voor bioplastics of energie. De route daarnaartoe heeft tijd nodig. Sinds 1 januari 2023 is HDSR aandeelhouder van Slibverwerking Noord Brabant (SNB) geworden. Dit biedt HDSR meer zekerheid in de afzet van het zuiveringsslib en de mogelijkheid om onze energie- en grondstoffenambitie samen met de andere aandeelhoudende waterschappen te realiseren.

Om zelf concrete stappen te zetten in het terugwinnen van energie en grondstoffen werken we momenteel aan een masterplan voor rwzi Nieuwegein. Op deze zuivering willen we namelijk een centrale slibgistingsinstallatie bouwen waar al ons zuiveringsslib (dus ook die van onze andere zuiveringen) kan worden vergist. Hiermee kunnen we een substantiële hoeveelheid biogas opwekken en de hoeveelheid slib reduceren dat bij de eindverwerking verbrand moet worden. De rwzi Nieuwegein moet hiervoor worden uitgebreid. Het masterplan Nieuwegein willen we eind 2023/begin 2024 ter besluitvorming voorleggen aan het algemeen bestuur. Dit is een routekaart die bestaat uit een fasering van meerdere grote projecten, zoals de realisatie van een slibgisting, uitbreiding van de waterlijn en inpassing op het terrein, die te zijner tijd separaat ter besluitvorming aan het algemeen bestuur worden voorgelegd.

1.2.5 Investeringsopgaven in beeld

Eind 2023 is er een Strategisch Zuiveringsplan opgesteld. In deze strategische visie staat uiteengezet met welke uitdagingen en ambities Zuiver de komende 10 à 15 jaar aan de slag gaat. Onderdeel hiervan is de Lange Termijn Asset Planning (LTAP). Hiermee kunnen de investeringsopgaven beter en gestructureerd opgepakt worden. In de LTAP komen alle investeringsopgaven, zoals instandhouding van onze assets, ambities uit de zuiveringsvisie en externe ontwikkelingen integraal bij elkaar. Hierdoor krijgen we een concreet beeld van de totale opgave (scope en investeringsbudget) uitgezet in de tijd en in relatie met de ambities uit de Zuiveringsvisie binnen het programma Circulaire Waterketen.

Waar zich kansen voordoen om te versnellen, kijken we of we die kunnen verzilveren. Door het kennisintensieve karakter in relatie tot de krappe beschikbaarheid daarvan kent versnellen ook een grens.

Bestuurlijk Programma Watersysteembeheer

2. Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied

Hieronder volgt eerst een beschrijving van onze eigen dynamische opgaven in het watersysteem. Daarna leest u meer over samenwerken en doorlopen van processen met partners (Nationaal Programma Landelijk gebied ofwel NPLG en gebiedsgericht werken). Dit hoofdstuk eindigt met de belangrijkste aandachtspunten bij de reguliere opgaven in het watersysteembeheer voor het komende jaar.

2.1 Dynamische opgaven

2.1.1 Gezond water

In 2024 voeren we de maatregelen uit het programma gezond water conform de strategie die in 2021 is vastgesteld. Dit betekent dat we onze inspanningen intensiveren en we verdere stappen zetten van planvorming naar uitvoeren. Dit is nodig om zicht te blijven houden op het bereiken van onze ambities voor schoon en gezond oppervlaktewater in 2027.

We voeren de geplande maatregelen uit die zijn afgesproken. Daarnaast zien we kansen in het Nationaal Programma Landelijk gebied (NPLG, zie ook par. 2.1.2 en 2.2). Daarom brengen we onze opgave ook zo veel mogelijk onder in de plannen van de provincies waaruit integrale gebiedsprocessen moeten ontstaan. Hierin zien we kansen voor een groenblauwe biodiverse dooradering van ons beheergebied.

Krabbenscheer en wateraardbei in Zegveld (Arthur de Bruin. juni 2023)

Extra budget naar stoffen en innovaties

Bij de maatregelen waarvoor het waterschap zelf aan de lat staat, gaat in 2024 extra budget naar het thema 'stoffen'. Dit volgt op een onderzoek dat in 2023 binnen stroomgebied Rijn-west is uitgevoerd naar het handelingsperspectief van waterschappen hierop. Hierin werken we samen met andere waterschappen die op dezelfde stoffen normoverschrijdingen hebben.

Volgend jaar is het budget van de maatregel 'Onderzoek & Innovatie' hoger. Hiermee doen we extra analyses voor de (landelijke) KRW-Tussenevaluatie en vergroten we onze kennis voor de aanpak van rivierkreeften. Ook zoeken we naar innovatieve manieren om op plekken waar reguliere maatregelen niet toepasbaar zijn tóch de waterkwaliteit te verbeteren.

Enkele innovaties waar we nu aan werken:

- **WaterQi®:** Met dit systeem werken we samen met bedenker en ontwikkelaar MH Waterzaken in de Veldhuizerplas in Utrecht aan het voorkomen van de jaarlijkse blauwalg problemen. Het systeem brengt microscopisch kleine zuurstofbelletjes in het oppervlaktewater en zuivert nutriënten en stoffen eruit.
- **Levende damwand:** Met het idee van de 'Levende Damwand' van Waardenburg Ecology onderzoeken we of het mogelijk is om in bestaande damwanden een structuur aan te brengen die kunnen fungeren als schuil en leefomgeving voor vissen.

Pilot in Utrecht met de WaterQi.

De extra middelen die we in 2024 voor stoffen en onderzoek & innovatie inzetten, financieren we met middelen die oorspronkelijk bedacht waren voor andere maatregelen binnen de dynamische opgave. Zoals elk jaar evalueren we kritisch de in- en output van de afzonderlijke maatregelen. Met name het beschikbare budget voor citizen science lijkt te hoog in vergelijking met wat we, na de piek in uitgaven tijdens het opzetten van de meetmethodiek, nu jaarlijks uitgeven. Nu de methodiek staat, kunnen we onze ambitie uitvoeren met minder budget. We kiezen er dus voor om een deel van dit budget voor andere maatregelen in te zetten.

Extra boost aan de maatregelen in de stad en agrarisch waterbeheer

Om gebiedspartijen te stimuleren om samen met ons maatregelen te nemen voor verbetering van waterkwaliteit en biodiversiteit wordt er in 2024 weer een flinke 'schip bovenop' gedaan. Zowel in capaciteit als in financiële middelen. Dit is ook nodig om afspraken na te kunnen komen die met de gebiedspartijen zijn gemaakt. Deze extra middelen en capaciteit waren reeds voorzien in de meerjarenraming en komen dus niet bij andere maatregelen vandaan.

- Er zijn in 2023 meerjarenplannen opgesteld met een aantal gemeenten, waaronder Nieuwegein en Utrecht. Met Utrecht zetten we in 2024 de eerste stap naar realisatie. Hier is budget vanuit de Impulsregeling voor gelabeld. De middelen van de Impulsregeling gaan dus steeds meer van 'impulsieve' naar 'planmatige' investeringen. In het meerjarenplan van Utrecht is de extra ambitie voor waterkwaliteitsniveau levendig al verwerkt. Voor andere gemeenten moet nog duidelijk worden of een verhoogde ambitie realistisch en haalbaar is en wat de consequenties zijn voor inzet van middelen en capaciteit.
- Er komt meer budget om ecologisch beheer en onderhoud door agrariërs te vergoeden. Middels een subsidieaanvraag voor de DAW Impuls zetten we in op het borgen van de wijze van ecologisch beheer in zogenoemde 'slotenplannen'. Verdere verhoging van de ambitie op ecologisch beheer en onderhoud is opgenomen in het Utrechtse plan dat is ingediend in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Hiermee verweven we de ambitie uit het coalitieakkoord zowel

Dotterbloem en waterviolier in kwelsloot langs de Lek bij Nieuwegein (Arthur de Bruin, mei 2023)

in onze eigen activiteiten die we nu al uitvoeren als de integrale gebiedsgerichte plannen die er nog gaan komen.

- De middelen voor de samenwerking met de natuurorganisaties blijven gelijk.

Extra inzet vanuit gezond water op integrale gebiedsprocessen

De globale plannen die in 2023 voor het NPLG zijn ingediend moeten verder uitgewerkt worden. Hierbij moeten we ook vanuit waterkwaliteit en ecologie goed aan tafel zitten. Dit om te zorgen dat de kansen voor groenblauwe dooradering en ecologisch beheer en onderhoud van sloten in het landelijk gebied gepakt worden, maar ook om eventuele negatieve consequenties van andere maatregelen in beeld te brengen. Dit loopt parallel aan het uitvoeren van de geplande waterkwaliteitsmaatregelen. De deadline voor de waterkwaliteitsdoelen is immers al in 2027 en loopt daarmee voor op die van de integrale NPLG-gebiedsprocessen. Daarom blijven we afwegen wat we in een gebiedsproces oppakken en wat we los daarvan uitvoeren. De integrale gebiedsprocessen kosten veel capaciteit waarop bij de start in 2021 niet gerekend was. Deze extra inzet pakken we samen op met de andere dynamische opgaven.

2.1.2 Bodemdaling veenweide

Veengrond is vruchtbaar en goed bruikbaar voor grasland. In het verleden is actief ingezet op het ontwateren of droogleggen van dit drassige land door het aanleggen van sloten. Keerzijde van het ontwateren is dat de veenbodem in contact komt met zuurstof en verbrandt; dit leidt tot bodemdaling en CO₂-emissie. Omgaan met bodemdaling en CO₂-emissies in het veenweidegebied is een van de dynamische opgaven voor het landelijk gebied.

Doelstellingen: waterschap – provincie – Rijk – Europa

HDSR heeft de ambitie om in 2030 de bodemdaling te remmen met 50% en de uitstoot van CO₂ te reduceren (1 Mton landelijk). Dat is niet het einddoel. Wij houden er rekening mee dat er ook na 2030 maatregelen nodig zijn, zowel technisch als ruimtelijk. Dit alles vanuit het uitgangspunt dat water en bodem sturend zijn in de ruimtelijke ordening. In het Waterbeheerprogramma opgenomen dat alle ontwikkelingen in het landgebruik in het veenweidegebied in 2027 zijn afgestemd op de waterbeschikbaarheid en het extra risico op wateroverlast. De doelstelling van HDSR is in lijn met afspraken van de Regionale Veenweiden Strategie Utrecht. Deze strategie is nu onderdeel geworden van het Utrechtse programma Landelijk gebied. De bovengenoemde doelstellingen zijn verbonden met Rijks- en Europees beleid en hangt samen met het in 2019 gesloten klimaatakkoord (Parijs).

Ontwikkelingen

Medio 2022 heeft het Rijk de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG, transitiefonds € 25 miljard) gelanceerd. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied bevat twee programmalijnen:

1. De eerste is dat het Rijk structurerende en richtinggevende keuzes maakt voor het landelijk gebied. Voor het veenweidegebied wordt ingezet op een grondwaterstand tussen de 20 en 40 centimeter beneden maaiveld, het behoud van grasland, het zoveel mogelijk voorkomen dat het teveel aan water of de extra watervraag wordt afgewenteld op andere gebieden of op de toekomst. Deze lijn ondersteunt enerzijds de aanpak van bodemdaling, maar het brengt ook scherper in beeld dat de aanpak van bodemdaling consequenties heeft voor de extra watervraag en het risico op wateroverlast (zie punt 2).
2. De tweede lijn is de uitwerking van de structurerende keuzes in een gebiedsgerichte aanpak. Om tot een gebiedsgerichte aanpak te komen wil het Rijk tot regionale gebiedsdoelen komen. Het Rijk heeft de regie voor deze aanpak bij provincies neergelegd en roept waterschappen en gemeenten op mee te doen bij deze processen.

Gebiedsprocessen

Belangrijke principes aanpak bodemdaling HDSR blijven overeind

Belangrijke elementen in onze strategie zijn: gebruikmaken van de energie in het gebied, faciliteren van gebiedsprocessen en daar waar wateropgaven aanzienlijk zijn een trekkende rol aannemen in gebiedsprocessen (met zowel integrale als sectorale opgaven). De uitgevoerde pilots in het veenweidegebied komen voort uit bottom-up energie en leverden resultaat op. HDSR nadert het einde van de pilotfase en beweegt toe naar de opschalingsfase - samen met andere partijen.

Het Utrechtse en Zuid Hollandse Programma Landelijk Gebied, waarin de Regionale Veenweiden Strategie onderdeel is, geven richting aan de integrale opgaven en aanpak in de gebiedsprocessen.

Wat gaan we verder doen?

- *Extra inzet in 2024 op integrale polderprocessen.* Naast een sectorale aanpak zet HDSR meer in op een integrale polderaanpak. Meer maatschappelijke doelen (bodemdaling, waterkwaliteit en KRW, klimaat, biodiversiteit, stikstof en RO-opgaven) dalen neer in een gebied. Samen met andere partijen, o.a. de provincie en het gebied, zet HDSR zich in voor een integrale gebiedsgerichte aanpak. Hiervoor zet HDSR het beschikbare extra budget voor gebiedsprocessen in voor de integratie met de andere opgaven in het gebied.
- *Koersbepaling als gevolg van de effecten van bodemdaling remmende maatregelen op het watersysteem.* De aanpak van bodemdaling vraagt extra zoet water en vergroot het risico op wateroverlast. Bestuurlijke keuzes zijn nodig op deze onderwerpen. We voorkomen zo veel als mogelijk afwenteling van wateroverlast en watertekorten in tijd en ruimte. Echter zoals de Provinciale Plannen Landelijk Gebied aangeven, blijven we tot 2030 in grote mate afhankelijk van het bovenregionale hoofdwatersysteem. Wel gaan we onderzoek naar regionale voorraadbuffers in verband met droogte.
Om goed voorbereid te zijn op droogte en watertekorten werken we een verdringingsreeks uit voor ons beheergebied als gebiedsgerichte uitwerking van de landelijke verdringingsreeks.
- *Verbreiding van samenwerkingspartners in de polderprocessen.* Tot op heden is de agrarische sector een van de belangrijkste gebiedspartners, naast de overheden, in de gebiedsgerichte pilotprojecten. Door het koppelen van maatschappelijke doelen in de gebiedsprocessen wil HDSR de samenwerking met andere grondgebruikers zoals natuur- en milieuorganisaties gaan intensiveren.
- *Kennisontwikkeling en innovatie.* HDSR blijft een proactieve rol aannemen in het vergaren van gegevens en kennis om effectieve maatregelen te ontwikkelen. Om het effect van de aanpak van bodemdaling/veenweide op de omgeving beter te begrijpen zijn er diverse onderzoeksprogramma's. Om deze reden participeert HDSR, samen met andere partijen, ook in landelijke programma's en -kennisnetwerken, zoals in het Veenweide Innovatie Programma en het onderzoeksprogramma van de STOWA.

Het tijdspad voor de opgave bodemdaling is ambitieus; horizon 2030. Op dit moment zijn bodemdaling remmende maatregelen getroffen in minder dan 10% van ons veenweidegebied. Ook vraagt de verbreding van een hoofdzakelijk sectorale gebiedsgerichte aanpak naar een integrale gebiedsgerichte aanpak meer tijd en inspanning. De consequenties werken we uit in de Voorjaarsnota 2024. Als gevolg van keuzes die in de Provinciale Plannen Landelijk Gebied worden gemaakt, gaat HDSR ook een beroep doen op de in dit kader (naar verwachting) beschikbaar gestelde middelen. Als waterschap zijn we niet alleen aan zet om de geformuleerde opgave te halen. Keuzes in de ruimtelijke ordening zijn nodig (provincie en gemeenten). Daarnaast zijn ook de grondeigenaren aan zet voor het treffen van maatregelen.

Kennisontwikkeling en innovatie

HDSR blijft een proactieve rol aannemen in het vergaren van gegevens en kennis om effectieve maatregelen te ontwikkelen. Om het effect van de aanpak van bodemdaling/veenweide op de omgeving beter te begrijpen zijn er diverse onderzoeksprogramma's. Om deze reden participeert HDSR, samen met andere partijen, ook in landelijke programma's en -kennisnetwerken, zoals in het Veenweide Innovatie Programma en het onderzoeksprogramma van de STOWA.

2.1.3 Toekomstbestendig watersysteem

Het klimaat verandert. Ons watersysteem is niet voorbereid op het toekomstig klimaat. Aanpassingen zijn nodig, zoals meer water vasthouden, bergen en infiltreren. Dit kan een grote invloed op het landgebruik hebben. Dit werkt door naar diverse gebiedsprocessen, programma's en projecten. We zoeken hierbij nadrukkelijk de samenwerking op. Want klimaatadaptief worden is een opgave voor iedereen. Het werkt door in beleid en de uitvoering. Wij, maar ook onze gebiedspartners zien meer en meer het belang van beschikbaarheid van voldoende water.

Visie en handelingsperspectief

HDSR heeft eerder de visie 'Visie en handelingsperspectief Toekomstbestendig watersysteem' (TBWS) opgesteld. Deze visie gecombineerd met de Regionale Adaptatiestrategie uit het Netwerk Water en Klimaat geeft ons en onze partners richting om de komende veranderingen het hoofd te bieden en ons watersysteem klimaatbestendig en robuust in te richten. Met TBWS is er veel inzicht ontstaan en is een strategie per deelgebied vastgelegd. Deze strategie wordt doorvertaald. We verbeelden het toekomstig watersysteem en bepalen wat nu nodig is.

De ambitie is dat wij en anderen zich de komende jaren blijven aanpassen aan de veranderende klimaatomstandigheden, zodat risico's op wateroverlast, watertekort, hittestress en overstroming aanvaardbaar zijn en blijven. We werken aan vergroting van bewustwording en creëren van handelingsperspectief.

Hoe te komen tot een toekomstbestendig waterbeheer

De aanpak is breed en richt zich in hoofdzaak op de volgende onderwerpen:

- *Passende normen Wateroverlast.* Het totale watersysteem wordt in 2024 opnieuw doorgerekend. De resultaten worden uitgewerkt in kaders voor o.a. gebiedsprocessen. Het geeft ook inzicht waar maatregelen in het systeem nodig zijn;
- *Nieuwbouw klimaatadaptief.* Eisen over hoe klimaatbestendig kan worden gebouwd zijn er, maar de noodzaak wordt nog niet overal ervaren. We zetten in op borging. We nemen meer en meer een proactieve rol bij de advisering over nieuwbouwlocaties;
- *Infrastructuur bestand tegen sterke bui.* Zijn onze assets voldoende voorbereid op extreem weer? Het is belangrijk om dit grondig te analyseren. Ook is de hersteltijd na een calamiteit van belang;
- *Geen schade aan bebouwing en Infra.* Samen met het netwerk water & klimaat stimuleren wij dat de bestaande leefomgeving klimaatadaptief wordt ingericht. Wij dragen via onze impulsregeling bij aan projecten van gemeenten;
- *Voorbereid op extreme scenario's.* Wat zijn bijvoorbeeld de gevolgen van een maalstop op het Amsterdam Rijnkanaal? Dit en ook andere scenario's werken we uit en bedenken maatregelen;
- *Duurzame (grond)waterbalans.* Een grote opgave met veel raakvlakken. We onderzoeken onder andere de gevolgen van gewasschade als gevolg van de verdringingsreeks en stimuleren fruittelers efficiëntere berekeningstechnieken toe te passen;

- *Infiltratie zoveel mogelijk regenwater Utrechtse Heuvelrug.* Infiltratie wordt bereikt door het afkoppelen van regenwater. Dit ligt in eerste instantie bij de gemeenten. We stimuleren, faciliteren en vragen nog meer aandacht hiervoor. Wij maken gebruik van bestaande samenwerkingsverbanden (zoals het netwerk water en klimaat en de blauwe agenda);
- *Aanpak hitte/zoetwatervraag.* Steden vergroenen om hittestress te verminderen. We onderzoeken of er voldoende water is om de stedelijke ambities waar te maken;
- *Meerlaagse veiligheid.* We werken aan de uitwerking van ambitie en doelstellingen met als richtlijn het landelijke deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie;
- *Grondwater en klimaatverandering.* Er zijn volop ontwikkelingen over dit onderwerp in relatie met de rol van waterschappen. We werken aan een visie voor HDSR. Aangezien dit een relatief nieuw kennisgebied is voor ons waterschap wordt de personele capaciteit hierop uitgebreid. Daarnaast wordt er extra ingezet op de monitoring van grondwater. Dit leidt tot extra capaciteit voor team monitoring, hydrologen en data-analisten en hogere overige kosten t.a.v. monitoring;
- *Grondwateronttrekkingen.* Door toenemende droogte is meer urgentie ontstaan om grondwateronttrekkingen beter te controleren. In het nieuwe droogteprotocol is bovendien een grondwateronttrekkingsverbod opgenomen. Dit vereist meer toezicht en handavingsinzet op jaarlijks verbruik, meer controle op illegale grondwateronttrekkingen en een actueel activiteitenbestand. Waarschijnlijk zijn verdergaande beschermingsmaatregelen voor het grondwaterpeil onontkoombaar: compensatieverplichtingen en inspanningsverplichtingen door onttrekkers om negatieve effecten tegen te gaan liggen in de lijn der verwachting. Hiervoor wordt de organisatie versterkt;
- *Communicatie.* We ondersteunen diverse waterbewustzijn campagnes, maar ook het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug bij educatie over waterbesparing.

Het coalitieakkoord en toekomstbestendig waterbeheer

De vertaling van het nieuwe coalitieprogramma voor het toekomstbestendig waterbeheer:

- Extreem weer vraagt om een verbreding van de crisisorganisatie. Wij denken mee over risico's en gevolgen;
- We maken de water en bodem sturend uitgangspunten concreet;
- Klimaatverandering heeft effect op de waterkwaliteit. We werken aan integrale oplossingen die bijdragen aan een gezonde bio diverse omgeving;
- We werken aan een visie en beleid voor grondwater. We werken hierbij samen met de Provincie.
- We gaan actief het gesprek aan over het verminderen van het watergebruik ook in relatie met de verdringingsreeks;
- 100% Afkoppelen op de Utrechtse Heuvelrug, hiervoor breiden we onze inzet uit op het vasthouden van water, ook voor natuurherstel;
- Ons waterbelang brengen wij proactief in bij diverse landelijke deltaprogramma's, onder andere om voldoende water te hebben voor de bodemdalingaanpak.

2.2 De effecten van het Nationaal Programma Landelijk Gebied

De provincies Utrecht en Zuid Holland dienden begin juli de eerste concepten van de Provinciale Gebiedsprogramma's in bij het Rijk. In deze programma's laten de provincies zien hoe zij de opgaven voor Natuur-Water-Klimaat uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) gaan realiseren. HDSR is als mede overheid betrokken bij het opstellen van de plannen. Het ingediende gebiedsprogramma van de provincie Utrecht omvat 3,8 mld. euro en die van de provincie Zuid Holland 8 á 9 mld. euro, tot 2035. Het Rijk geeft in het najaar een reactie, ook over de toedeling van de middelen uit het Transitiefonds. Dan is er ook ruimte voor aanpassing. De provincies stellen de gebiedsprogramma's in het tweede kwartaal van 2024 vast. In deze definitieve gebiedsprogramma's zijn de maatregelen en kosten naar verwachting concreter uitgewerkt en is er ook een beter beeld van een uitvoeringsorganisatie.

De gebiedsprogramma's hebben veel impact voor ons als waterschap. 'Water en bodem sturend' speelt een grote rol in de structurerende keuzes in deze programma's. Dit brengt nieuwe uitdagingen voor ons met zich mee. Veel van de opgaven van het waterschap vinden een plek in de gebiedsprogramma's en dat heeft ook gevolgen voor onze (meerjaren)begroting. Omdat de besluitvorming over de gebiedsprogramma's nog in voorbereiding is en duidelijk is dat de provincies het transitiefonds landelijk gebied overvragen, kan nu nog geen cijfermatig inzicht worden gegeven.

Het werk voor de waterschappen landt naar verwachting in de programma's bodemdaling veenweide, klimaatadaptatie (toekomstbestendig watersysteem) en gezond water. De precieze inzet voor de waterschappen volgt uit de vastgestelde plannen, en wordt daarmee in 2024 duidelijk. Financiële consequenties in 2024 worden verwerkt in een begrotingswijziging, de consequenties voor 2025 en verdere jaren komen terug in de Voorjaarsnota 2024. Voor de inzet van de waterschappen in de voorbereiding en uitwerking van de provinciale plannen landelijk gebied maakt het Rijk 3 ton per waterschap beschikbaar voor 2023 en 2024, de precieze details worden in het najaar bekend.

De transitie in het landelijk gebied heeft mogelijk gevolgen voor de beheerkosten door het waterschap, ook na 2035. Om deze kosten inzichtelijk te maken, en met de lokale overheden tot een goede verdeling van deze kosten te komen, startte LNV een zogenaamd artikel 2 onderzoek. Wanneer dit resultaten oplevert is nog niet bekend.

2.3 Gebiedsgericht met de opgaven aan de slag

In het watersysteembeheer spelen veel dynamische opgaven. Onze dynamische opgaven, de beheeropgave (de reguliere taken), het NPLG en andere opgaven van partners van het waterschap raken elkaar in een groot aantal gebieden van ons waterschap. Het is de kunst om deze opgaven samen te brengen in gebiedsontwikkelingen waarmee een robuuster en toekomstbestendiger watersysteem ontstaat. We willen dat dat transparant, herkenbaar en met voldoende ruimte voor participatie wordt gedaan. Soms is het slim om te wachten tot andere partijen ook zover zijn, soms is het goed om dingen die je zelf pas later van plan was naar voren te halen. Bij de concretisering ontstaan daardoor zowel dilemma's en tegenstellingen als synergiekansen tussen opgaven. Daarom is het belangrijk om in gebieden waar dat speelt die opgaven samen te brengen in gebiedsprocessen. Dit noemen we gebiedsgericht werken. Het is voor alle partners en het waterschap momenteel een zoektocht hoe dat het beste te organiseren.

Het waterschap wil zich actief inzetten voor een goede gebiedsgerichte samenwerking. We focussen op die gebieden waar onze opgaven groot zijn en raken aan andere maatschappelijke opgaven zoals het NPLG. We kunnen daarbij niet alles tegelijk oppakken, het moet maakbaar en realistisch blijven.

Om de eerste gebiedsprocessen een goede start te geven én al lopende processen door te kunnen laten lopen zetten we extra capaciteit in om de gebiedsgerichte inzet verder te versterken.

2.4 Reguliere taken

2.4.1 Watersysteem

De reguliere beheer- en onderhoudstaken aan het watersysteem (o.a. maaien watergangen, baggeren, onderhoud oevers en exotenbestrijding) vormen een belangrijk onderdeel van het waterschapswerk. In 2024 willen we de ingezette professionalisering van het waterbeheer verder vormgeven. Dit doen we onder andere aan de hand van de aanbestedingen uit 2023 voor het maaien van watergangen en natuurvriendelijke oevers, het meer gaan sturen op basis van data en informatie en de verdere implementatie van assetmanagement. Dit moet onder meer leiden tot een verlaging van de uitstoot van broeikasgassen, verhoging van de ecologische waarden in watergangen en natuurvriendelijke oevers en meer efficiëntie in onze werkwijzen.

2.4.2 *Watergangen*

Op basis van toestand afhankelijk baggeren onderhouden wij onze watergangen. Als waterschap zorgen we ervoor dat waterlopen voldoende diep blijven, waarmee de juiste doorstroming en waterkwaliteit behouden blijft en op langere termijn bijdragen aan een goed ecosysteem.

Het baggeren is georganiseerd vanuit een groot onderhoudsprogramma waarin we continu projecten voorbereiden en uitvoeren. We zien de kosten voor het baggeren en daarmee het op orde houden van ons watersysteem over de volle breedte toenemen door de relatief hoge inflatie.

Kansen om efficiënter te gaan werken (onder andere aan de hand van assetmanagement) en vanuit een ander perspectief te kijken naar de opgave is voor 2024 voor het baggeren de ambitie. Daarbij moet in financiële zin de doorkijk worden gemaakt voor de langere termijn.

2.4.3 *Kunstwerken en oevers*

Voor het groot onderhoud van kunstwerken en oevers zijn er in 2024 geen grote wijzigingen ten opzichte van voorgaande jaren. We continueren de ingeslagen weg om volgens de principes van assetmanagement de kunstwerken in het watersysteem te beheren en in stand te houden, zodat deze asset maximaal kunnen bijdragen aan een robuust watersysteem. De belangrijkste focus hierbij is het in beeld brengen/houden van de prestatie en conditie van onze assets om vervolgens, op basis van deze objectieve informatie, het onderhoud en de instandhouding te kunnen programmeren.

3. Waterveilige leef- en werkomgeving

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe het waterschap samen met haar partners werkt aan waterveiligheid voor haar inwoners. Als eerste leest u over de dynamische opgave rond de Lekdijk, onze enige primaire kering. Daarna komen de reguliere taken rond regionale keringen, muskusrattenbeheer en het werken aan een professionele crisisorganisatie aan bod.

3.1 Dynamische opgave

3.1.1 Sterke Lekdijk

Het programma Sterke Lekdijk is één van de grootste ontwikkelopgaven aan de zuidelijke rand van de provincie Utrecht. Dit programma is een van de vele activiteiten waarmee we het hoofd bieden aan de gevolgen van klimaatverandering en de maatschappelijke opgaven op het gebied van de energietransitie, biodiversiteit en de behoefte aan een goede leefomgeving.

De bestuurlijke ambitie voor deze programmalijn is: 'De Nederrijn- en Lekdijk voldoet tussen Amerongen en Schoonhoven tussen 2030 en 2040 over een lengte van 55 kilometer aan de vigerende landelijke veiligheidsnorm voor primaire waterkeringen, binnen de financiële kaders.' Dit doen we op een duurzame en innovatieve manier. Samen met gebiedspartners bieden we maatschappelijke meerwaarde. Waar mogelijk verbeteren we de ruimtelijke kwaliteit.

In 2023 is in het deelproject Salmsteke de Kaderrichtlijn Water-opgave van Rijkswaterstaat en de ontwikkeling van recreatie en natuur in de uiterwaard gerealiseerd. De realisatie van deze dijkversterking hopen we eind 2024 af te ronden. Het beheren van dit dijkvak wordt dan onderdeel van de reguliere taken. De productinnovatie Prolock Filterscherm zal in de dijk worden toegepast: de eerste, succesvolle innovatieve dijkversterkingsmaatregel uit het innovatiepartnerschap Sterke Lekdijk. Ook zet het project met een emissiereductie van 40% de eerste stap naar volledig emissieloos werken en kan het werk doorgang vinden, ondanks strenge stikstofregulering. In 2024 gaat Wijk bij Duurstede – Amerongen als tweede project in uitvoering. De overige vier projecten zijn in 2024 in de planuitwerkingsfase. Alle verkenningsfases zijn in 2023 afgerond, een mijlpaal voor het programma Sterke Lekdijk.

Naast innovatieve versterkingsmaatregelen worden nieuwe rekenmethodieken doorontwikkeld in het innovatiepartnerschap Sterke Lekdijk. Hiermee kunnen dijkvakken op betrouwbare wijze veilig worden verklaard. Deze reductie van de versterkingswerkzaamheden die hieruit volgt, draagt samen met de toepassing van innovatieve versterkingsmaatregelen bij aan de beperking van de belasting voor de omgeving en aan afname van de uitvoeringskosten. Hiermee vangt het programma de sterk gestegen inflatie deels op. De afname van het geplande versterkingswerk brengt ook nieuwe uitdagingen: een toenemende opdracht voor het Groot Onderhoud Programma van HDSR in de komende jaren en een bijstelling in de verwachtingen van de omgeving. Binnen Sterke Lekdijk besteden we veel aandacht aan participatie. We zijn op meerdere manieren in gesprek met partijen in de omgeving. Overige ontwikkelingen als de stikstofmaatregelen, de invoering van de omgevingswet en de noodzakelijke grondverwerving kunnen de planning van werkzaamheden beïnvloeden.

In 2023 zijn de geleerde lessen uit de eerste drie projecten geïnventariseerd. De landelijke ontwikkeling van de hogere kosten per kilometer dijkversterking zien we ook bij HDSR. Het effect op de totaalprognose wordt gedempt door de afnemende omvang van de dijkversterkingsmaatregelen als resultaat van het innovatiepartnerschap, in tegenstelling tot de landelijke ontwikkeling. We zien wel dat de subsidieverstreking door het Hoogwaterbeschermingsprogramma onder druk staat.

Hiermee loopt HDSR het risico op hogere financieringskosten en een hogere eigen bijdrage, wat in enkele projectfasen reeds zichtbaar wordt. Eind 2023 zullen de geleerde lessen van de eerste drie projecten en evaluatie van de uitgangspunten van de eerste tranche van het uitvoeringskrediet met het algemeen bestuur worden gedeeld. In 2024 volgt de aanvraag van de tweede tranche van het uitvoeringskrediet aan het algemeen bestuur. De kapitaallasten van de Sterke Lekdijk worden in 2025 in de exploitatiebegroting zichtbaar, wanneer de kosten van het eerste afgeronde deelproject Salmsteke worden geactiveerd.

3.2 Reguliere taken

3.2.1 Regionale keringen

De tweede toetsronde op veiligheid voor de regionale waterkeringen is in uitvoering. In het Uitvoeringsbesluit Regionale Waterkeringen West-Nederland is vastgelegd dat uiterlijk in 2024 aan Gedeputeerde Staten van de provincies Utrecht en Zuid-Holland wordt gerapporteerd over de veiligheidstoestand van de regionale waterkeringen. HDSR is in 2018 gestart met deze toetsronde. Doordat de toetsing gedetailleerd wordt uitgevoerd kan de omvang van de toekomstige groot-onderhoudsprojecten scherper in beeld worden gebracht. De toetsing is daardoor relatief kostbaar, maar levert later efficiencyvoordelen op voor de investeringsprojecten. De benodigde middelen voor de toetsing zijn in 2018 langjarig in beeld gebracht en beschikbaar gesteld. De uitgaven verlopen volgens planning.

Het jaar 2024 staat in het teken van de afronding van de inhoudelijk toets en het rapporteren over de resultaten aan het HDSR-bestuur en de toezichthoudende provincies. Op basis van de tussenresultaten blijkt een groot deel van het areaal te voldoen aan de gestelde normen voor regionale waterveiligheid. Een veel kleiner deel komt in aanmerking voor groot onderhoud.

Programmatische aanpak regionale waterkeringen

Het op orde houden van onze regionale waterkeringen pakken we programmatisch aan met de groot onderhoudsplannen regionale waterkeringen (GOP RWK 2017-2024 en Voortrollend GOP RWK 2023). Van het GOP RWK 2017-2024 gaan in 2024 de laatste werken in uitvoering. Daarmee is dan de volledige opgave uit de eerste toetsronde op veiligheid afgerond en daarmee ook de scope van dit grootonderhoudsplan. Het betreft de kadeverbeteringen Willeskop aan de Gekanaliseerde Hollandse IJssel (GHII), Korte Linschoten, Achthoven/IJsselstein en Korenmolenvliet/Dwarsdamweg. De uitgavenprognose voor het GOP-RWK in 2024 is € 7,0 miljoen.

In december 2022 heeft het algemeen bestuur het Voortrollend GOP RWK vastgesteld. Dit grootonderhoudsplan voorziet in de toekomstige opgave voor de regionale waterkeringen. Met name de waterkeringen in het veenweidegebied vereisen periodiek groot onderhoud. Het algemeen bestuur heeft ervoor gekozen om dit GOP per 2023 in gang te zetten. Met dit besluit wordt continuïteit geborgd binnen de eigen projectenorganisatie en is HDSR in staat om de regionale waterkeringen op orde te houden. In 2024 worden de kadeverbeteringen Voorboezem gemaal Benschop en Hollandse kade voorbereid en/of uitgevoerd. De uitgavenprognose voor het GOP-RWK in 2024 is € 0,9 miljoen.

Dijkverbetering Gekanaliseerde Hollandse IJssel Noord

Vanuit het Hoogwaterbeschermingsprogramma is subsidie toegekend voor de versterking van de regionale waterkering aan de noordkant van de Gekanaliseerde Hollandse IJssel (GHII-Noord). In december 2023 heeft het algemeen bestuur het voorkeursalternatief vastgesteld. Naast de vereiste waterveiligheidsoplossingen voorziet het voorkeursalternatief in een aantal andere waterschapsdoelstellingen. Voorbeelden zijn de aanleg van natuurvriendelijke oevers en natte natuur in het kader van biodiversiteit en de realisatie van waterbergingen in het kader van klimaatadaptatie. Project GHII-Noord bevindt zich in 2024 in de planuitwerkingsfase. De uitgavenprognose voor 2024 is € 1,5 miljoen.

3.2.2 Muskusrattenbeheer in eigen gebied

Organisatie muskusrattenbeheer HDSR en landelijk

Met het beheren van de muskusratpopulatie voorkomen we schade aan waterkeringen. Hiervoor wordt voor heel Nederland samengewerkt door 8 organisaties muskusrattenbeheer. Het muskusrattenbeheer in het gebied van HDSR wordt verzorgd door Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland (MRB WMNL), een samenwerkingsverband van zes waterschappen waar HDSR als organisatie gastheer voor is. Voor het muskus- en beverrattenbeheer vindt landelijke coördinatie, ontwikkeling en onderzoek plaats vanuit de Unie van Waterschappen, elk waterschap draagt financieel bij aan de landelijke Unie begroting.

Muskusrat terugdringen tot de landgrens

In 2019 heeft de Unie van Waterschappen besloten de populatie muskusratten tot de landgrenzen terug te willen brengen. Het doel is om dit in een periode van 10 tot 15 jaar (gerekend vanaf 2019) te bereiken. Na het terugdringen van de muskusrat tot aan de landsgrens volstaat naar verwachting een basisinzet van 0,5 velduur per kilometer watergang in het binnenland. In het gebied van HDSR wordt deze situatie niet op korte termijn bereikt. Het veenweidegebied is met zijn vele watergangen een ideaal leefgebied is voor de muskusrat. Dit beeld wordt ook bevestigd in het door A&W opgestelde rapport – Toekomst van het muskusrattenbeheer in Nederland, waarbij het populatiemodel uitgaat dat na 12 jaar bij een gelijk blijvende inzet van uren de laatste 'hoge dichtheid' dan in Zuid-Holland zit. Een belangrijke randvoorwaarde om het doel te bereiken is dat de uren inzet gelijk blijft aan die in 2019.

Ontwikkeling bijdragen 2024

De bijdrage van HDSR aan MRB WMNL stijgt voor 2024 met € 200.000 tot € 3,1 mln. De bijdrage van HDSR aan de landelijke organisatie van het muskus- en beverrattenbeheer blijft gelijk ten opzichte van 2023 en bedraagt € 100.000.

3.2.3 Crisisbeheersing

(Weers)extremen komen steeds vaker voor, dus ook de kans op bijzondere omstandigheden en crises. Het versterken en verder professionaliseren van de crisisbeheersing is noodzakelijk. Om voorbereid te zijn op watercrises en ook niet-water crises (zoals ICT hack, krakers), worden scenario's uitgewerkt in protocollen, stroomschema's en bestrijdingsplannen. Met maatwerk want soms kan het als regulier werk worden aangepakt, onder bijzondere omstandigheden (zoals droogte in 2023).

HDSR werkt doorlopend aan een crisisorganisatie die professioneel en goed opgeleid is. Dat zijn bij HDSR circa 350 collega's voor aan de crisistafel en voor de dijkbewaking. Zij zijn zo goed mogelijk voorbereid om daadkrachtig op te treden om schade zoveel mogelijk te beperken. We leiden collega's op, we trainen en we oefenen regelmatig. Naast de leerpunten uit opschalingen zoals wateroverlast en in 2023 bijvoorbeeld: vissterfte, droogte, legionella en krakers.

Crisisbeheersing doen wij als waterschap niet alleen maar samen met onze crisispartners en burgers. Die samenwerking is belangrijk omdat we als elkaar als crisispartners aanvullen en van elkaar leren. Bijvoorbeeld met de veiligheidsregio's, buurwaterschappen, KNMI en ook met kennisinstituten.

Van de burger verwachten wij waterbewustzijn en stimuleren we het vergroten van zelfredzaamheid tijdens en na een watercrises (zie ook par. 4.1.1). Waterbewustzijn heeft landelijk een prominenter plek gekregen bij het thema meerlaagsveiligheid. Onze ambitie is burgers meer te betrekken bij de voorbereiding op crises en zo het water- en risicobewustzijn te vergroten.

De effecten van klimaatverandering zijn merkbaar, hier passen wij ons watersysteem op aan. Daarnaast is het noodzakelijk om de huidige crisisorganisatie te versterken en uit te bereiden met een flexibele schil (Crisisbeheersing XL). Deze flexibele schil kan (deels) inzetbaar zijn bij korte hevige crises en bij langdurige crisis, bijvoorbeeld bij een situatie vergelijkbaar met de wateroverlast in Limburg in 2021. Als organisatie worden we hierdoor zelfredzamer en krijgen scherper in beeld welke externe (nationaal en internationaal) hulpbronnen we kunnen aanboren. Leerervaringen worden gedeeld en zo heeft HDSR bijvoorbeeld een strategisch alliantie met Waterschap Limburg en met Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. De huidige crisisstructuur van HDSR blijft een stabiele basis, de flexibele schil daaromheen biedt ons meer slagkracht.

Voor calamiteiten en dijkbewaking is het budget geïndexeerd. Om de wensen uit de voorjaarsnota (Crisisbeheersing XL) te realiseren, komen extra capaciteit en middelen beschikbaar.

Als gevolg van opschalingen blijft werk liggen en worden kosten gemaakt. De kosten voor daadwerkelijke opschalingen worden niet begroot. Aan het eind van elk jaar wordt bekeken of het budget hiervoor toereikend is. Wanneer dit niet het geval is, dient voor deze kosten een reservering aangemaakt te worden.

De calamiteitenorganisatie in actie

Bestuurlijk Programma Bestuur en organisatie

4. Waterbewust leven en genieten van water

Aan dit thema uit het Waterbeheerprogramma is geen dynamische opgave meer verbonden. In dit hoofdstuk komt u meer te weten over de taken rond waterbewustzijn en -beleving die het waterschap als onderdeel van haar reguliere werk beschouwt.

4.1 Reguliere taken

Waterbewust leven en genieten van water loopt binnen het waterschap als een rode draad door al onze beleidsprogramma's, samenwerkingsverbanden en projecten op alle verschillende niveaus. Daarmee is het een onderdeel van onze reguliere taken geworden.

Onder de Omgevingswet versterken we de gezamenlijke bescherming van het waterbelang, met gemeenten, omgevingsdiensten en provincies. De Waterschapsverordening die per 1 januari 2024 van kracht is, is beleidsarm opgesteld, gebaseerd op onze huidige Keur en uitvoeringsregels en de regels van het Rijk zijn overgekomen. In 2023 is binnen de bestaande capaciteit al een begin gemaakt met het in beeld brengen van mogelijkheden om de regelgeving uit te breiden om daarmee in te spelen op de ambities voor Gezond Water en Klimaatadaptatie. In 2024 willen we steviger inzetten op het onderzoeken hoe we het instrumentarium van VTH effectief in kunnen zetten om de doelen en ambities op de complexe opgaven waar we voor staan te bereiken. Ook het vergroten van waterbewustzijn door middel van preventieve communicatie, bij zowel burgers als bedrijven, en het versterken van samenwerking dragen daaraan bij. Hiervoor zetten we extra capaciteit in.

4.1.1 Waterbewust leven

Het thema waterbewust leven loopt als een rode draad door al ons werk. In 2024 borduren we voort op onze ambities uit het Waterbeheerprogramma. In het kort: "Bewonersactivatie".

In de dynamische opgave Waterbewustzijn ligt de focus op het geven van een handelingsperspectief voor bewoners en gemeenten. We doen dit door activiteiten vanuit de programma's (met name Gezond water en Klimaatadaptatie) uit te voeren. Daarbij zoeken we koppelkansen met ons werk, met name watererfgoed, educatie en communicatie. In 2024 pakken we waterbewustzijn bij de crisisbeheersing op (zie paragraaf 3.2.3). Naast de lopende samenwerking met vooral bewonersgroepen en gemeenten, willen we in 2024 steviger gaan samenwerken met Vitens, zoals ook genoemd in het Coalitieakkoord.

Actieve bewoners en partners

In 2024 continueren we projecten vanuit Citizen science, klimaatcampagnes en onze subsidieregeling Blauwe Bewonersinitiatieven en Impulsregeling Water in de Leefomgeving.

Met Citizen science gaan we naast het project 'Samen meten', meer de actieve lokale bewonersgroepen opzoeken en het project Visdeurbel continueren. Via het Netwerk Water en Klimaat helpen we gemeenten om campagnes op te zetten. In 2024 neemt het waterschap de lead in het ontwikkelen van (nog meer) klimaatpleinen bij tuincentra. Vanaf volgend jaar is onze ambitie om voor Waterbewust leven ook vanuit het programma Circulaire waterketen een strategie te ontwikkelen (doel Zuiveringsvisie).

We blijven onze bewoners stimuleren zelf actie te ondernemen met de subsidieregeling Blauwe Bewonersinitiatieven. Via de Impulsregeling Water in de Leefomgeving stimuleren we onze gemeenten om ook bij te dragen aan een klimaatbestendig stedelijk gebied en gezond watersysteem.

Watererfgoed

In 2024 zetten we volop in op het beleven en beter zichtbaar maken van ons watererfgoed. Dat begint meteen al op 11 januari: dan is het 400 jaar geleden dat de Lekdijk doorbreekt bij Tull en 't Waal. We kijken daarbij niet alleen terug, maar ook vooruit. Met gastlessen, 'climathon' en mediaberichten vragen we aandacht voor de dijkdoorbraak van 1624 en zelfredzaamheid van bewoners. Zo vergroten we het waterbewustzijn van onze inwoners. Deze werkwijze willen we ook inzetten op andere plekken in ons gebied: historische én actuele gebeurtenissen aangrijpen voor inspiratie.

Jongeren betrekken bij ons werk

Ons waterschap heeft een Watteraad. Deze groep van 11 jongeren leert het werk van ons waterschap kennen en dragen het belang van ons werk uit in hun netwerk en vervullen een adviesrol naar ons Algemeen Bestuur. Ook onderzoeken we de versterking van de adviesfunctie van ons Jeugdbestuur.

4.1.2 Vaarwegbeheer

Vaarwegbeheer is een wettelijke taak van het waterschap. In 2023 is er hard gewerkt aan het opstellen van vaarwegbeleid. In het najaar van 2023 wordt het concept met externe belanghebbenden besproken en gaat het ontwerp-beleid de inspraak in. Naar verwachting begin 2024 wordt dit beleid in het AB vastgesteld en kunnen we uitvoering geven aan het dan vastgestelde beleid. We gaan onder andere verder op de ingeslagen weg om voor de Kromme Rijn te komen tot een verbod op brandstofmotoren en kunnen dan met het vastgestelde beleid verkeersbesluiten voor de GHJ opstellen.

4.1.3 Monitoring zwemwater

Onze inzet op het thema zwemwater betreft hoofdzakelijk het monitoren van de waterkwaliteit in de zeven officiële zwemwaterlocaties in ons beheergebied. Dit blijven we ook in 2024 doen. Op basis van de waterkwaliteit van de laatste vier jaar (2019 t/m 2022) voldoen zes locaties aan de kwaliteitsklasse "uitstekend". Er is één locatie die slecht scoort en waar in juli 2022 een aanpassing is gedaan. Of dit het gewenste effect heeft op de verbetering van de waterkwaliteit zal tijdens het zwemseizoen van 2023 duidelijker worden.

Vanuit het programma Gezond Water blijft HDSR samenwerken met provincie, gemeenten en eigenaren om de waterkwaliteit te verbeteren in het overige oppervlaktewater.

5. Bestuur, middelen en maatschappij

In dit hoofdstuk behandelen we zowel de dynamische opgaven duurzaamheid en Digitale Transformatie als de reguliere taken binnen dit thema. Ook komen de reguliere taken binnen dit programma aan bod. Toekomstbestendig begroten is inmiddels een reguliere taak.

5.1 Dynamische opgaven

5.1.1 Duurzaamheid

In 2024 gaan we verder met het aanjagen van en invulling geven aan de duurzaamheidsdoelstellingen zodat we uiterlijk in 2050 een emissieloos, circulair en biodivers waterschap zijn. Dat doen we langs de lijn van de duurzaamheidsvisie 'Doe Denk Duurzaam!' (maart 2020).

Via deze strategische lijn werken we onder meer aan:

- het reduceren van de uitstoot van onze broeikasgassen;
- het verkennen van de mogelijkheden voor eigen opwek van duurzame energie en daar uitvoering aan geven;
- het besparen van energie;
- het verkennen van de mogelijkheden voor het terugwinnen van grondstoffen en daar invulling aan geven (dit wordt opgepakt vanuit de dynamische opgave circulaire waterketen);
- het verminderen van gebruik van primaire grondstoffen in onze projecten en;
- het behouden en vergroten van de biodiversiteit op onze assets.

Naast invulling geven aan onze eigen doelstellingen willen we ook maatschappelijke waarde blijven toevoegen, daar waar anderen dat niet – automatisch – doen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onze aanjaagrol bij aquathermie. We zijn niet degenen die ervoor zorgen dat er aquathermie gerealiseerd wordt, maar brengen wel de potentie in kaart en pakken van daaruit een proactieve rol richting partners in ons werkgebied.

Energieneutraal

Om de doelstelling 'Energieneutraal in 2030 te realiseren moeten alle hens aan dek. We verwachten dat – als gevolg van nieuwe ontwikkelingen en strengere eisen – het energieverbruik de komende jaren eerder stijgt dan daalt. De congestie op het net vormt daarbij een extra uitdaging. Dat vraagt om het verkennen van nieuwe, innovatieve mogelijkheden samen met andere partijen zoals het flexibel (en groen) inkopen van onze energie.

Emissieloos

In 2023 zijn we gecertificeerd voor de CO₂-prestatieladder. Deze managementtool daagt ons uit om extra in te zetten op verdere CO₂-reductie zodat we de doelstelling 95% CO₂-reductie in 2050 kunnen realiseren. Om de ontwikkelingen rondom de vermindering van de uitstoot van emissies (en energie) te monitoren gaan we een dashboard ontwikkelen, in navolging van andere waterschappen. Het dashboard biedt ons niet alleen inzicht, maar ook sturingsmogelijkheden.

Ook gaan we enkele visies - die door de Unie van Waterschappen zijn vastgesteld - vertalen naar een routekaart voor onze eigen organisatie. Die visies gaan over emissieloos bouwen en het aanscherpen van de doelstelling op klimaatneutraliteit naar 2035 (i.p.v. 2050). De routekaart biedt een meerjarenperspectief en stappenplan dat leidt tot een toenemende reductie van emissie en bouwmaterialen. Het Duurzaam Opdrachtgeverschap (DOS) zorgt er hierbij voor dat de theorie kan worden omgezet naar de praktijk door het ontwikkelen van slimme tools.

De uitstoot van N₂O (distikstofoxide/lachgas) uit onze zuiveringsinstallaties wordt onderzocht in een aantal studies waarbij met AI-modellen onderzocht wordt welke maatregelen we kunnen treffen om deze emissies terug te dringen.

Aquathermie

Bij aquathermie wordt warmte uit water gehaald en ingezet om - via een warmtenet – gebouwen te verwarmen. Dat kan uit oppervlaktewater (TEO) of afvalwater (TEA) en vormt daarmee een duurzame bron van energie. De in 2023 ingezette koers op aquathermie wordt fors verstevigd, zowel qua middelen als qua capaciteit, en neemt daarmee het grootste aandeel van het programmabudget voor haar rekening. Met deze vergrote inzet willen we bereiken dat steeds meer partijen in ons werkgebied inzicht hebben in de mogelijkheden van aquathermie. Ook gaan we hen stimuleren en faciliteren om hier actiever mee aan de slag te gaan. Zo verwachten we met ca. vijf gemeenten een haalbaarheidsonderzoek te gaan uitvoeren, met twee een businesscase op te stellen en verder (nadere) kansen te gaan verkennen en extra ondersteuning te bieden daar waar nodig.

Circulair

Om een circulaire organisatie te worden, moeten we nog veel leren en kennis vergaren, waarbij de nadruk voorlopig ligt op hergebruik in de *originele* functie. In 2024 vergaren we meer kennis door het doen van diverse onderzoeken, zoals maaiselverwerking (hoe kan maaisel worden ingezet als zogenaamd ‘biobased’ materiaal?) en het uitvoeren van pilots, zoals de inzet van de materialenmarktplaats (voor het hergebruik van veel voorkomende bouwmaterialen) en het materialenpaspoort. Ook gaan we de milieu-impact van circulair bouwen steeds meer gestructureerd kwantificeren. Tot slot zetten we in op het trainen / opleiden van een groot deel van medewerkers op dit thema en vervult DOS hier ook een belangrijke rol.

In een circulaire economie worden alleen hernieuwbare, duurzame grondstoffen gebruikt en producten, materialen en grondstoffen op een zo hoogwaardig mogelijke manier hergebruikt. Afval bestaat niet en emissies met negatieve klimaat-/milieu-impact worden voorkomen. Maatschappelijk gezien is de ontwikkeling van circulariteit echter nog niet zo ver als energie en emissies en vraagt het - om die reden - ook om een andere inzet.

Biodivers

Het waterschap heeft biodiversiteit hoog in het vaandel. In 2024 geven we daar verder invulling aan door het budget voor biodiversiteit te verhogen zodat we in projecten meer oog voor biodiversiteit hebben. We delen kennis met en adviseren onze medewerkers. We zetten in op versterking van het groenblauwe netwerk en maken - met gebiedspartners - plannen om dit te realiseren. Voor onze zuiveringsterreinen stellen we plannen op, zorgen dat ze worden uitgevoerd (bijvoorbeeld voor ‘groenstroken’) en dat nog meer op ecologisch beheer wordt ingezet. Op de keringen zetten we in op bloem- en kruidenrijke dijken; dat is goed voor de insectenpopulatie zoals de bijen. Met monitoring brengen we biodiversiteit in beeld, zodat we zien waar we dit nog verder kunnen versterken. En op beleidsniveau gaan we aan de slag met onder meer fauna-uitstapplaatsen en een bomenstrategie om de waardevolle bomen te behouden.

Eigen medewerkers, bestuur en externe samenwerking

Om een duurzame organisatie te worden en invulling te geven aan de diverse doelstellingen is de inzet van eigen medewerkers van groot belang. Met de herijkte communicatiestrategie gaan we medewerkers niet alleen meer bewust maken van hun eigen handelen, maar het geeft ook (weer) inzicht in het verhaal over duurzaamheid (waarom doet de organisatie dit en waarom werk ik hieraan?). Met de verdere ontwikkeling van het Duurzaam Opdrachtgeverschap krijgen medewerkers steeds meer tools in handen om duurzame werkwijzen te gaan toepassen.

Ook onze bestuurders hebben een (actieve) rol: voor de portefeuillehouders vormt duurzaamheid een integraal onderdeel van de bestuursvoorstellen en aan hen de uitdaging om ervoor te zorgen dat dit ook plaatsvindt. De leden van het algemeen bestuur kunnen extern een ambassadeursrol vervullen. Uit het RKC-rapport enkele jaren geleden kwam naar voren dat ze meer willen samenwerken met bestuurders van andere waterschappen. Succesvolle pilots spreken (bijna) altijd tot de verbeelding!

Tot slot: steeds vaker werken we samen met externe partijen om onze duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren. Dat kunnen zowel publieke (inclusief kennisinstellingen) als private partijen zijn. Samenwerken gaat niet altijd vanzelf en kan best spannend zijn, zeker als het gaat om samenwerken met een andere bloedgroep (zoals marktpartijen). Ook daar geven we in 2024 nadere invulling aan met het opstellen van kaders/uitgangspunten.

5.1.2 Digitale transformatie

Maart 2022 heeft het Algemeen Bestuur de visie op de Digitale Transformatie vastgesteld. In deze visie zijn drie hoofdlijnen benoemd te weten: de basis op orde brengen en houden, optimaliseren en innoveren. Binnen deze hoofdlijnen zijn weer specifieke sporen benoemd en geprioriteerd. De afgelopen periode is vooral gewerkt aan de basis op orde. Dit betrof zowel het op orde krijgen van de kennis en kunde als het op orde brengen van de capaciteit van de afdeling I&A.

Op dit moment ligt het zwaartepunt op het verbeteren van de informatiebeveiliging en privacybescherming en op duurzame en toegankelijke informatie. Dit is nodig om nu en in de toekomst compliant te kunnen zijn. Hiervoor vindt een verandering plaats door het informatiebeheer anders te organiseren. Dit betekent onder andere het overgaan naar een ander documentmanagementsysteem. Maar ook het goed leren gebruiken van dat documentmanagementsysteem om zo het informatiebeheer te professionaliseren vraagt tijd en aandacht. Deze operatie is groot en raakt de hele organisatie en kent financiële risico's die ook zijn benoemd in de eerste bestuursrapportage van 2023.

Naast de professionaliseringsslag op het gebied van informatiebeheer, wordt in kaart gebracht welke aanvullende maatregelen getroffen moeten worden om onze infrastructuur betrouwbaar en schaalbaar te houden. Dit is noodzakelijk gelet op de (toenemende snelheid van) technologische ontwikkelingen en dreigingen op vlak van de cybersecurity.

Handreiking Digitale transformatie voor waterschappen

Baseline Informatiebeveiliging Overheid

De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) beschrijft het basisniveau voor informatiebeveiliging. De BIO wordt gehanteerd binnen de Nederlandse overheid, door het Rijk, Gemeenten, Waterschappen en Provincies. Dit is één basisniveau voor informatiebeveiliging, één gezamenlijke taal voor alle overheidsorganisaties.

In het coalitieakkoord is expliciet aandacht gegeven aan informatiebeveiliging. Het is de ambitie van het college om, zoals afgesproken in het verband van de Unie van Waterschappen, toe te werken naar volwassenheidsniveau 4. In deze bestuursperiode wil het college minimaal niveau 3 bereiken. In de Voorjaarsnota 2024 wordt een plan gepresenteerd welke stappen er gezet worden om toe te werken naar niveau 4. De afgelopen jaren zijn al de eerste stappen gezet en in 2024 willen we vervolgstappen zetten om niet onnodig tijd te verliezen. Daarom is een aanvullend budget gevraagd voor onderstaande activiteiten:

1. *Vooronderzoek voor het op orde brengen van het applicatielandschap*

Het beheerst & betrouwbaar brengen en houden van het applicatielandschap is een thema uit de visie op Digitale Transformatie. HDSR maakt gebruik van ruim 360 applicaties. Om tot een plan te komen om de informatiebeveiliging van het hele applicatielandschap te verbeteren is een vooronderzoek nodig. Dit vooronderzoek leidt tot een routekaart waarop staat beschreven op welke manier applicaties op een uniforme manier aan de veiligheidseisen kunnen gaan voldoen.

2. *Vorbereiding op de aansluiting bij het Security Operations Center (SOC) van het Waterschapshuis (hWh)*

Een van de eisen die de BIO stelt aan overheden, is het gebruik van SIEM en SOC. SIEM staat voor Security Information & Event Management, SOC voor Security Operations Center. De combinatie van die twee afkortingen draagt er toe bij dat computerdreigingen, zoals hackpogingen of malware, beter worden gemonitord en in kaart worden gebracht. Het helpt overheden om digitaal weerbaarder te worden. HDSR is voornemens om gebruik te maken van het SOC dat door hWh is gecontracteerd. Om in 2024 te kunnen aansluiten op het SOC van hWh moet HDSR een onderzoek (Gap-analyse) uitvoeren om het verschil tussen de huidige situatie en de gewenste situatie inzichtelijk te maken en om technisch te kunnen voldoen aan de aansluitvoorwaarden van het SOC.

3. *Vooronderzoek verbeteren van digitale toegangsbeveiliging*

De BIO stelt eisen aan toegangsbeveiliging. Het opstellen en vaststellen van beleid met betrekking tot toegangsbeveiliging is daar een belangrijk onderdeel van. Maar het is ook belangrijk om tot een goede uitvoering van dit beleid te komen. Toegangsbeveiliging is nu binnen HDSR decentraal georganiseerd. Dat wil zeggen dat elke beheerder van een applicatie zelf verantwoordelijk is om autorisaties tot informatie in applicaties te beheren conform het toegangsbeveiligingsbeleid. Met IAM til je de digitale beveiliging binnen je organisatie naar een hoger niveau. Door het continu controleren van de identiteit én toegangsrechten van gebruikers weet je zeker dat alleen bevoegde gebruikers toegang krijgen tot specifieke digitale assets.

4. *Bewustwordingscampagne Informatieveiligheid & Privacy voor medewerkers*

Investeringen in bewustzijnsontwikkeling van medewerkers op het gebied van informatiebeveiliging is cruciaal om de beveiliging van bedrijfsinformatie en –systemen goed te kunnen waarborgen. Een keten is zo sterk als de zwakste schakel. Als er onvoldoende bewustzijn is bij medewerkers van potentiële dreigingen, preventieve maatregelen en adequate opvolging van incidenten, dan loopt de organisatie een groot risico op schade.

Digitale dienstverlening

Een van de vier geprioriteerde doelen van de digitale transformatie betreft Digitale Dienstverlening. Wetten en regelingen als de Omgevingswet (DSO), Single Digital Gateway (SDG), Wet Digitale Overheid (WDO), Wet Open Overheid (WOO), Wet modernisering elektronisch verkeer (WMEBV) en de Archiefwet hebben een aanzienlijk effect op onze dienstverlening en de manier waarop we met onze “klanten” communiceren. HDSR biedt al veel informatie en diensten digitaal aan. We gaan na ingang van de omgevingswet inwerken met het DSO (digitale stelsel omgevingswet) Voor burgers en bedrijven werken we aan nog makkelijker en sneller en transparanter. ‘Klikken, kiezen en klaar’.

Daarnaast zijn er ook een ambitie om onze dienstverlening niet alleen digitaal maar ook anderszins te verbeteren. Bijvoorbeeld door simpel (B1) taalgebruik, door duidelijke verwijzingen en soms ook simpelweg door het vermelden van een telefoonnummer en een mailadres op de website.

Zo hebben we voor SDG, waarmee een EU burger in Nederland een watervergunning kan aanvragen, een compleet Engelstalige elektronische landingspagina gebouwd. De aanvrager vult daarbij alle gegevens in, inclusief zijn telefoonnummer en wordt daarna op afspraak teruggebeld. Als het invullen lastig is, kan hij ook direct contact opnemen, maar dan niet over de zaak (die moeten we nog bestuderen), maar over het invullen. Een Engelstalige instructie is via het invulformulier beschikbaar.

Voor de WOO en de WMEBV zijn we in 2024 nog volop bezig met de implementatie ook in combinatie met andere (toekomstige) wetten en regelingen.

Tot slot is er in 2023 een RKC onderzoek uitgevoerd naar de Digitale Dienstverlening. Met de bevindingen en aandachtspunten uit dit onderzoek gaan we aan de slag met als doel de klantervaringen van onze dienstverlening te verbeteren.

5.2 Reguliere taken

5.2.1 Dierenwelzijn

Het waterschap gaat vanaf dit jaar extra aandacht geven aan het welzijn van dieren. Bij een groot aantal taken die het waterschap heeft is al veel gedaan om nadelige gevolgen voor dieren van onze handelingen zo beperkt mogelijk te maken, en daarnaast wordt ook al jaren ingezet met het programma gezond water en bij onze investeringsprojecten op vergroting van de habitat en leefomgeving voor dieren in en om het water. In de komende periode wordt verkend waar kansen en mogelijkheden liggen om nog extra in te zetten op dierenwelzijn. Gedacht wordt aan een nota dierenwelzijn die daarna ten uitvoer gebracht wordt. Om dit mogelijk te maken is eerst expertise en capaciteit nodig. In deze begroting is € 60.000 nieuw opgenomen om in te zetten specifiek op dit thema. Omdat dit thema ook bij Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vecht op vergelijkbare wijze wordt vormgegeven gaan we bij deze inzet nauw met hen samenwerken.

5.2.2 Communicatie en educatie

Communicatie

In 2023 is een nieuwe visie op de communicatiedienstverlening ontworpen: integrale, strategische communicatiedienstverlening. Deze aanpak biedt optimale mogelijkheden om vanuit communicatie meer strategisch bij te dragen aan het bereiken van doelen binnen de steeds complexere opgave en omgeving van ons waterschap.

2024 staat in het teken van de implementatie van deze vernieuwde dienstverlening. We zetten in op een viertal professionaliseringsslagen, te weten de professionalisering van

- strategische communicatieadvisering en perswoordvoering;
- coachende communicatieadvisering aan onze afdelingen, programma's en projecten;
- interne communicatie;
- integrale redactie t.b.v. de optimale inzet van communicatiemiddelen zoals social media.

Zoals in de Voorjaarsnota 2023 is aangekondigd, is voor de eerste fase van deze implementatie in 2024 extra communicatie capaciteit noodzakelijk, gevolgd door een verdere uitbreiding die we in de Voorjaarsnota 2024 willen opvoeren.

Educatie

Met watereducatie vergroten we het waterbewustzijn onder kinderen en jongeren. Zo kunnen zij hun eigen invloed op de leefomgeving en het gebruik van water beter begrijpen.

2024 staat in het teken van de implementatie van een nieuwe Educatievisie. Daarbij onderzoeken we onder andere de mogelijkheden van een intensievere samenwerking met partners.

5.2.3 Toekomstbestendig begroten

Het programma Toekomstbestendig Begroten moet leiden tot het financieel voorspelbaarder worden van de organisatie. Dit door een goede meerjarenbegroting te maken en doordat zowel de organisatie als het bestuur in staat is hierop flexibel en anticiperend bij te sturen. We hebben dit nodig omdat de HDSR-organisatie, haar opgaven en haar omgeving aan verandering onderhevig zijn. Daarom is er behoefte aan andere sturingsinformatie en sturingsmogelijkheden voor het bestuur.

Voor 2024 en verder is jaarlijks ongeveer € 0,1 miljoen nodig om de verdere automatisering van het begrotingsproces mogelijk te maken. In 2024 staan de prognoses van de overige kosten en opbrengsten gepland. In 2025 willen we de meerjarenbegroting realiseren en 2026 zal gericht zijn op de aanschaf van een begrotingsmodule.

Sturingsproces en financieel beleid

De opzet van de planning en control-cyclus (P&C-cyclus) wordt onder de loep genomen en in een werkwijze P&C beschreven. Daarin brengen we direct linken aan naar de geldende financiële regelgeving en leggen we in een taken- en verantwoordelijkheden-matrix de rolverdeling vast. Diverse vormen van regelgeving waaronder de Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBV-W), het belastingstelsel en de regelgeving over de rechtmatigheidsverantwoording worden in de komende jaren aangepast. In deze Begroting 2024 is al een groot deel van de aanpassingen van de BBV-W verwerkt. Of de gewijzigde regelgeving daadwerkelijk vanaf 2025 van toepassing wordt is afhankelijk of de tweede kamer en/of de eerste kamer de onderwerpen controversieel gaat verklaren nu het kabinet demissionair is.

Viermaandelijke rapportage

Het jaar 2023 is het pilot jaar van de viermaandelijke verantwoordingsrapportage. Medio 2024 wordt dit in het algemeen bestuur geëvalueerd en besloten of we deze werkwijze voortzetten.

Gebiedsgericht werken

Gebiedsgericht werken wordt steeds belangrijker om aan te kunnen haken op de ontwikkelingen, waaronder de UPLG en NPLG, buiten het waterschap. Dit vraagt om een andere sturing en sturingsinformatie. Komende periode verkennen we welke impact gebiedsgericht werken heeft op de gewenste budget- en kredietopbouw en welke gevolgen het heeft op de wijze van verantwoorden.

5.2.4 Toekomstbestendige organisatie

Ambtelijke organisatie

De medewerkers in de ambtelijke organisatie zijn onze belangrijkste 'assets'. Het werk van het waterschap blijft veranderen door onder meer nieuwe of gewijzigde wetgeving en veranderingen en eisen vanuit onze omgeving. Werken voor ons waterschap is uitdagender en dynamischer geworden in die veranderlijke en soms onvoorspelbare omgeving. Dat vergt, naast de eigenschappen die we in huis hebben, ook andere eigenschappen van onze mensen: naast adequate kennis en vaardigheden is persoonlijke veerkracht en een flexibele mindset vereist.

Daarnaast weten we uit onderzoeken dat de werkdruk in de organisatie hoog is en dat daarmee een verhoogd risico voor uitval altijd aanwezig is. De draagkracht en belastbaarheid vereisen derhalve voortdurend aandacht.

Wanneer we deze ontwikkelingen combineren met de ambitie die spreekt vanuit het coalitieakkoord staat HDSR voor een aantal uitdagingen:

- Het realiseren van een optimale personeelsbezetting in zowel kwalitatief (prestatie, willen, kennen en kunnen) als kwantitatief (aantallen) opzicht. Gezien de aanhoudend krappe arbeidsmarkt ligt hier een opgave om de juiste medewerkers te werven, ontwikkelen en behouden. Strategische PersoneelsPlanning (SPP) speelt hierin een grote rol om sturing te geven op de toekomstige ontwikkeling van het individu, de organisatie en de externe ontwikkelingen;
- De omvang van HDSR is sterk toegenomen de laatste jaren. De vraag is of het nog veel meer groeien in aantallen de oplossing is voor de uitdagingen waarvoor we staan. Nog los van de arbeidsmarkt en het tekort aan grondstoffen, is onze uitvoeringskracht en daarmee succes steeds meer afhankelijk van de slagkracht van onze (gebieds)partners. Ook gaat groei ten koste van de verbinding in de organisatie; Kortom, er zit een grens aan het absorptievermogen en de uitvoeringskracht van de ambtelijke organisatie;
- Het verbeteren en professionaliseren van het indiensttredingsproces in de breedste zin en zorgdragen voor een duurzame inbedding binnen (de cultuur van) HDSR om behoud van medewerkers te vergroten, en ongewenste uitstroom te voorkomen;
- In 2024 staat het nieuwe functiehuis waardoor een instrument beschikbaar is om invulling te geven aan loopbaanpaden, inzetbaarheid, ontwikkeling en (door)groei van medewerkers;
- In aanvulling op het gestarte leiderschapstraject voor managers en teamleiders, willen we het persoonlijk leiderschap bij alle medewerkers versterken.
- Medewerkers meer regie geven over hun loopbaan. We doen dit onder andere door het online leerplatform open te stellen en in te zetten op het vergroten van fysieke vitaliteit;
- Hybride werken willen we vergemakkelijken door slimme, eenvoudige aanpassingen aan de inrichting van het gebouw;
- Continuering van de huidige goede samenwerking tussen Algemeen bestuur, Dagelijks bestuur en ambtelijke organisatie is cruciaal voor een cultuur waarin groeien en talentontwikkeling volop kan plaatsvinden en onmisbaar voor goede prestaties in de buitenwereld.

Versterking rol Algemeen Bestuur

Door de werkgroep Samenwerken en Vernieuwen, waarin AB leden zitting hebben, is op 5 oktober 2023 een initiatiefvoorstel ingebracht waarin voorstellen worden gedaan om de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van het Algemeen Bestuur in deze bestuursperiode te versterken.

C. Financiële begroting

6. Introductie financiële ontwikkeling

6.1 Economische ontwikkelingen

Hoewel de inflatiecijfers lijken te stabiliseren blijft de onzekerheid over de economische ontwikkeling nog altijd groot. Het waterschap werd vooral in 2022 en 2023 geconfronteerd met explosieve stijging van prijzen van diensten, (bouw)materialen en energie. Op dat vlak lijken we nu in rustiger vaarwater terecht te zijn gekomen. Dat neemt niet weg dat de prijzen, vooral voor energie, nog altijd hoog zijn. Dat geldt ook voor de stijging van de loonkosten, zowel door de cao voor 2023 als voor verwachtingen van het Centraal Planbureau (CPB). Daarnaast worden we nu geconfronteerd met de gevolgen van het beteugelen van de inflatie door de centrale banken: ook voor de waterschappen geldt dat de rentepercentages zijn opgelopen. Dat werkt door in de rentekosten. Verder blijft de krapte op de arbeidsmarkt een punt van zorg: tegenover het matigende effect van de afkoelende economie staat de aanhoudende vraag naar arbeidskrachten in de collectieve sector. Het waterschap wordt hier dagelijks mee geconfronteerd. Dit zorgt voor uitdagingen bij het behalen van onze doelstellingen. We merken dat belangrijke opgaven, die samen met andere instanties gerealiseerd moeten worden, vertraging oplopen of uitgesteld worden. Dit komt mede doordat andere organisaties pas op de plaats maken. Ook politieke onzekerheid speelt hierbij een rol. Zo leidt de val van het kabinet er waarschijnlijk toe dat nieuw beleid en wetgeving vertraging oplopen.

6.2 Financiële koers

De basis voor de uitwerking van de Begroting 2024 is de Voorjaarsnota 2023. Deze voorjaarsnota was, in verband met de op dat moment nog lopende besprekingen over het coalitieakkoord, beleidsarm. Beleidsarm betekent niet dat we ten opzichte van 2023 stil staan: in de voorjaarsnota zijn niet alleen de autonome ontwikkelingen verwerkt maar is ook de doorwerking van reeds ingezet beleid opgenomen. Nog voor de zomer is door de coalitie ook het akkoord gepresenteerd. In de nu voorliggende begroting zijn onderdelen daaruit verwerkt.

De Begroting 2024 is zoveel mogelijk opgesteld op basis van reële en vastgelegde prijzen. Voor de prijs- en loonontwikkeling voor 2024 en verder is, zoals gebruikelijk, uitgegaan van de meerjarenraming van augustus van het Centraal Planbureau (CPB). Daarnaast is advies gevraagd van onze treasury-adviseur over de renteontwikkeling. Vanuit de groei van de investeringsuitgaven wordt voor de komende jaren een stijging van de financieringsbehoefte voorzien. Ook zien we het rentepercentage voor nieuwe leningen oplopen. De invloed hiervan op de kosten van 2024 is ten opzichte van de voorjaarsnota nog beperkt. Voor de jaren na 2024 wordt deze invloed groter.

De netto-kosten voor deze begroting zijn gebaseerd op de uitgangspunten van de Voorjaarsnota 2023. Ook voor de dekking van deze kosten vanuit de belastingopbrengsten en reserves is zoveel mogelijk aangesloten bij het meerjarendeekkingsplan van de Voorjaarsnota 2023. Bij de belastingopbrengsten per categorie worden daarbij de nieuwe percentages van de kostentoedelingsverordening aangehouden die in de vergadering van 4 oktober 2023 door het algemeen bestuur is vastgesteld. Bij de berekeningen van de benodigde belastingopbrengsten worden we geconfronteerd met een onevenwichtige ontwikkeling van de kosten: de netto-kosten van de zuiveringsheffing zijn lager dan bij de voorjaarsnota was voorzien en de netto-kosten van de watersysteemheffing overstijgen het niveau van de voorjaarsnota.

Voor beide heffingen geldt dat de benodigde stijging van de belastingopbrengsten wordt gedempt door inzet van de egalisatiereserves. Binnen de egalisatiereserves is hier voldoende ruimte voor, zodat deze binnen de door het algemeen bestuur vastgestelde bandbreedtes blijven. De inzet van de egalisatiereserves wordt de komende jaren afgebouwd, zodat op termijn de kosten weer volledig worden gedekt door belastingopbrengsten.

6.3 Veranderingen ten opzichte van 2023

Alle bij de Voorjaarsnota 2023 goedgekeurde ontwikkelingen zijn verwerkt in deze Begroting 2024. Om invulling te geven aan de ambities van het nieuwe college zijn ook voor een aantal onderdelen uit het coalitieakkoord middelen aan deze begroting toegevoegd. Bij de Voorjaarsnota 2023 was hiervoor ook ruimte in de egaliseriereserves aangehouden.

Het aantal veranderingen ten opzichte van de Begroting 2023 is te groot om hier allemaal te benoemen. De veranderingen met de grootste impact worden in het hoofdstuk 'Begroting per programma' toegelicht. Hierin komen vooral de specifieke ontwikkelingen naar voren. Meer algemene ontwikkelingen ten opzichte van het vorige begrotingsjaar worden in de aparte verplichte paragraaf toegelicht. Dat geldt ook voor de algemene uitgangspunten en normen.

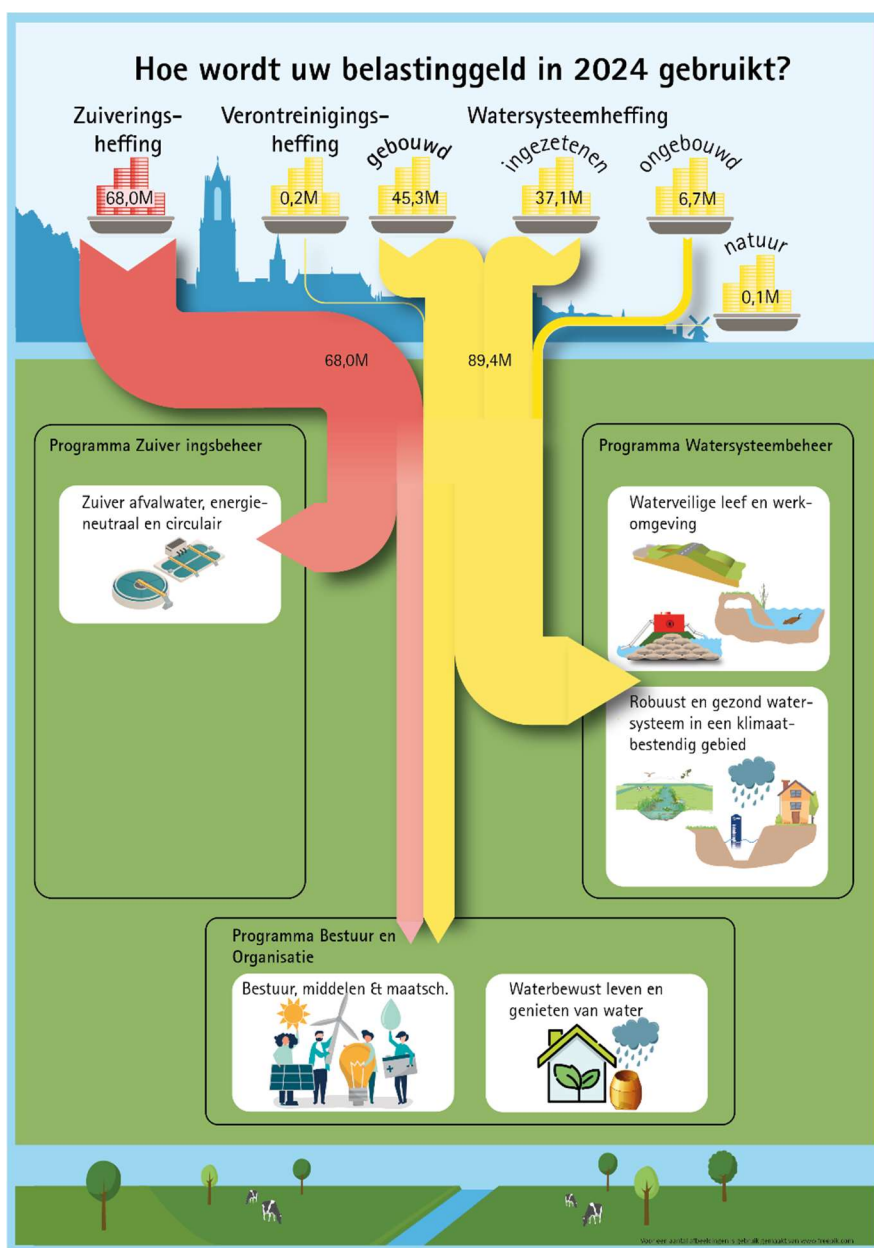
6.4 Investeringsniveau

Naast de reguliere jaarlijkse exploitatiewerkzaamheden, voert het waterschap investeringsprojecten uit. De prognose van de totale projectmatige investeringsuitgaven bedraagt in 2024 € 97,801 miljoen. Dit is vrijwel gelijk aan het begrotingsjaar 2023, toen de prognose € 99,9 miljoen bedroeg. De grootste uitgaven vinden plaats in de realisatiefase van een project. Uitgaven aan projecten die in 2023 (vrijwel) afgerond worden, worden opgevolgd door projecten die in 2024 in de realisatiefase komen. Vrijwel afgeronde projecten zijn onder andere Cellulose terugwinning en opwerking, Waaiersluis, GHIJ-Baggeren, GHIJ-Kunstwerken, KWA+ en Salmsteke (Sterke Lekdijk). Projecten die in de realisatiefase komen zijn onder meer Huisvesting buitendiensten, Toekomstbestendig watersysteem, ICT-Hardware en Herinrichting rwzi Utrecht.

In de Begroting 2024, is het aandeel van (zeer) grote projecten, dan ook goed zichtbaar. Deze hebben soms een HDSR-overstijgend belang en externe dekking, die zichtbaar is in de paragraaf over "Inkomsten". Zo worden de investeringsuitgaven voor de veiligheidsopgaven voor 90% vergoed vanuit het Hoogwater-beschermingsprogramma. Uitgangspunt voor deze 90%-subsidieregeling is 'een sobere en doelmatige versterking van de Lekdijk'. Tegelijkertijd wordt de basis op orde gehouden. Dit vertaalt zich vooral in het onderhoud van de bestaande assets met de bestaande werkwijze van groot-onderhoudsplannen (GOP's). Op het gebied van I&A vinden versterkingen plaats en daarnaast zijn er doorlopende investeringen in waterkwaliteit, waterkwantiteit, duurzaamheid en een goede werkomgeving.

7. Begroting in één oogopslag

Dit hoofdstuk bevat een totaaloverzicht van de begroting. Hierin zijn de baten en lasten van het waterschap weergegeven. Voor het bekostigen van de waterschapstaken heft de Stichtse Rijnlanden waterschapsbelasting via de watersysteemheffing, de verontreinigingsheffing en de zuiveringsheffing. De zuiveringsheffing wordt gebruikt voor het zuiveren van afvalwater. De watersysteemheffing wordt aangewend voor de taken op gebied van het watersysteem en de waterveiligheid. Een deel van de kosten van de passieve beheersing van de kwaliteit van het oppervlaktewater wordt gedekt door de verontreinigingsheffing.

Verdeling van de begrote belastingopbrengsten over de bestuurlijke programma's

Bovenstaande figuur geeft een grafisch totaaloverzicht van de begroting. Hierin zijn de baten en lasten van het waterschap weergegeven. Voor het bekostigen van de waterschapstaken heft de Stichtse Rijnlanden waterschapsbelasting via de watersysteemheffing en de zuiveringsheffing. De zuiveringsheffing wordt gebruikt voor het zuiveren van afvalwater. De watersysteemheffing is bedoeld voor de taken op gebied van het watersysteem en de waterveiligheid. Een deel van de kosten voor verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater wordt gedekt door de verontreinigingsheffing.

7.1 Kosten en dekking

Voor het uitvoeren van haar taken maakt het waterschap kosten en realiseert het overige opbrengsten. Het saldo van de kosten en overige opbrengsten bedraagt in totaal € 169,170 miljoen. Deze zijn verdeeld over drie bestuurlijke programma's waaronder de verschillende thema's vallen. Onder het programma Zuiveringsbeheer (totaal € 55,554 miljoen) valt het thema 'Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair'. Onder het programma Watersysteembeheer (totaal € 68,163 miljoen) zijn de thema's 'Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied' en 'Waterveilige leefomgeving' opgenomen. Voor het uitvoeren van deze taken is een ondersteunende organisatie nodig. Deze kosten zijn opgenomen in het programma Bestuur en Organisatie en bedragen totaal € 45,453 miljoen. Onder dit laatste programma vallen de thema's 'Bestuur, middelen en maatschappij' en 'Waterbewust leven en genieten van water'. Van deze totale kosten wordt ongeveer € 0,220 miljoen gedekt door de Verontreinigingsheffing. Via de zuiverings- en de watersysteemheffing heeft het waterschap in 2024 voor het dekken van de totale netto-kosten daarom een bedrag nodig van afgerond € 168,950 miljoen. Deze dekking wordt gerealiseerd door het opleggen van belastingen of door het inzetten van de egalisatiereserves die zijn gevuld met belastingen uit voorgaande jaren. In deze begroting wordt, na verrekening van de verontreinigingsheffing, volgens de voorgestelde belastingtarieven uitgegaan van een totale belastingopbrengst van afgerond € 157,158 miljoen: € 89,156 miljoen voor de watersysteemheffing en € 68,002 miljoen voor de zuiveringsheffing. In totaal wordt € 11,792 miljoen onttrokken aan de egalisatiereserves.

De onttrekkingen aan de egalisatiereserves zijn hoger dan bij de voorjaarsnota van 2023 was voorzien. Vanwege het laten vrijvallen van de bestemmingsreserve voor de rwzi Utrecht wordt nu een extra bedrag ten laste van de egalisatiereserves gebracht. Het gaat hierbij om ruim € 3,219 miljoen. Voorheen werd dit gedekt uit de betreffende bestemmingsreserve. Feitelijk betekent dit, ten opzichte van de begroting van 2023, geen verhoging van de netto-kosten in 2024.

Tabel 3: Begroting 2024 verdeling watersysteem- en zuiveringsheffing

Begroting 2024 Verdeling watersysteem- en zuiveringsheffing	Realisatie 2022	Begroting 2023 na BW	VJN 2023 Jaar 2024	Begroting 2024
Netto-lasten (incl. mutaties bestemmingsreserves)				
Watersysteemheffing	72.794	83.117	91.618	92.707
Zuiveringsheffing	62.836	70.519	75.099	76.462
Totaal netto-lasten*	135.630	153.637	166.718	169.170
Mutaties egalisatiereserves				
Watersysteemheffing	2.160	-2.819	-2.302	-3.331
Zuiveringsheffing	1.575	-5.079	-4.782	-8.460
Totaal mutaties egalisatiereserves	3.735	-7.898	-7.084	-11.792
Belastingopbrengsten				
Verontreinigingsheffing	201	212	212	220
Watersysteemheffing	74.753	80.087	89.105	89.156
Zuiveringsheffing	64.411	65.441	70.318	68.002
Totaal belastingopbrengsten	139.365	145.739	159.634	157.378
Resultaat				
Watersysteemheffing	0	0	0	0
Zuiveringsheffing	0	0	0	0
Totaal resultaat	0	0	0	0

* De netto-lasten zijn inclusief mutaties van de bestemmingsreserves
Bedragen zijn in duizenden euro's

Op de volgende pagina is de begroting in één oogopslag opgenomen.

Tabel 4: Begroting in één oogopslag (bedragen x € 1.000)

Begroting 2024 per bestuurlijk programma en WBP thema	Realisatie 2022	Begroting 2023 Incl. 1e BW	Begroting 2024
Kosten (bruto lasten)			
Zuiveringsbeheer	59.958	65.725	59.518
Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	59.958	65.725	59.518
Watersysteembeheer	71.413	80.233	90.625
Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	41.149	47.989	57.136
Waterveilige leef- en werkomgeving	30.264	32.243	33.489
Bestuur & Organisatie	41.069	45.181	52.038
Bestuur, middelen en maatschappij	40.162	44.848	51.565
Waterbewust leven en genieten van water	907	333	473
Personeelskosten investeringsprojecten	12.047	14.882	17.873
Totaal kosten	184.487	206.021	220.054

Overige opbrengsten (bruto baten)			
Zuiveringsbeheer	13.331-	13.111-	3.964-
Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	13.331-	13.111-	3.964-
Watersysteembeheer	17.416-	18.134-	22.462-
Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	5.770-	5.919-	9.926-
Waterveilige leef- en werkomgeving	11.646-	12.215-	12.536-
Bestuur & Organisatie	6.062-	6.256-	6.584-
Bestuur, middelen en maatschappij	5.662-	6.256-	6.584-
Waterbewust leven en genieten van water	400-	-	-
Geactiveerde personeelslasten	12.047-	14.882-	17.873-
Totaal overige opbrengsten	48.857-	52.384-	50.884-
Saldo baten en lasten			
Saldo kosten en opbrengsten en bestemmingsreserves	135.630	153.637	169.170

Kosten gemene rekening	11.718	12.422	13.169
GR Muskusrattenbeheer (Waterveilige leef- en werkomgeving)	11.097	11.688	12.488
Netwerk Water & Klimaat (Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair)	621	733	681

Bedragen zijn in duizenden euro's

De kosten voor gemene rekening zijn opgenomen in de programma's maar voor de duidelijkheid ook apart vermeld.

Vervolg tabel 4: Begroting in één oogopslag (bedragen x € 1.000)

Begroting 2024 per kosten- en opbrengstensoort en mutaties reserves	Realisatie 2022	Begroting 2023 Incl. 1e BW	Begroting 2024
Kosten			
Rentekosten	7.422	7.945	8.770
Afschrijvingskosten	28.808	29.204	30.640
Personeelskosten exploitatie	52.886	57.752	66.899
Personeelskosten investeringsprojecten	11.914	14.882	17.873
Overige kosten	68.048	79.660	80.421
Bijdrage hoogwaterbeschermingsprogramma	8.603	8.400	8.800
Toevoeging bestemmingsreserves	6.806	8.177	6.650
Totaal kosten	184.487	206.021	220.054
Overige opbrengsten			
Overige opbrengsten, excl. geactiveerde lasten	20.321-	18.521-	19.840-
Geactiveerde personeelslasten (incl. overhead)	14.549-	17.930-	21.406-
Geactiveerde rente	483-	611-	624-
Onttrekking bestemmingsreserves	13.504-	15.323-	9.015-
Totaal overige opbrengsten	48.857-	52.384-	50.884-
Saldo baten en lasten			
Saldo kosten en overige opbrengsten en bestemmingsreserve	135.630	153.637	169.170
Belastingopbrengsten			
Verontreinigingsheffing	201-	212-	220-
Watersysteemheffing	74.753-	80.087-	89.156-
Zuiveringsheffing	64.411-	65.441-	68.002-
Totaal belastingopbrengsten	139.365-	145.739-	157.378-
Mutaties reserves			
Mutatie egalisereserves	3.735	7.897-	11.792-
Saldo na netto bijdrage en mutaties reserves	-	-	-

Bedragen zijn in duizenden euro's

In de beleidsbegroting zijn de inhoudelijke onderwerpen per thema behandeld. In het financiële deel worden in hoofdstuk 8 de benodigde middelen per programma gepresenteerd.

8. Toelichtingen financiële ontwikkelingen per programma

8.1 Belangrijkste verschillen Zuiveringsbeheer 2023 en 2024

- Rentekosten: De rentekosten voor zuiveringsbeheer stijgen mee met HDSR brede rentekosten als gevolg van de hogere rentes op geld- en kapitaalmarkt en toename van het financieringsvolume voor de investeringsopgaven.
- Toevoeging en onttrekking aan bestemmingsreserves: Afgelopen jaren werd toegevoegd en onttrokken aan de bestemmingsreserve exploitatie rwzi Utrecht. Om de kosten transparant weer te geven wordt de bestemmingsreserve eind 2023 opgeheven (saldo ten gunste van de egaliseringsreserve). De exploitatiekosten die hierdoor ontstaan, worden in 2024 gedekt door de egaliseringsreserve. Op termijn wordt toegewerkt naar kostendekkende tarieven. Daarnaast is het project sloop oude rwzi Utrecht afgerond, waardoor daar geen onttrekkingen meer voor plaatsvinden.
- Dynamische opgave circulaire waterketen: De naam is gewijzigd van zuivere ontwikkeling naar circulaire waterketen. De kosten betreffen de uitvoering van de zuiveringsvisie 2050.

Tabel 5: Verschillen Zuiveringsbeheer 2023 t.o.v. 2024 (bedragen x € 1.000)

Begroting 2024 Programma Zuiveringsbeheer	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Kosten			
Rentekosten	4.306	4.325	4.746
Afschrijvingskosten	16.363	16.884	16.869
Personeelskosten	5.762	6.575	6.633
Overige kosten	27.791	31.068	31.194
Toevoeging aan bestemmingsreserves	5.735	5.810	75
Totaal kosten	59.958	64.662	59.518
Overige opbrengsten			
Overige opbrengsten	3.351-	3.617-	3.614-
Onttrekking aan bestemmingsreserves	9.981-	9.249-	350-
Totaal overige opbrengsten	13.331-	12.866-	3.964-
Saldo kosten en opbrengsten en bestemmingsreserves	46.626	51.796	55.554
Verdeling netto saldo over reguliere taken en dynamische opgaven			
Reguliere taken			
Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	46.568	51.151	54.742
Totaal netto kosten	46.568	51.151	54.742
Dynamische opgaven			
Circulaire Waterketen	58	645	812
Totaal netto kosten	58	645	812

8.2 Belangrijkste verschillen Watersysteembeheer 2023 en 2024

- Rentekosten: De rentekosten voor de watersysteemheffing stijgen mee met HDSR brede rentekosten als gevolg van de hogere rentes op geld- en kapitaalmarkt. De stijging is bij dit programma relatief groot doordat nu ook aan de projecten van de Sterke Lekdijk rente wordt toegerekend. Hier tegenover staan, door het toerekenen van rentelasten aan investeringsprojecten, overige opbrengsten;
- Toevoeging en onttrekking aan bestemmingsreserves: De voorziening voor Toestandsafhankelijk Watersysteemonderhoud wordt voor het baggerdeel omgezet in een bestemmingsreserve. De dotatie aan de voorziening (€ 4,1 miljoen) wordt omgezet in een toevoeging aan de bestemmingsreserve. De baggeruitgaven (€ 4,5 miljoen) worden vervolgens gedekt door een onttrekking aan de bestemmingsreserve. Daardoor stijgen zowel de toevoeging als de onttrekking aan deze bestemmingsreserves. Verder komt als toevoeging aan de bestemmingsreserves de rentetoerekening aan de bestemmingsreserve GHJ (€ 538.000) te vervallen. Als extra toevoeging aan bestemmingsreserves is er ten opzichte van 2023 een extra bedrag van € 166.667 opgenomen voor de Woerdersluis. Het tot en met 2022 gereserveerde bedrag van € 1,0 miljoen is inmiddels niet meer toereikend voor de restauratie. Daarom wordt in 2023 tot en met 2025 in totaal € 0,5 miljoen aanvullend gedoteerd;
- Bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP): Op basis van de opgave van het HWBP is de begrote bijdrage voor 2024 met € 400.000 verhoogd ten opzichte van 2023. Deze verhoging is nodig vanwege lagere eigen bijdragen van de waterschappen doordat projecten later worden gerealiseerd. Ook gaat het voor een deel om indexering van de bijdrage;
- Overige opbrengsten: Vanwege een hogere personele inzet op projecten en hogere rentelasten voor de financiering van projecten worden meer kosten geactiveerd (ten laste van investeringsprojecten gebracht). Daardoor stijgen de overige opbrengsten;
- Dynamische opgave Gezond Water: Naast de normale stijging van de personeelskosten vanwege de indexering, stijgen de kosten bij Gezond Water meer door een verhoging van de Stimuleringsregeling van € 250.000. Dit is een voortzetting van reeds ingezet beleid;
- Dynamische opgave Sterke Lekdijk: Vanaf het jaar 2024 zijn deze kosten onder de reguliere taken opgenomen. De reden hiervoor is dat deze extra inzet niet verbonden is aan de uitvoering van de projecten onder Sterke Lekdijk maar aan het extra areaal dat in het kader van deze projecten in beheer van HDSR komt. Dat leidt tot een structureel hogere opgave.

Tabel 6: Verschillen Watersysteembeheer 2023 t.o.v. 2024 (bedragen x € 1.000)

Programma Watersysteembeheer	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Kosten			
Rentekosten	2.925	2.901	3.816
Afschrijvingskosten	11.216	11.582	12.236
Personeelskosten	21.979	24.899	29.668
Overige kosten	25.671	28.756	29.638
Toevoeging aan bestemmingsreserves	1.021	2.367	6.467
Bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma	8.603	8.400	8.800
Totaal kosten	71.413	78.904	90.625
Overige opbrengsten			
Overige opbrengsten	14.376-	13.280-	14.483-
Onttrekking aan bestemmingsreserves	3.040-	4.018-	7.980-
Totaal overige opbrengsten	17.416-	17.298-	22.462-
Saldo kosten en opbrengsten en bestemmingsreserves	53.997	61.606	68.163
Verdeling netto saldo over reguliere taken en dynamische opgaven			
Reguliere taken			
Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	29.601	34.426	39.414
Waterveilige leef- en werkomgeving	18.545	19.755	20.953
Totaal netto kosten	48.146	54.182	60.367
Dynamische opgaven			
Bodemdaling Veenweide	1.625	1.718	1.761
Gezond Water	2.367	3.193	3.599
Sterke Lekdijk	73	227	-
Toekomstbestendig Watersysteem	1.786	2.286	2.436
Totaal netto kosten	5.851	7.424	7.796

8.3 Belangrijkste verschillen Bestuur en organisatie 2023 en 2024

- Personeelskosten: Naast de indexering van de personeelskosten wordt de stijging tussen 2023 en 2024 veroorzaakt door de uitbreiding van capaciteit om invulling te geven aan de digitale transformatie. Daarnaast is vanuit het coalitieakkoord versterking verwerkt voor de ondersteuning van het bestuur en uitbreiding van de bezetting van het Dagelijks Bestuur.
- Digitale Transformatie (Dynamische opgave): Voor deze opgave zijn in 2024 kosten begroot die noodzakelijk zijn om naar een hoger niveau te groeien conform de baseline informatieveiligheid op orde (BIO):
 - Aansluiting op het security operations center (SOC) via Het Waterschapshuis (hWh). Aansluiting draagt er toe bij dat computerdreigingen, zoals hackpogingen of malware, beter worden gemonitord en in kaart worden gebracht. Het helpt overheden om digitaal weerbaarder te worden. Om in 2024 te kunnen aansluiten op het SOC van hWh zal HDSR een onderzoek (Gap-analyse) moeten uitvoeren tussen om het verschil tussen de huidige situatie en de gewenste situatie inzichtelijk te maken en om technisch te kunnen voldoen aan de aansluitvoorwaarden van het SOC

-
- Bewustzijnsontwikkeling van medewerkers op het gebied van informatiebeveiliging. Dit is cruciaal om de beveiliging van bedrijfsinformatie en –systemen goed te kunnen waarborgen. Het betreft o.a. e-learning, workshops en pentesten.
 - Vooronderzoek voor het op orde brengen van het applicatielandschap. Het beheerst & betrouwbaar brengen en houden van het applicatielandschap is een thema uit de visie op Digitale Transformatie. HDSR maakt gebruik van ruim 360 applicaties. Om tot een plan te komen om de informatiebeveiliging van het hele applicatielandschap te verbeteren is een vooronderzoek nodig. Dit vooronderzoek leidt tot een routekaart waarop staat beschreven op welke manier welke applicatie gebracht kan worden naar de veiligheidseisen die wij stellen aan applicaties en om de beheersbaarheid van de applicaties en de daar bijbehorende kosten te verbeteren.
 - Identity and Access management (IAM). Met IAM wordt de digitale beveiliging binnen de organisatie naar een hoger niveau getild. Door het continu controleren van de identiteit én toegangsrechten van gebruikers weet je zeker dat alleen bevoegde gebruikers toegang krijgen tot specifieke digitale assets (bedrijfsgegevens en -applicaties). Belangrijk, want zo perk je de risico's aanzienlijk in. Om de digitale toegangsbeveiliging binnen HDSR te verbeteren is de inrichting van IAM nodig.
 - Duurzaamheid (Dynamische opgave): Naast indexering is het budget voor Duurzaamheid conform voorjaarsnota verhoogd met € 100.000 voor inzet op thermische energie uit afvalwater en oppervlaktewater (TEA en TEO).
 - Overige kosten: De kosten van informatisering en automatisering nemen toe door hoger dan gemiddelde indexeringen van grote software leveranciers en ook door groei van de organisatie (meer licenties).

Tabel 7: Verschillen Bestuur en Organisatie 2023 t.o.v. 2024 (bedragen x € 1.000)

Begroting 2024 Programma Bestuur en Organisatie	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
Kosten			
Rentekosten	191	195	208
Afschrijvingskosten	1.229	1.411	1.535
Personeelskosten	25.013	25.367	30.599
Overige kosten	14.586	17.919	19.587
Toevoeging aan bestemmingsreserves	50	-	108
Totaal kosten	41.069	44.892	52.038
Overige opbrengsten			
Overige opbrengsten	5.579-	5.058-	5.900-
Onttrekking aan bestemmingsreserves	483-	1.198-	685-
Totaal overige opbrengsten	6.062-	6.256-	6.584-
Saldo kosten en opbrengsten en bestemmingsreserves	35.007	38.636	45.453
Verdeling netto saldo over reguliere taken en dynamische opgaven			
Reguliere taken			
Bestuur, middelen en maatschappij	30.394	36.766	43.269
Waterbewust leven en genieten van water	-	-	-
Totaal netto kosten	30.394	36.766	43.269
Dynamische opgaven			
Digitale Transformatie	3.108	380	455
Duurzaamheid	629	1.030	1.257
Omgevingswet	368	-	-
Waterbewust Leven	507	333	473
Toekomst Bestendig Begroten	-	127	0-
Totaal netto kosten	4.613	1.870	2.185

9. Overzicht van voorgenomen projectmatige investeringen 2024

9.1 Algemeen

Het doel van dit hoofdstuk is:

- Vaststellen van de investeringsbegroting 2024, oftewel de jaarschijf 2024;
- autoriseren van de nieuwe, aanvullende kredietvolumes 2024;
- inzicht geven in de investeringsbegroting en het kredietvolume per programma.

Naast de reguliere jaarlijkse exploitatiewerkzaamheden, voert het waterschap investeringsprojecten uit. De prognose van de totale projectmatige investeringsuitgaven bedraagt in 2024 € 97,801 miljoen. De omvang van de investeringen blijft na 2023 op alle programma's gelijk of neemt verder toe, behalve bij het programma Bestuur, Middelen en Maatschappij, waar het afneemt. De toename is met name het gevolg van het in uitvoering komen van de HWBP-projecten Sterke Lekdijk en GHJ-Noord, en (voorbereiding van) grote werkzaamheden aan rwzi's Zeist en Nieuwegein. Daar maken duurzaamheidsmaatregelen en aanvullende zuiveringsstappen deel van uit.

In de Begroting 2024, is het aandeel van (zeer) grote projecten goed zichtbaar. Deze hebben soms een HDSR-overstijgend belang en externe dekking, die zichtbaar is in de paragraaf over "Inkomsten". Tegelijkertijd wordt de basis op orde gehouden met de gestructureerde aanpak van groot-onderhoudsplannen (GOP's); verdere professionalisering op het gebied van I&A; en doorlopende investeringen in waterkwaliteit, waterkwantiteit, duurzaamheid en een goede werkomgeving. Ook wordt steeds vaker het credo 'samen met...' toegepast, zowel intern (synergie) als extern (meekoppelen). Naast evidente (financiële) voordelen, brengen deze samenwerkingen ook uitdagingen met zich mee, onder meer qua afstemming, risico's en fiscale aspecten.

Kenmerkend voor investeringsprojecten is dat deze elk hun eigen unieke opgave kennen en in de regel niet binnen een kalenderjaar afgerond zijn. De jaarschijven zijn dan ook weliswaar taakstellend, maar moeten altijd in relatie worden gezien met de uitgevoerde werkzaamheden en activiteiten, en het toegekende (meerjarige) krediet. Het niet in enig jaar gereedkomen van een project, heeft financieel gezien met name invloed op het later van start gaan van de maandelijkse afschrijvingen en in mindere mate in op de rentekosten.

Van de eerste Bestuursrapportage 2020 tot en met het (nog op te stellen) jaarverslag over 2023, werd in de Planning- en Control stukken een aparte alinea gewijd aan projectmatige sloop- en exploitatie-uitgaven. Per 2024 is de noodzaak en relevantie hiervan afgenomen. De sloopprojecten rwzi Utrecht en rwzi Maarssenbroek zijn afgerond; het exploitatieproject GOP Maaien is in de exploitatie opgenomen; en het GOP Baggeren wordt niet meer ten laste van een voorziening gebracht, maar ten laste van een daarvoor in te stellen bestemmingsreserve. De baggeruitgaven worden daardoor navolgbaar in de exploitatie. Afwijkingen op de exploitatie-uitgaven worden in de bestuursrapportages en de jaarrekening toegelicht. Het project Grondaankopen Sterke Lekdijk is dusdanig verweven met het project Sterke Lekdijk, dat het daarbij wordt vermeld, zowel in de teksten als de tabellen. Datzelfde geldt voor het Groot Onderhoudsplan Primaire Waterkeringen vanaf 2022: dit (investerings)project is qua planvorming, realisatie, aansturing en verantwoording dusdanig verweven met project Sterke Lekdijk, dat het in de overzichten verplaatst is van programma Waterveilige leef- en werkomgeving naar Specifieke projecten/ Lekdijk.

9.2 Actualisatie en vaststellen jaarschijf 2024

Investeringsniveau - uitgaven

Het algemeen bestuur stelt met het vaststellen van de Begroting 2024 de jaarschijf investeringsprojecten vast voor in totaal € 78,241 miljoen. Dit zijn de geplande uitgaven in 2024 met een taakstellend en kaderstellend investeringsniveau.

De in 2022 ingestelde werkwijze om overprogrammering expliciet te maken door de investeringsprognose op totaalniveau met 20% te verlagen, wordt voortgezet. De vast te stellen investeringsbegroting bestaat dan ook uit 80% van de cumulatieve investeringsprognose van alle projecten: $€ 97,801 \times 0,8 = € 78,241$ miljoen. In de afgelopen jaren lukte het niet om de volledige investeringsprognose te realiseren. Op voorhand is niet te voorspellen bij welke projecten de uitgaven achter zullen blijven. Door de gehanteerde werkwijze, blijft de doelstelling/ prognose van elk individueel project inzichtelijk, en wordt op totaalniveau een realistischer begroting vastgesteld. Het effect hiervan is dat ook de liquiditeitsbegroting realistischer wordt, zodat HDSR niet onnodig middelen aantrekt op de kapitaalmarkt. Op de belastingtarieven heeft het geen effect, omdat die worden gebaseerd op de kapitaallasten, die ontstaan na oplevering van de projecten. Het streven is de 20% in de toekomst te kunnen verlagen.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023 zijn de cijfers voor de jaarschijf 2024 geactualiseerd op basis van de ontwikkelingen en inzichten van het laatste half jaar. De totale uitgavenprognose 2024 is € 32,861 miljoen (25%) verlaagd. Deze afname is in meer of mindere mate zichtbaar bij alle programma's behalve Bestuur & Organisatie. Er is scherp gekeken naar de haalbaarheid en maakbaarheid van de voorgenomen werkzaamheden. Dat heeft in de meeste gevallen geleid tot een neerwaartse bijstelling: de werkzaamheden zijn realistischer verdeeld over de volgende jaren. De uitkomsten van deze actualisatie zijn terug te vinden in de volgende tabel.

Tabel 8: Investeringsoverzicht per thema/programma

Investeringsoverzicht per Thema/ Programma
(bedragen x € 1.000,-)

Investeringsoverzicht per Thema/ Programma	Krediet per 30 juni 2023	2023 nog verw. kredietaanvr.	Cum. real. eind 2023 verwacht	Autorisatie 2024 kredietaanvr.	Prognose uitgaven 2024	Jaarschijf 2025*	Jaarschijf 2026*	Jaarschijf 2027*	Jaarschijf 2028*
Zuiveringsbeheer	39.200	12.191	19.191	18.400	9.318	20.800	62.100	80.300	59.900
Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	39.200	12.191	19.191	18.400	9.318	20.800	62.100	80.300	59.900
Watersysteembeheer	230.318	-	145.773	39.150	28.950	45.610	53.978	36.395	16.082
Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	117.275	-	63.416	33.325	19.450	25.535	28.903	12.195	10.257
Waterveilige leef- en werkomgeving	113.043	-	82.357	5.825	9.500	20.075	25.075	24.200	5.825
Totaal investeringsniveau programma's (=A)	269.518	12.191	164.964	57.550	38.268	66.410	116.078	116.695	75.982
Bestuur & Organisatie	-	2.600	200	6.267	2.750	1.083	1.229	1.220	2.385
Bestuur, Middelen en Maatschappij	-	2.600	200	6.267	2.750	1.083	1.229	1.220	2.385
Totaal bedrijfsvoeringsinvesteringen (=B)	-	2.600	200	6.267	2.750	1.083	1.229	1.220	2.385
Taakstellend investeringsniveau (excl. rwzi Utrecht, GHJ, Lekdijk en KWA+) (=A+B)	269.518	14.791	165.164	63.817	41.018	67.493	117.307	117.915	78.367
Thema/ programma/ doelstelling/ project	Krediet per 30 juni 2023	2023 nog verw. kredietaanvr.	Cum. real. eind 2023 verwacht	Autorisatie 2024 kredietaanvr.	Prognose uitgaven 2024	Jaarschijf 2025*	Jaarschijf 2026*	Jaarschijf 2027*	Jaarschijf 2028*
Specifieke projecten									
<u>rwzi Utrecht</u>	5.100	-	320	-	2.500	2.300	-	-	-
<u>GHJ</u>	8.250	-	6.896	14.375	1.256	4.500	5.775	1.000	3.100
<u>KWA+ fase 1</u>	31.857	-	22.846	-	7.200	1.010	-	-	-
<u>Lekdijk</u>	346.775	-	129.065	114.175	45.827	80.078	83.897	38.650	52.049
Totaal Specifieke projecten (=C)	391.982	-	159.127	128.550	56.783	87.888	89.672	39.650	55.149
Totaal investeringsniveau alle projecten (=A+B+C)	661.500	14.791	324.291	192.367	97.801	155.381	206.979	157.565	133.516
Grond aankopen Sterke Lekdijk	30.900	-	11.970	-	9.303	9.775	40	-	-
Totaal subsidies en ontvangsten						31.338	59.657	66.426	46.356

* in de meerjarige vooruitblik zijn ook verwachte, nog op te starten projecten opgenomen.

Mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023

De bijstelling van de investeringsniveaus uit de Voorjaarsnota 2023, wordt hieronder per programma uiteengezet.

Investeringsniveau programma's van € 38,268 miljoen

Ten opzichte van het kader uit de voorjaarsnota ad € 51,987 miljoen, zit de grootste bijstelling bij het programma Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair. Een heroverweging van de systeemkeuze om medicijnresten uit water te verwijderen, heeft geleid tot een latere start van de realisatie van het project op rwzi Woerden. Nabij diezelfde rwzi is de mogelijkheid tot realisatie van een zonnepark vooralsnog onhaalbaar gebleken, waardoor de verwachte uitgaven tot nader order uitgesteld zijn. Tot slot zijn de voorbereidende uitgaven aan mogelijke Windturbines verlaagd en uitgesteld, in afwachting van de noodzakelijke ruimtelijke besluitvorming door provincie en gemeente.

Het programma Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied is bijgesteld. Enerzijds omdat de plannen voor nieuwe gebiedsgerichte projecten nog niet concreet zijn vormgegeven, terwijl hier in de voorjaarsnota indicatief al wel uitgaven voor waren opgevoerd. Anderzijds omdat de uitgaven aan het bruggenproject sterk afhankelijk zijn van het aantal deelnemende bruceigenaren en het moment waarop zij deelnemen.

De bijstelling van het programma Waterveilige leef- en werkomgeving bestaat uit diverse kleine aanpassingen. Bij het GOP Regionale Waterkeringen worden lagere uitgaven verwacht door besparingen als gevolg van synergie met project waterberging Willeskop. Binnen het GOP Primaire Waterkeringen zijn de werkzaamheden aan de Beermuur in twee aparte fases verdeeld, waarvan één in 2025 plaatsvindt. Bij de voortrollende GOP's Regionale Waterkeringen en Primaire Waterkeringen treden eveneens verschuivingen in het moment van de uitgaven op.

Een actueel investeringsniveau Bestuur & Organisatie van € 2,750 miljoen

Ten opzichte van het kader uit de voorjaarsnota ad € 0,865 miljoen, zijn de verwachte uitgaven voor het programma Bestuur, Middelen en Maatschappij verhoogd. Dit is enerzijds omdat de uitgaven aan vervanging van bureau- en vergaderstoelen in het hoofdkantoor is toegevoegd en anderzijds omdat vervanging van centrale ICT-hardware in 2024 geconcentreerd is. Er worden vervolgstappen voorbereid om in de toekomst projectmatig de verschillende ICT-componenten te vervangen.

Een actueel investeringsniveau voor specifieke projecten € 56,783 miljoen

Ten opzichte van het kader uit de voorjaarsnota ad € 77,810 miljoen is het investeringsniveau voor specifieke projecten verlaagd. Het investeringsniveau aan de herinrichting van de rwzi Utrecht is verlaagd omdat de realisatie die in 2024 gepland was, deels tot in 2025 zal doorlopen, als gevolg van vertraging van de vergunning. Twee van de drie GHJ-projecten (Kunstwerken en Baggeren) zijn afgerond en de bijstelling bij het Oeverproject is beperkt. De verwachte uitgaven aan project KWA+ zijn verlaagd vanwege twee voordelen: een lagere aanbesteding bij project Lopikerwaard en het vrijvallen van enkele risicoreserveringen. Bij Sterke Lekdijk zitten de belangrijkste veranderingen bij deelprojecten Salmsteke en Wijk-bij-Duurstede - Amerongen. Bij Salmsteke is het totaalbedrag voor de realisatiefase iets verlaagd en vallen de voor 2024 geplande uitgaven gedeeltelijk eerder (in 2023) en gedeeltelijk later (in 2025). De verlaging is ontstaan in de uiteindelijke raming en contractvorming van de realisatiefase. Bij Wijk-bij-Duurstede - Amerongen is de jaarschijf 2024 verlaagd omdat de realisatiefase later gaat starten.

Inkomsten: subsidies en ontvangsten van derden

HDSR ontvangt in toenemende mate inkomsten die gerelateerd zijn aan investeringsprojecten. Dit zijn enerzijds subsidies en anderzijds ontvangsten van derden. Als bijdragen ontvangen worden voor investeringen die HDSR in eigen bezit houdt, spreken we van subsidies. Wanneer inkomsten worden ontvangen voor werk dat HDSR na oplevering overdraagt aan een andere partij, spreken we van doorbelasting aan derden. Dit betreft met name kansen om werk van anderen met ons eigen werk te combineren: meekoppelkansen.

Subsidies en Ontvangsten van derden

Tabel 9: Inkomsten: Subsidie en ontvangsten van derden (bedragen x € 1.000)

Project	Prognose inkomsten 2024	Inkomsten 2025	Inkomsten 2026	Inkomsten 2027	Inkomsten 2028
11. Gebiedsplannen West (cumulatief)	500	500	-	-	-
13. Toekomstbestendig Watersysteem	-	-	1.500	-	-
14. Inlaatwerk KR VRAM	-	1.000	3.000	1.200	-
19. GHJ Noord & Waaiersluis	-	5.500	5.500	5.500	-
24. KWA stap 1	5.858	2.552	-	-	-
25. Project Sterke Lekdijk*	24.980	50.105	56.426	39.656	38.607
Totaal subsidies en ontvangsten	31.338	59.657	66.426	46.356	38.607

*ontvangsten Sterke Lekdijk zijn inclusief subsidies voor de grondverwerving

De ontvangstmomenten van inkomsten zijn relatief gevoelig voor verschuivingen door de tijd. Afhankelijk van de voortgang van het werk en de gemaakte afspraken met de andere partijen, vinden betalingen plaats bij aanvang, tijdens, of na oplevering van het werk. Bovenstaande tabel is dan ook een indicatieve prognose; geen taakstellende jaarbegroting. Vanwege de invloed die ontvangsten kunnen hebben op de financieringsbehoefte van het waterschap, wordt deze prognose gedurende het jaar regelmatig geactualiseerd.

9.3 Autorisatie kredietvolume 2024

Krediettoekenning van de GOP-investeringsprojecten

Op 5 oktober 2022 heeft het Algemeen Bestuur de “Bestuurlijke kaderstelling Grootonderhoudsplannen HDSR” vastgesteld. Conform deze kaderstelling, worden de voortrollende GOP’s jaarlijks geactualiseerd bij het vaststellen van de begroting. Voor deze actualisatie wordt aanvullend krediet toegevoegd, voor projecten die *starten in* het ‘nieuwe vijfde jaar’ (jaarprogramma GOP Watersystemen) respectievelijk die *lopen gedurende* het ‘nieuwe vijfde jaar’ (jaarschijf GOP Zuiver), en worden beide kredieten bijgesteld op basis van nieuwe inzichten over de al toegekende jaren.

Op dit moment kent HDSR aan investeringsprojecten drie voortrollende GOP’s en drie traditionele GOP’s met een eindige looptijd:

- Voortrollend GOP Zuiver (sinds 3 maart 2021);
- Voortrollend GOP Watersystemen (sinds 14 december 2016)
 - Dit GOP bevat o.m. Kunstwerken en Oevers. Het in de begroting 2022 aangekondigde “GOP Kunstwerken in Keringen (primair en regionaal)” zal worden ondergebracht in het GOP Watersystemen. Besluitvorming hierover volgt in 2025;
- Voortrollend GOP Regionale Waterkeringen (sinds 21 december 2022);
- GOP Regionale Waterkeringen (laatste uitgaven verwacht in 2026);
- GOP Primaire Waterkeringen 2013-2023 (laatste uitgaven verwacht in 2025);
- GOP Primaire Waterkeringen 2023-2029 (uitvoering in synergie met project Sterke Lekdijk).

Ophogen van het krediet van het Voortrollend GOP Zuiver met € 7,191 miljoen, voor de nieuwe jaarschijf 2027 en bijstelling over de andere jaren

HDSR is verantwoordelijk voor het transport en zuivering van het afvalwater in haar beheergebied. Om deze taak te kunnen uitvoeren heeft het waterschap de beschikking over rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's), rioolgemalen en persleidingen. De goede werking van deze zuiveringstechnische werken is van groot belang in relatie tot geldende wet- en regelgeving en de bestuurlijke doelstelling "schoon water". Het voortrollend GOP Zuiver richt zich op de vervanging van de bestaande onderdelen van de zuiveringstechnische werken welke om reden van slijtage vervangen moeten worden. Bij deze vervangingen wordt rekening gehouden met wijzigingen in lozingsisen en benodigde verwerkingscapaciteit voor zover het systeemontwerp van de zuiveringstechnische werken niet wordt gewijzigd.

Het GOP Zuiver heeft een voortrollend karakter waarvan het kader en de systematiek zijn vastgesteld in het AB-voorstel van 3 maart 2021. Het krediet is vastgesteld voor de uitgaven uit het verleden plus toekomstige uitgaven, gedurende het lopende jaar en vier aankomende jaren. De jaarlijkse aanpassing van het krediet kent twee componenten: toevoeging van krediet voor het 'nieuwe vijfde jaar' (2027) en bijstelling voor de eerder al toegekende jaren.

In de nu voorliggende begroting wordt € 7,191 miljoen krediet aangevraagd. Dit bedrag bestaat uit twee delen. Ten eerste een toevoeging van € 6,800 miljoen voor de verwachte uitgaven gedurende 2027, gebaseerd op de uitgaven die langjarig gemiddeld nodig zijn voor de uit te voeren werkzaamheden tegen het dan geldende prijspeil. Ten tweede een relatief kleine bijstelling van € 0,391 miljoen over het al toegekende krediet, inclusief het verleggen van een persleiding nabij Cabauw vanwege werkzaamheden door de Provincie.

Ophogen van het krediet van het Voortrollend GOP Watersystemen met € 6,885 miljoen, voor het jaarprogramma 2027 en de bijstelling over de andere jaren

Om de waterpeilen te handhaven, om op waterkwaliteit te sturen en om varen mogelijk te maken heeft het waterschap watergangen, oevers, vispassages, en peil regulerende kunstwerken zoals gemalen, stuwen, inlaten en sluizen in beheer. Het benodigde krediet is gebaseerd op de meerjarenplanning van de objecten die moeten worden onderhouden. De jaarlijkse opgave met projecten wordt samengesteld op basis van een combinatie van inspecties, jaar van groot onderhoud (leeftijd van de objecten) en door de bevindingen van de gebruikers. De inspecties en bevindingen laten zien dat de betrouwbaarheid van de objecten in het watersysteem op orde is.

In de nu voorliggende begroting wordt € 6,885 miljoen krediet aangevraagd. Dit bedrag bestaat vrijwel volledig uit toevoeging van het jaarprogramma met projecten die starten in 2027. Over de al eerder vrijgegeven jaarprogramma's is de hoogte van de ramingen nog steeds actueel, en zijn er slechts enkele verschuivingen van uitgaven tussen de jaren. De doorkijk van de komende jaren, die beschouwd worden in de Voorjaarsnota 2023 (de jaren 2024 t/m 2027), laten een investeringspiek zien in 2025-2026. Dit is het gevolg van het naar verwachting in 2025 toe te voegen krediet voor kunstwerken in keringen, met name De Oude Sluis Vreeswijk.

Geen bijstelling van het krediet van het Voortrollend GOP Regionale Waterkeringen

Het GOP Regionale Waterkeringen is eind 2022 vastgesteld, inclusief krediet voor de jaren 2023 tot en met 2027. Er is geen aanleiding om het krediet nu bij te stellen.

Nieuw, aanvullend kredietvolume 2024

Met het goedkeuren van de Begroting 2024 autoriseert het algemeen bestuur een nieuw, aanvullend kredietvolume van € 192,367 miljoen gedurende 2024. Dit bedrag is als volgt verdeeld over de verschillende typen investeringen:

Tabel 10: Autorisatie investeringen nieuw kredietvolume (bedragen x €1.000)

Investerings­type	Autorisatie 2024 kredietaanvr.
Investeringen t.b.v. het uitvoeren van de programma's van het Waterschap	57.550
Bedrijfsvoeringsinvesteringen	6.267
Investeringen in specifieke projecten (rwzi Utrecht, GHIJ, KWA+, Lekdijk)	128.550
Totaal nieuw kredietvolume	192.367

deze bedragen zijn inclusief de voorgestelde toekenning aan Voortrollende GOP's.

De nadere specificering van met deze begroting te autoriseren kredietaanvragen, staat in de tabellen van investeringsuitgaven in de verschillende hoofdstukken over de programma's en ook op de volgende pagina, onder "Inzicht in kredietvolume en investeringsbegroting 2024 per programma".

De grootste verwachte kredietaanvraag betreft Sterke Lekdijk. In de aanvraag van het krediet voor tranche 1, is tranche 2 op € 99,500 miljoen geraamd. Het uiteindelijk aan te vragen bedrag moet nog nader worden bepaald. Eind 2023 volgt in het algemeen bestuur de evaluatie, waarna de uiteindelijke kredietaanvraag in mei 2024 zal volgen.

De autorisatie van de genoemde kredietvolumes, vormt de basis voor de daadwerkelijke toekenning, via nog te agenderen bestuursvoorstellen in 2024. Overeenkomstig de financiële verordening en de regeling financieel beheer, vindt de krediettoekenning als volgt plaats:

- Als een krediet is opgenomen in de begroting en het krediet is kleiner dan € 100.000, wordt het krediet toegekend door goedkeuring van de begroting;
- Als een krediet is opgenomen in de begroting en het krediet is groter dan € 100.000, maar kleiner dan € 1.000.000, wordt het krediet toegekend door het college;
- Als een krediet is opgenomen in de begroting en het krediet is groter dan € 1.000.000, wordt het krediet toegekend door het algemeen bestuur;
- Als een krediet niet is opgenomen in de begroting of het doel wijkt grotendeels af van wat in de begroting is opgenomen moet een nieuw krediet toegekend worden door het algemeen bestuur.

Onder de te autoriseren kredietbedragen vallen twee projecten die zijn toegevoegd ten opzichte van het kader van de Voorjaarsnota 2023: Hoofdgebouw duurzaam en Hoofdgebouw inrichting. Hoofdgebouw duurzaam betreft het aardgasvrij maken van kantoren Poldermolen 2 en 3. Dit project was wel in beeld, maar de planning was onzeker, voornamelijk vanwege mogelijk lange wachttijd op uitbreiding van de aansluiting op het elektriciteitsnet. Nu hier duidelijkheid over is gekomen, is het project opgevoerd. Hoofdgebouw inrichting betreft vervanging van de bureau- en vergaderstoelen in Poldermolen 2 en aanpassingen aan de audiovisuele middelen en het meubilair in de AB-zaal. Over dit project was onduidelijkheid of het vanuit de exploitatie of als investering gerealiseerd zou worden. Inmiddels is duidelijk geworden dat het investeringen betreft en is het project opgevoerd.

9.4 Inzicht in kredietvolume en investeringsbegroting 2024 per programma

Onderstaande tabel omvat de toegekende en naar verwachting nog in 2023 toe te kennen kredieten; de te autoriseren kredieten voor 2024; de verwachte gerealiseerde uitgaven tot en met 2023; en de vast te stellen uitgaven gedurende 2024.

Tabel 11: Overzicht investeringsprojecten per bestuurlijk programma inclusief specifieke projecten (deel 1, vervolg op volgende pagina)

Overzicht investeringsprojecten 2024

(bedragen x € 1.000,-)

Thema/ programma/ doelstelling/ project	Krediet per 30 juni 2023	2023 nog verw. kredietaanvr.	Autorisatie 2024 kredietaanvr.	Cum. real. eind 2023 verwacht	Prognose uitgaven 2024
Zuiveringsbeheer	39.200	12.191	18.400	19.191	9.318
Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	39.200	12.191	18.400	19.191	9.318
<i>Bouw en verwerving, onderhoud en beheer van rwzi's</i>					
1. GOP Zuiver	36.800	7.191	6.900	17.274	6.725
2. Medicijnresten uit water Woerden	450	-	6.700	257	493
3. Renovatie/ Nieuwbouw rwzi Zeist	950	5.000	-	661	1.300
4. Aanpassing/ uitbreiding rwzi Nieuwegein	-	-	2.000	-	500
<i>Duurzaamheid</i>	-	-	-	-	-
5. Zonneparken	1.000	-	2.500	1.000	100
6. Hoofdgebouw duurzaam	-	-	300	-	200
Watersysteembeheer	230.318	-	39.150	145.773	28.950
Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	117.275	0	33.325	63.416	19.450
<i>Instandhouden</i>					
7. GOP Watersystemen	50.820	-	6.885	25.700	6.000
8. Vervanging groot materieel UV	925	-	-	534	200
9. Huisvesting buitendiensten	740	-	12.660	284	3.456
<i>Verbeteren</i>					
10. Gebiedsplannen Oost (cumulatief)	9.780	0	0	4.465	800
11. Gebiedsplannen West (cumulatief)	40.280	0	0	30.247	2.000
12. Gebiedsgerichte projecten	0	0	1.000	0	1.000
<i>Beperking gevolgen klimaatverandering</i>					
13. Toekomstbestendig Watersysteem	5.240	-	-	1.145	3.800
14. Inlaatwerk KR VRAM	920	-	12.780	498	500
<i>Waterkwaliteit</i>					
15. 3de KRW planperiode 2022-2027	8.570	-	-	543	1.694
Waterveilige leef- en werkomgeving	113.043	0	5.825	82.357	9.500
<i>Waterkeringen voldoen aan de normen (wettelijk/ provinciaal/ HDSR)</i>					
16. GOP regionale waterkeringen	88.847	-	-	71.888	7.000
17. Voortrollend GOP RWK va 2023	11.075	-	5.825	250	900
18. GOP Primaire waterkeringen	3.051	-	-	2.624	100
19. GHJ Noord & Waaiersluis	10.070	-	-	7.595	1.500
Totaal investeringsniveau programma's (=A)	269.518	12.191	57.550	164.964	38.268
Bestuur & Organisatie	-	2.600	6.267	200	2.750
Bestuur, Middelen en Maatschappij	0	2.600	6.267	200	2.750
<i>Routine - investering Bedrijfsvoering</i>					
20. ICT Hardware (nieuw toekomstig project)	-	2.600	5.700	200	2.400
21. Hoofdgebouw inrichting	-	-	567	-	350
Totaal bedrijfsvoeringsinvesteringen (=B)	-	2.600	6.267	200	2.750
Taakstellend investeringsniveau (excl. rwzi Utrecht, GHJ, Lekdijk en KWA+) (=A+B)	269.518	14.791	63.817	165.164	41.018

Tabel 11: Overzicht investeringsprojecten per bestuurlijk programma inclusief specifieke projecten (vervolg)

Thema/ programma/ doelstelling/ project	Krediet per 30 juni 2023	2023 nog verw. kredietaanvr.	Autorisatie 2024 kredietaanvr.	Cum. real. eind 2023 verwacht	Prognose uitgaven 2024
Specifieke projecten					
<u>rwzi Utrecht</u>	5.100	0	0	320	2.500
22. Herinrichting rwzi Utrecht	5.100	-	-	320	2.500
<u>GHJ</u>	8.250	0	14.375	6.896	1.256
23. GHJ Oevers	8.250	-	14.375	6.896	1.256
<u>KWA+ fase 1</u>	31.857	0	0	22.846	7.200
24. KWA stap 1	31.857	-	-	22.846	7.200
<u>Lekdijk</u>	346.775	0	114.175	129.065	45.827
25. Project Sterke Lekdijk	335.500	0	99.500	127.465	42.427
<i>nog door DB te verdelen *</i>	193.571	43.558	115.122	-	-
25a. Amerongen - Wijk bij Duurstede	24.207	-	82.222	23.668	8.200
25b. Salmsteke	29.314	15.258	-	31.747	9.313
25c. Culemborgse Veer - Beatrixsluis	21.156	11.000	13.200	21.695	5.928
25d. Salmsteke - Schoonhoven	28.173	-	-	11.884	6.746
25e. Jaarsveld - Klaphek	9.021	17.300	-	9.815	5.000
25f. Nieuwegein - Irenesluizen - Culemborgse Veer	7.021	-	7.700	5.621	4.125
25g. Programmateam	23.037	-	12.000	23.036	3.115
26. Nieuw GOP PWK va 2022	11.275	-	14.675	1.600	3.400
Totaal Specifieke projecten (=C)	391.982	-	128.550	159.127	56.783
Totaal investeringsniveau alle projecten (=A+B+C)	661.500	14.791	192.367	324.291	97.801
27. Grondaankopen Sterke Lekdijk**	30.900	-	-	11.970	9.303

* Het door AB aan Sterke Lekdijk toegekende totaalkrediet, wordt door DB nader verdeeld over de verschillende deelprojecten.

** Grondaankopen zijn geen investering. Vanwege de verbondenheid met project Sterke Lekdijk, wordt dit specifieke project toch getoond.

10. Belastingen

10.1 Kostentoedeling

Alle kosten en opbrengsten worden geregistreerd op kostendragers. Deze zijn te onderscheiden in twee soorten: kostendragers die direct volledig aan een programma worden toegerekend en kostendragers die bijdragen aan verschillende programma's, de indirecte kostendragers. De kosten op de laatstgenoemde worden via de verhouding van de begrote uren verdeeld naar de directe kostendragers en op die wijze verdeeld over de programma's.

Ook ten behoeve van de berekening van de belastingtarieven wordt gebruik gemaakt van de kostendragers. De (deels toegerekende) kosten en opbrengsten op de directe kostendragers worden via een verdeelsleutel verdeeld naar de zuiveringsheffing en de watersysteemheffing. Binnen de watersysteemheffing wordt de verdeling van de toegerekende netto-kosten naar de verschillende belastingcategorieën geregeld door de kostentoedelingsverordening. Voor het belastingjaar 2024 is een technische herziening van deze verordening doorgevoerd (vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van 4 oktober 2023). Het kostenaandeel van Ingezetenen stijgt van 41,0% tot 42,0% en het aandeel van Gebouwd daalt van 51,8% tot 50,8%. Omdat er vanuit wordt gegaan dat vanaf 2025 het nieuwe belastingstelsel van kracht is zal in 2024 opnieuw over de verdeling van de kosten worden besloten. De netto-kosten van de zuiveringsheffing komen volledig ten laste van de belastingplichtigen voor dit tarief.

Tabel 13: Kostentoedelingsverordening

Belastingcategorie	Kostentoedelingsverordening 2022	Kostentoedelingsverordening 2024	Ontwikkeling 2024/2022
Watersysteemheffing Ingezetenen	41,0%	42,0%	2,4%
Watersysteemheffing Ongebouwd	7,1%	7,1%	0,0%
Watersysteemheffing Natuur	0,1%	0,1%	0,0%
Watersysteemheffing Gebouwd	51,8%	50,8%	-1,9%
Zuiveringsheffing	100,0%	100,0%	0,0%

10.2 Belastingopbrengsten 2024

De laatste jaren is voor de belastingtarieven steeds zoveel mogelijk uitgegaan van een gelijkmatige ontwikkeling van de tarieven en op termijn kostendekkende tarieven. Daarbij wordt nadrukkelijk ook rekening gehouden met de standen van de egalisatiereserves. Enerzijds wordt eventuele ruimte benut om de tarieven te dempen, zoals bij de Watersysteemheffing Gebouwd en bij de Zuiveringsheffing. Anderzijds is voor de categorie Watersysteemheffing Ongebouwd het tarief al enige jaren hoger dan kostendekkend om de negatieve egalisatiereserve aan te vullen.

Gemiddeld stijgen de voor 2024 begrote netto-kosten ten opzichte van Begroting 2023 (na begrotingswijziging) met 10,1%. Deze stijging is niet gelijkmatig verdeeld over de beide heffingen: de kosten van de watersysteemheffing stijgen met 11,5% en de kosten van de zuiveringsheffing met 8,4%. Door inzet van de egalisatiereserves kan de totale kostenontwikkeling in 2024 worden opgevangen binnen een verhoging van de belastingopbrengsten van 8,0%. Ook hier verschilt de ontwikkeling per heffing. Voor de watersysteemheffing is de stijging 11,3% en voor de zuiveringsheffing 3,9%.

Tabel 14: Begrote belastingopbrengsten 2024

	Vastgesteld	Voorgesteld	Ontwikkeling
	2023	2024	2024/2023
Watersysteemheffing Ingezetenen	34.069	37.093	8,9 %
Watersysteemheffing Ongebouwd	6.119	6.698	9,5 %
Watersysteemheffing Natuur	75	83	10,2 %
Watersysteemheffing Gebouwd	39.824	45.283	13,7 %
Subtotaal watersysteemheffing	80.087	89.156	11,3 %
Zuiveringsheffing woningen/ bedrijven	65.441	68.002	3,9 %
Subtotaal watersysteem- en zuiveringsheffing	145.527	157.158	8,0 %
Verontreinigingsheffing	212	220	3,8 %
Totaal belastingopbrengsten	145.739	157.378	8,0 %

Bedragen zijn in duizenden euro's

Vaststelling van de belastingtarieven

De belastingtarieven voor 2024 worden tegelijkertijd met deze begroting door het algemeen bestuur vastgesteld. De tarieven komen tot stand door de begrote belastingopbrengsten per categorie om te slaan over het belastingdraagvlak van de verschillende belastingcategorieën. De hoogte van de belastingtarieven wordt daardoor niet alleen beïnvloed door het begrote niveau van de netto-kosten en de mutaties van de egalisereserves maar ook door de ontwikkeling van de grondslagen: het aantal hectare grond voor Natuur en Ongebouwd, het aantal ingezetenen, de WOZ-waarde voor Gebouwd en het aantal vervuilingseenheden voor de zuiveringsheffing. Waar de meeste heffingsmaatstaven zich redelijk voorspelbaar ontwikkelen geldt dat niet voor het belastingdraagvlak voor Gebouwd. De verandering van de totale WOZ-waarde wordt beïnvloed door de ontwikkelingen op de markt voor onroerend goed, voor zowel voor woningen als voor bedrijfspanden, maar ook door de nieuwbouw. De totale groei van de totale WOZ-waarde bedraagt slechts 0,4%. Deze groei is opgebouwd uit een gemiddelde daling van de waarde voor woningen en bedrijven van 0,7% en een uitbreiding van het areaal met ongeveer 1,1%.

10.3 Belastingtarieven 2024

In onderstaande tabel zijn de belastingtarieven voor 2024 afgezet tegen de belastingtarieven van 2023. De berekening van onderstaande tarieven wordt uitgebreid toegelicht in de stukken bij de belastingverordeningen die in dezelfde vergadering van het algemeen bestuur ter besluitvorming voorliggen.

Tabel 15: Voorgestelde belastingtarieven 2024

	Vastgesteld 2023	Begroting 2024 kostendeekkend	Begroting 2024 voorgesteld	Ontwikkeling 2024/2023
Watersysteemheffing Ingezetenen (per huishouden)	€ 98,99	€ 115,52	€ 110,31	11,4 %
Watersysteemheffing Ongebouwd (per hectare)	€ 108,62	€ 114,74	€ 117,03	7,7 %
Watersysteemheffing Natuur (per hectare)	€ 6,29	€ 7,65	€ 6,87	9,2 %
Watersysteemheffing Gebouwd (per € 2.500 WOZ)	€ 0,52	€ 0,58	€ 0,56	7,1 %
Watersysteemheffing Gebouwd (van de WOZ)	0,02092%	0,0233%	0,0232%	7,1 %
Zuiveringsheffing/ verontreinigingsheffing (per ve)	€ 63,94	€ 74,34	€ 66,11	3,4 %

10.4 Lastendruk

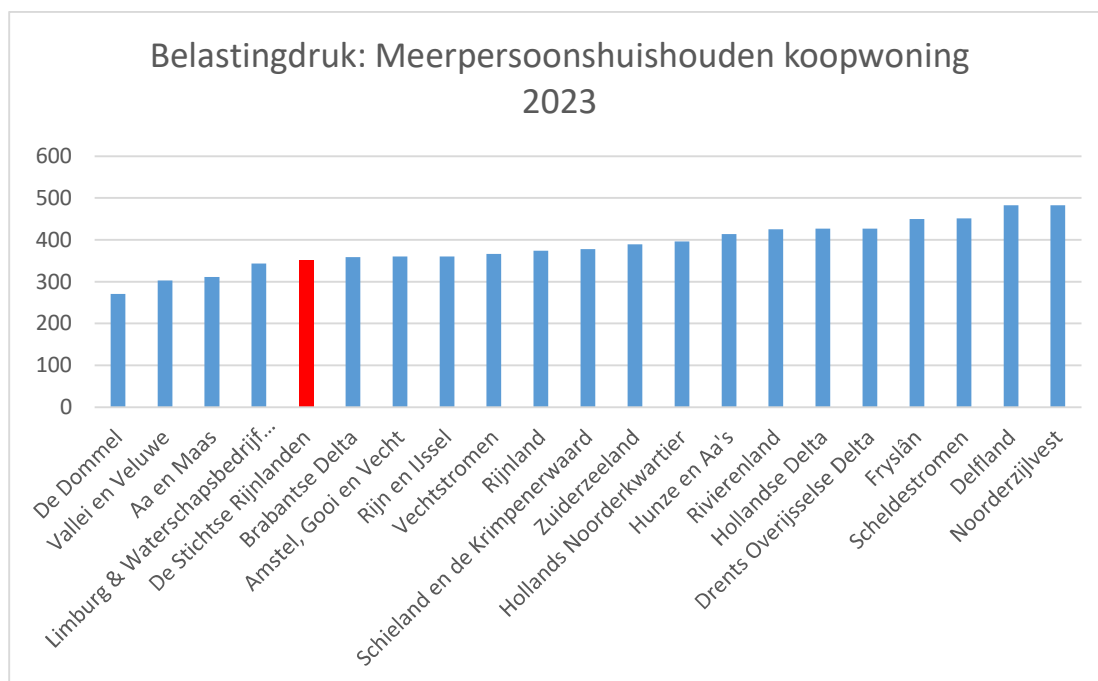
Via het eigen belastingstelsel bekostigen de waterschappen hun taken grotendeels zelf. Deze wijze van bekostiging garandeert dat er voldoende geld is voor de voor Nederland essentiële bescherming tegen overstromingen en goed waterbeheer zonder dat er sprake is van financiële concurrentie met andere overheidstaken. Omdat ieder beheergebied anders is en de democratisch gekozen besturen van de waterschappen andere keuzes maken, verschilt de belastingdruk van waterschap tot waterschap. In deze paragraaf wordt wat betreft de belastingen van de waterschappen alleen de belastingdruk voor een meerpersoonshuishouden met een eigen woning weergegeven. De waterschappen hebben dit als financieel kengetal benoemd en hanteren, ten behoeve van de vergelijkbaarheid, daarbij dezelfde uitgangspunten.

Tabel 16: Ontwikkeling Lastendruk meerpersoonshuishouden met eigen woning

	HDSR 2022	HDSR 2023	HDSR 2024	Landelijk gemiddelde 2023
Meerpersoonshuishouden met koopwoning*	€ 336	€ 351	€ 375	€ 380
Ontwikkeling t.o.v. vorig jaar		4,4%	6,8%	7,7%

Ad *: de WOZ-waarde van de koopwoning in deze berekening bedraagt € 295.000. In de rekenvoorbeelden van HDSR, die bij de belastingverordeningen worden gebruikt, wordt een WOZ-waarde gehanteerd van € 297.900. Die waarde sluit beter aan bij de gemiddelde WOZ-waarde in ons beheergebied.

De lastendruk van HDSR is ten opzichte van de andere waterschappen relatief laag (zie onderstaande grafiek). Over het algemeen is het daardoor makkelijker om bestuurlijk, maatschappelijk en politiek draagvlak te vinden voor lastenverhogingen.

11. Overige verplichte paragrafen

11.1 Uitgangspunten en normen

Het uitgangspunt voor deze begroting is het kader dat met de Voorjaarsnota 2023 door het algemeen bestuur is vastgesteld. De normen en uitgangspunten voor de verwerking van de indexering zijn ten opzichte van voorjaarsnota aangepast op basis van de meest actuele cijfers van het CPB.

Tabel 17: Geactualiseerde loon- en prijsindexcijfers (CPB, aug 2023)

Prijzen, overheid, afgeleide cpi en cao-loon marktsector

cMEV 2024 (augustus 2023)

	2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*
Loonvoet sector overheid (%) (e)	5,0%	6,5%	4,7%	4,7%	4,7%	4,7%
Prijs materiële overheidsconsumptie (imoc)	4,8%	3,5%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%

* voor de langere termijn heeft het CPB een raming van de percentages voor de gehele periode 2025-2028 afgegeven

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2023, het financieel kader, zien we de volgende ontwikkelingen

- De loonvoet ontwikkeling van 2024 wordt 6,5% terwijl in het kader met 5,2% is gerekend. Dit is een verhoging van 1,3%-punt. Naar de loonvoet ontwikkeling van 2023 hoeft niet gekeken te worden omdat voor 2023 al een cao is overeengekomen. Deze cao-afspraken waren al in het kader van de voorjaarsnota verwerkt;
- De prijsontwikkeling voor overige kosten en opbrengsten van 2024 wordt 3,5%, terwijl in het kader met 3,9% is gerekend. Dit is een verlaging van 0,4%-punt;
- Voor de periode 2025-2028 bedraagt de ontwikkeling van de loonvoet 4,7% en voor de overige kosten en opbrengsten 2,0%. Voor de loonvoet is dat, zeker meerjarig, relatief hoog en dat werkt sterk door in het netto-kostenniveau van de komende jaren.

Per saldo zijn de begrote kosten ten opzichte van de voorjaarsnota voor het jaar 2024 met ongeveer € 700.000 naar boven bijgesteld. Bij het begroten van de kosten worden nog twee andere uitgangspunten gehanteerd:

- Bij doorlopende contracten voor overige kosten en opbrengsten wordt tegen de vastliggende condities begroot en wordt niet zondermeer de indexering toegepast;
- Vanwege de krapte op de arbeidsmarkt worden nieuwe medewerkers begroot met een aanstelling per 1 april 2024.

De kapitaallasten (rente en afschrijvingen) zijn niet geïndexeerd maar gebaseerd op een herijking van de onderliggende gegevens zoals de omvang van het onderhanden werk (lopende projecten), het rentepercentage voor nieuwe leningen en de momenten waarop projecten gereed worden gemeld. Eventuele prijseffecten werken ook door in de omvang van de investeringsuitgaven. Deze leiden echter niet tot hogere afschrijvingen en rentelasten in 2024. Voor nieuwe financieringen wordt uitgegaan van een rentepercentage van 3,5%. Zowel de afschrijvingen als de rentelasten lopen in de meerjarenbegroting sterk op.

11.2 Wendbaarheid van de begroting

Flexibiliteit in de begroting maakt het makkelijker om tegenvallers op te vangen. Daarnaast maakt een flexibele begroting keuzes zoals beleidswijzigingen, bezuinigingen en verbeteren van de financiële positie makkelijker. Een begroting met een hoog aandeel kapitaallasten (afschrijvingen en rente) is minder flexibel dan een begroting met een laag aandeel van deze kosten. In onderstaande tabel zijn de aandelen van afschrijvings- en rentelasten afgezet tegen het totaal van de netto-kosten. In de laatste kolom is het gemiddelde van de waterschappen in 2022 weergegeven.

Tabel 18: Wendbaarheid van de begroting

	2023	2024	2025	2026	2027	2028	WS2022
% afschrijvingen van totale kosten	15,3	14,8	14,8	14,2	13,9	15,7	17,8
% rente van totale kosten	3,5	4,2	4,7	5,7	6,8	7,4	4,5
% kapitaallasten van totale kosten	18,8	18,9	19,5	19,9	20,7	23,1	22,3

11.3 Incidentele baten en lasten

Deze paragraaf bevat, volgens de voorschriften in het waterschapbesluit, een korte toelichting op de baten en lasten in 2023 die als éénmalig ten opzichte van voorgaande en komende begrotingsjaren moeten worden beschouwd.

De kosten en opbrengsten die verband houden met de jaarlijkse inspanningen om de waterschapsdoelen te verwezenlijken zitten veelal structureel of 'meerjarig incidenteel' in de meerjarenbegroting. Voorbeelden van structurele kosten zijn bijvoorbeeld de bedragen die zijn opgenomen voor het onderhoud en beheer van de rwzi's, het watersysteem en de keringen. Of een begrotingspost voldoet aan het criterium 'incidenteel' hangt enerzijds samen met het karakter en anderzijds met de omvang. Een post moet voldoende substantieel en (volledig) incidenteel van aard zijn. Maar ook bestuurlijke relevantie weegt mee. Posten die al wel onderdeel uitmaken van de meerjarenbegroting maar incidenteel afwijken vallen daar niet onder. Ook de incidentele posten die gedekt worden uit de bestemmingsreserves worden in deze paragraaf niet verder toegelicht. Om fluctuaties in de meerjarige beeld van de netto-kosten te vermijden worden veel incidentele posten op deze manier gedekt. Dat biedt ook voordelen voor het streven naar een gelijkmatige ontwikkeling van de belastingtarieven.

In deze begroting zijn onderstaande posten opgenomen die als incidenteel worden beschouwd:

- Extra kosten voor inzet op het gebied van digitale veiligheid. In 2024 moet blijken of deze kosten structureel of (deels) incidenteel van aard zijn. Omvang kosten in 2024: € 500.000;
- Een tweetal onderzoeken op het gebied van belastingen (kijwitschelding en tariefskorting). Omvang kosten in 2024: € 70.000;
- Extra stortingen in 2024 en 2025 in de bestemmingsreserve Woerdersluis. Omvang kosten in 2024: € 166.667;
- Extra middelen voor (de uitbreiding van) het dijkleger in 2024 en 2025. Omvang kosten in 2024: € 100.000.

11.4 Ontwikkelingen sinds vorig begrotingsjaar

Totstandkoming Begroting 2024

De eerste bouwsteen voor de uitwerking van de Begroting 2024 is de door uw algemeen bestuur op 5 juli 2023 vastgestelde Voorjaarsnota 2023. In deze voorjaarsnota zijn de eerste effecten van de prijs- en loonontwikkeling die op dat moment bekend waren meegenomen. Dit heeft geresulteerd in een financieel kader voor 2024 met een totaal netto kostenniveau van € 166,718 miljoen voor de exploitatiebegroting. Daarnaast is een investeringsniveau in 2024 van € 131 miljoen als kader gesteld.

Ontwikkelingen na vaststellen van de Voorjaarsnota 2023

Het totale netto kostenniveau van de Begroting 2024 komt uit op € 169,2 miljoen. Dit is per saldo € 2,5 miljoen hoger dan het kader van de Voorjaarsnota 2023 van € 166,7 miljoen. Aan dit saldo ligt een aantal mee- en tegenvallers ten grondslag maar een belangrijke verklaring ligt ook in het opheffen van de bestemmingsreserve rwzi Utrecht: daardoor stijgen de netto-kosten met € 3,2 miljoen. Zonder deze wijziging is de begroting voor 2024 € 0,7 miljoen lager dan het financieel kader van de voorjaarsnota. In de begroting zijn echter ook voor € 1,4 miljoen ontwikkelingen verwerkt uit het coalitieakkoord. Hiervan is in bijlage 2 een overzicht met daarbij een toelichting opgenomen. Ten opzichte van de voorjaarsnota, waarin de ontwikkelingen van het coalitieakkoord nog niet waren opgenomen, bedraagt het verschil in totaal € 2,1 miljoen. Dit wordt in onderstaande tabel verklaard.

Tabel 19: Ontwikkelingen na Voorjaarsnota 2023

Meevallers t.o.v. kader Voorjaarsnota 2023		Tegenvallers t.o.v. kader Voorjaarsnota 2023	
Onderwerp	Bedrag	Onderwerp	Bedrag
Afschrijvingskosten	€ 1,1 miljoen	Prijs- en loonontwikkeling o.b.v. CPB cijfers	€ 0,7 miljoen
Laboratoriumkosten	€ 0,5 miljoen	Hogere rentelasten	€ 0,3 miljoen
Rentelasten BR GHJ	€ 0,5 miljoen	Hogere solidariteitsbijdrage HWBP	€ 0,4 miljoen
Realistisch ramen – Latere indiensttreding nieuwe medewerkers	€ 0,3 miljoen	Hogere kosten licenties a.g.v. hogere indexatie en groei aantal licenties	€ 0,5 miljoen
Scherper aan de wind varen. Onder andere Verlagen posten onvoorzien	€ 0,75 miljoen		
Overig onder andere a.g.v. zero based budgetting	€ 0,8 miljoen		
Totaal	€ 4,0 miljoen		€ 1,9 miljoen
Saldo	€ 2,1 miljoen		

De ontwikkeling ten opzichte van de voorjaarsnota verschilt voor beide heffingen: het beeld voor de watersysteemheffing is ongunstiger dan bij de voorjaarsnota en bij de zuiveringsheffing is er sprake van een voordeel. Dit is te verklaren doordat de voordelen of volledig of voor een groter deel doorwerken in de zuiveringsheffing en dat de verhogingen, zowel in de personeelskosten als in de ontwikkeling van het coalitieakkoord zich vooral aan de kant van de watersysteemheffing voordoen. Deze onevenwichtige ontwikkeling leidt tot een andere verdeling van de belastingopbrengsten over beide heffingen. Het totaal van de benodigde belastingopbrengsten is lager dan bij de voorjaarsnota maar kent nog steeds een stijging ten opzichte van 2023 van 8,0%.

11.5 Meerjarenbegroting 2023-2028

Tabel 20: Meerjarenbegroting 2023-2028 (bedragen x € 1.000)

Begroting 2024	Begroting 2023 na BW	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Verdeling watersysteem- en zuiveringsheffing						
Netto-lasten (incl. mutaties bestemmingsreserves)						
Watersysteemheffing	83.117	92.707	96.125	100.327	105.773	110.490
Zuiveringsheffing	70.519	76.462	77.961	80.423	84.555	87.762
Totaal netto-lasten*	153.637	169.170	174.087	180.750	190.329	198.252
<i>ontwikkeling</i>		10,1%	2,9%	3,8 %	5,3%	4,2%
Belastingopbrengsten						
Verontreinigingsheffing	212	220	226	233	240	247
Watersysteemheffing	80.087	89.156	94.672	99.435	105.333	110.242
Zuiveringsheffing	65.441	68.002	71.825	75.769	80.799	84.006
Totaal belastingopbrengsten	145.739	157.378	166.723	175.437	186.572	194.496
<i>ontwikkeling</i>		8,0%	5,9%	5,2%	6,3%	4,2%
Mutaties egalisereserves						
Watersysteemheffing	-2.819	-3.331	-1.227	-659	0	0
Zuiveringsheffing	-5.079	-8.460	-6.137	-4.655	-3.756	-3.756
Totaal mutaties egalisereserves	-7.898	-11.792	-7.364	-5.314	-3.756	-3.756
Resultaat						
Watersysteemheffing	0	0	0	0	0	0
Zuiveringsheffing	0	0	0	0	0	0
Totaal resultaat	0	0	0	0	0	0

* De netto-lasten zijn inclusief mutaties van de bestemmingsreserves

Bedragen zijn in duizenden euro's

Het beeld van de meerjarenraming komt voor de eerste twee jaren nog grotendeels overeen met het beeld uit de Voorjaarsnota 2023. In 2024 is bij de zuiveringsheffing wel de structurele stijging van de netto-lasten door de wijziging van de bestemmingsreserve rwzi Utrecht zichtbaar. Voor 2024 is de stijging van de netto-kosten ten opzichte van 2023, zonder deze aanpassing, iets lager dan bij de voorjaarsnota. Voor 2025 blijft, ondanks relatief hoge prijsontwikkelingen voor loon- en overige kosten, de stijging beperkt tot 2,9%. Na 2025 lopen de kosten in de meerjarenbegroting sterker op dan bij de voorjaarsnota. Dat heeft een aantal oorzaken. Grote investeringen die nu in uitvoering zijn of binnenkort komen leiden vooral bij de zuiveringsheffing vanaf 2026 tot hogere kapitaallasten. Over de gehele breedte stijgen de rentelasten behoorlijk. Als dekking van de investeringsuitgaven moet veel vermogen worden aangetrokken. Dat moet tegen rentepercentages die veel hoger liggen dan laatste jaren: 3,5% tegenover vaak minder dan 2,0%. Ook voor de herfinanciering van aflopende leningen moet voor de rentelasten dieper in de buidel worden getast. Wat echter vooral sterk doorwerkt zijn de hoge indexeringscijfers voor de personeelskosten. In 2024 bedraagt de inschatting van het CPB 6,5% maar ook voor de periode 2025-2028 is gerekend met 4,7%. In totaal leidt dat tot ongeveer € 13 miljoen hogere personeelskosten in 2028 dan in 2024.

Ten slotte zijn er in 2024 weliswaar ontwikkelingen vanuit het coalitieakkoord verwerkt maar daarvan is het meerjarige effect op deze begroting (nog) beperkt. Voor een aantal onderdelen geldt dat eerst onderzoek moet worden gedaan en dat op basis daarvan pas duidelijk wordt welke maatregelen nodig zijn om de geambieerde doelen te bereiken. De kosten van die maatregelen zijn nog niet bekend en daarom nog niet in het meerjarenbeeld opgenomen.

Bij de Voorjaarsnota 2023 is uitgebreid verkend hoe deze kostenstijging binnen redelijke grenzen van de groei van de lastendruk de komende jaren kan worden opgevangen. Doordat de netto-kosten voor 2024 stijgen met 10,1% werkt dat ook door in de ontwikkeling van de belastingopbrengsten voor dat jaar. Voor de jaren die volgen stijgen de kosten minder snel en zal het mogelijk zijn om, ondanks aflopende inzet van de egalisatiereserves, de lastendruk beperkter te laten stijgen. Met de huidige inschattingen bedraagt de stijging van de belastingopbrengsten voor 2025 tot en met 2028 gemiddeld ongeveer 6%. Daarbij moet worden aangetekend dat de verdere uitwerking van nieuw beleid, die in 2024 zal plaatsvinden, er toe kan leiden dat de kosten voor 2025 sneller zullen stijgen dan in het huidige meerjarenbeeld is opgenomen. Daartegenover staat dat er voor nu meerjarig is gerekend met relatief hoge indexering voor personeelskosten en wellicht een hoog rentepercentage voor (her)financiering.

Meerjaren Investeringsplanning 2024-2028

De groei van het investeringsniveau zet zich de komende jaren voort. Waar in 2024 sprake is van een begroot investeringsniveau, zonder afslag van de overprogrammering, van afgerond € 98 miljoen, verdubbelt dit niveau tot meer dan € 200 miljoen in 2026. Dit is grotendeels het gevolg van het in uitvoering komen van de deeltrajecten van de Sterke Le dijk (aandeel € 84 miljoen). Maar ook onder het programma Zuiveringsbeheer stijgen de investeringsuitgaven sterk: van nog geen € 10 miljoen in 2024 tot € 62 miljoen in 2026 en € 80 miljoen in 2027. Voor de Sterke Lekdijk worden de kapitaallasten beperkt omdat de investeringsuitgaven voor de sobere en doelmatige versterking van de Lekdijk voor 90% worden gedekt uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De investeringen in de rioolwaterzuiveringen werken op termijn wel volledig door in de exploitatiebegroting. Dat effect doet zich pas aan het eind van de meerjarenbegroting voor. In 2027 en 2028 stijgen de exploitatiekosten voor de zuiveringsheffing daardoor sneller dan voor de watersysteemheffing.

11.6 Reserves en voorzieningen

In oktober 2023 is de nieuwe nota Reserves en Voorzieningen door het algemeen bestuur vastgesteld. In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in de stand en het verloop van de reserves en voorzieningen op basis van de nieuwe beleidsregels.

11.6.1 Reserves

De reserves worden weergegeven in drie onderdelen: de algemene reserves, de bestemmingsreserves tariefegalisatie en de overige bestemmingsreserves.

Tabel 21: Algemene reserves (ER = egalisatiereserve)

Algemene reserves 2023	Stand 1-1-2024	Mutatie van of naar ER	Stand 31-12-2024
Watersysteemheffing	5.724	-	5.724
Zuiveringsheffing	7.089	-	7.089
Totale algemene reserves	12.813	-	12.813

Bedragen zijn in duizenden euro's

De omvang van de algemene reserves is bij de jaarrekening van 2022 bijgesteld op basis van de uitgangspunten van de nota Weerstandsvermogen, risicomanagement, reserves en voorzieningen 2017-2023. De ratio van de weerstandscapaciteit bedraagt afgerond 2,0 op basis van de huidige risico's ter grootte van € 6,530 miljoen en het beschikbare weerstandsvermogen van € 12,813 miljoen. De ratio van de weerstandscapaciteit bevindt zich daarmee binnen de bandbreedte van 1,4 en 2,0 en wordt als ruim voldoende gekwalificeerd. Indien nodig vindt mutatie van de algemene reserves plaats bij de jaarrekening van 2023 op basis van het actuele risicoprofiel.

Tabel 22: Egalisatiereserves

Egalisatiereserves 2024	Stand 1-1-2024*	Dotatie 2024	Onttrekking 2024	Stand 31-12-2024	Dekking
Watersysteemheffing ingezetenen	2.889	0	1.752	1.138	2,9%
Watersysteemheffing overig ongebouwd	--886	131	0	-755	-11,5%
Watersysteemheffing natuur	20	0	9	11	11,9%
Watersysteemheffing gebouwd	7.508	0	1.701	5.807	12,6%
Subtotaal Watersysteemheffing	9.532	131	3.463	6.201	6,7%
Zuiveringsheffing	32.884	0	8.460	24.424	31,9%
Totaal bestemmingsreserves tariefegalisatie	42.416	131	11.923	30.625	18,1%

Bedragen zijn in duizenden euro's

* De stand per 1-1-2024 is gebaseerd op de jaarrekening van 2022 en de begroting van 2023 (inclusief de 1^e begrotingswijziging)

Tabel 23: Overige bestemmingsreserves

Overige bestemmingsreserves	Stand 1-1-2024*	Storting 2024	Onttrekking 2024	Stand 31-12-2024
GHIJ	37.353	0	897	36.456
Transitie	1.732	0	685	1.047
ICT	123	0	0	123
Verplichting groen/blauwe diensten	358	400	400	358
HWBP-projecten	455	0	0	455
Inzet KWA (Havenbedrijf Rotterdam)	2.976	59	0	3.035
Restauratie Woordersluis	1.167	166	0	1.333
Assetmanagement	380	0	0	380
Innovatie Revolving Fund	1.000	0	0	1.000
Impulsregeling Water in de leefomgeving	0	1.800	1.800	0
Overwaarde SNB Samenwerking	4.900	0	350	4.550
Wet Open Overheid (Woo)	50	108	0	158
Baggerprogramma	2.675	4.116	4.533	2.258
Totaal overige bestemmingsreserves	53.168	6.650	8.665	51.153

Bedragen zijn in duizenden euro's

* De stand per 1-1-2024 is gebaseerd op de jaarrekening van 2022 en de begroting van 2023 (inclusief de 1^e begrotingswijziging)

De bestemmingsreserves uit Tabel 2 zijn hieronder per onderwerp nader toegelicht.

Bestemmingsreserve GHIJ

De reserve is in 2013 ingesteld uit de ontvangen bijdrage van Rijkswaterstaat voor de taakoverdracht van de Gekanaliseerde Hollandse IJssel. De kosten van € 0,897 miljoen in het kader van beheer en onderhoud van de GHIJ worden in 2024 ten laste van deze bestemmingsreserve gebracht. De baggerwerkzaamheden zijn in 2023 afgerond. Met het afronden van het baggeren en de wetenschap dat de toekomstige kosten vooral zullen bestaan uit kapitaallasten, wordt de noodzaak om deze bestemmingsreserve in stand te houden bij de Voorjaarsnota 2024 beoordeeld. Daarom wordt deze reserve in 2024 geen rente meer toegerekend.

Bestemmingsreserve Transitie

Uit deze reserve wordt in 2024 rekening gehouden met een onttrekking van € 684.881 om incidentele kosten van de verandering van de organisatie in het kader van de groei van de projectenorganisatie op te vangen (onder andere de inzet voor het programma Toekomstbestendig Begroten).

Bestemmingsreserve Groen/Blauwe diensten

Deze reserve is ingesteld ten laste van het jaarrekeningresultaat 2016 voor cofinanciering van groen/blauwe diensten door de Stichtse Rijnlanden aan externe partijen (agrarische collectieven). Met het vormen van deze bestemmingsreserve kunnen voor dit doel bestemde bedragen worden gemuteerd. Voor 2024 worden voor

€ 400.000 aan kosten uit deze bestemmingsreserve gedekt. In 2024 wordt een bedrag van € 400.000 toegevoegd.

Bestemmingsreserve HWBP-projecten

Deze bestemmingsreserve is bij de jaarrekening van 2017 ingesteld en gevuld met het positieve saldo van het voorverkenningstraject "Project Overstijgende Verkenning Dijkversterking Centraal Holland". Deze reserve is specifiek ingesteld voor het opvangen van onvoorziene lasten verbonden aan HWBP-projecten, die door HDSR worden uitgevoerd.

Bestemmingsreserve KWA Havenbedrijf Verdieping Nieuwe Waterweg

In het boekjaar 2018 is € 2,75 miljoen van het Havenbedrijf Rotterdam ontvangen. Het havenbedrijf heeft de Nieuwe Waterweg verdiept en daardoor zal in de toekomst de KWA vaker en langduriger moeten worden ingezet. Deze bijdrage is bedoeld als compensatie voor de voorziene extra kosten die uit de extra inzet voortvloeien, zowel bij Hoogheemraadschap van Rijnland als bij ons waterschap. Onttrekkingen zullen plaatsvinden als de extra inzet van de KWA daadwerkelijk plaatsvindt. Voor 2024 zijn geen onttrekkingen begroot. Wel worden, volgens afspraak en als uitzondering, renteopbrengsten aan deze bestemmingsreserve toegerekend. Dat leidt in 2024 tot een storting van € 59.480 (rekenrente 2,0%).

Bestemmingsreserve Restauratie Woerdersluis

Het eigendom van de Woerdersluis in Spaarndam is door HDSR overgedragen aan het Hoogheemraadschap van Rijnland. Ons waterschap draagt echter nog wel bij aan de kosten van de restauratie. Tot en met 2021 is hiervoor in totaal € 1,0 miljoen gereserveerd. Door prijsontwikkelingen zijn de verwachte kosten gestegen tot € 1,5 miljoen. Daarom wordt er in 2023, 2024 en 2025 nogmaals in totaal € 0,5 miljoen aan deze reserve toegevoegd. Daarmee wordt in 2025 de gewenste omvang bereikt. In 2024 zijn geen uitgaven voor de restauratie voorzien en is geen onttrekking begroot.

Bestemmingsreserve Asset management

In de Jaarrekening 2020 is een bestemmingsreserve Asset Management ingesteld. De bestemmingsreserve is nodig om goed vanuit de beginselen van asset management te kunnen werken. Bij asset management is het belangrijk om beslissingen te kunnen nemen die leiden tot kosten die buiten de kapitaallasten vallen. Hierbij valt te denken aan kosten voor verkenningen van doelmatige investeringsprojecten of inhaalafschrijvingen van doelmatige vervangingsinvesteringen. Omdat het benodigde bedrag hiervoor per jaar sterk kan variëren wordt gekozen voor een stabiele begroting en jaarrekening door het vormen van een bestemmingsreserve. In de Begroting 2024 worden geen kosten voor deze activiteiten begroot.

Bestemmingsreserve Innovatie Revolving Fund

In de Jaarrekening 2021 is een bestemmingsreserve Innovatie Revolving Fund ingesteld. In de komende jaren is behoefte aan middelen om innovatieve projecten op te starten. Vanwege hun innovatieve karakter is de onzekerheid of deze projecten ook tot investeringen zullen leiden, groter dan bij reguliere projecten. Als een project niet tot een investering leidt, worden de gemaakte onderzoekskosten ten laste van de exploitatie gebracht. Wat ongewenste fluctuaties van de kostenontwikkeling tot gevolg kan hebben over de jaren heen. Zonder een dekkingsmiddel kan dit risico ertoe leiden dat innovatieprojecten niet van de grond komen. Door een bestemmingsreserve in te stellen is een vast bedrag beschikbaar voor meerdere jaren om in te zetten ter dekking van de onderzoekskosten van innovatieve projecten die het niet tot een investering hebben gebracht. Vanuit het te verdelen resultaat 2021 is een bedrag van € 1,0 miljoen toegevoegd. Voor de Begroting 2024 zijn nog geen projecten geïdentificeerd die aanspraak kunnen maken op deze bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve Impulsregeling Water in de leefomgeving

Samen met gemeenten wordt gewerkt aan ondersteuning van maatregelen voor een gezond en toekomstbestendig watersysteem in de stad, via meerjarige afspraken. Hierbij speelt de Impulsregeling water in de leefomgeving een grote rol. In 2024 is € 1,8 miljoen beschikbaar voor deze regeling en dit wordt toegevoegd aan deze bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve Overwaarde SNB Samenwerking

In de Jaarrekening 2023 zal worden voorgesteld uit het restant van de bestemmingsreserve voor de sloop van de RWZI Utrecht een bedrag van € 5,250 miljoen toe te voegen aan de bestemmingsreserve Overwaarde SNB. De betaalde overwaarde van € 5,250 miljoen wordt in 15 jaar ten laste van deze bestemmingsreserve afgeschreven (of geherwaardeerd). In 2024 is begroot dat € 350.000 wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve Baggerprogramma (nieuw)

In de Jaarrekening 2023 wordt, conform besluitvorming bij deze begroting, de voorziening 'Toestandsafhankelijk Watersysteemonderhoud' opgeheven. Het eindsaldo van deze voorziening wordt naar rato van het onderdeel baggeren gestort in de nieuw te vormen bestemmingsreserve Baggerprogramma. Het resterende deel van het saldo komt ten gunste van de egalisatiereserves van de watersysteemheffing.

11.6.2 Voorzieningen

De voorzieningen staan in tabel 23 weergegeven en worden daaronder per onderwerp nader toegelicht.

Tabel 24: Overzicht voorzieningen

Voorzieningen	Stand 1-1-2024*	Storting 2024	Onttrekking 2024	Stand 31-12-2024
Uitkeringen voormalig bestuursleden	37	10	13	34
Uitkering voormalig personeel	214	230	258	186
Thuiswerkbudget	261	31	31	261
Persoonsgebonden budget	2.224	989	989	2.224
Regeling vervroegd uittreden (RVU)	163	0	66	97
Groot onderhoud Kantoor Poldermolen 2	276	260	134	402
Groot onderhoud Dijkhuis Jaarsveld	386	58	445	0
Verkiezingen	0	30	0	30
Pensioen voormalig bestuurders (Appa)	940	110	0	1.050
Totaal voorzieningen	4.501	1.718	1.936	4.283

Bedragen zijn in duizenden euro's.

De stand per 1-1-2024 is gebaseerd op de jaarrekening van 2022 en de Begroting van 2023 inclusief de 1^e begrotingswijziging van 2023

Uitkeringen voormalig bestuursleden

Voor de uit te betalen pensioenen ten behoeve van (voormalige) bestuursleden wordt periodiek de toekomstige verplichting door een actuaire berekend en zo nodig wordt de voorziening op de hoogte van de berekening aangepast. De voorziening is gebaseerd op de contante waarde van de toekomstige verplichtingen.

Uitkeringen voormalig personeel

Deze voorziening wordt aangehouden voor nog te betalen bedragen aan voormalig personeel. De omvang van de voorziening wordt jaarlijks opnieuw berekend.

Thuiswerkbudget

In de cao zijn afspraken gemaakt over de totstandkoming van een structurele thuiswerkregeling in het coronatijdperk en in de toekomstige werksituatie. Hierbij staat goed werkgeverschap centraal met aandacht voor duurzaam, veilig en gezond werken. In de regeling wordt een thuiswerkbudget per medewerker voor 5 jaar beschikbaar gesteld. Voor elke medewerker die wekelijks over een langere periode thuis werkt is totaal een budget van € 600 beschikbaar. De medewerker kan op declaratiebasis middelen voor een arbo- en ergonomische verantwoorde thuiswerkplek aanschaffen. Voor nieuwe medewerkers is een budget van € 850 beschikbaar.

Persoonsgebonden basis budget (PBB)

Het doel van het persoonsgebonden basis budget (PBB) is met plezier werken in je huidige en toekomstige functie. Medewerkers in de sector waterschappen kunnen vanaf 1 januari 2021 dit budget van € 6.000 inzetten voor opleidingen of andere activiteiten die nodig zijn voor ontwikkeling, loopbaan en vitaliteit. Per jaar wordt een bedrag van € 1.200 per medewerker gereserveerd. Als dit bedrag in een jaar niet wordt uitgegeven dan wordt dit gestort in deze voorziening. Als er in een jaar meer dan € 1.200 per medewerker wordt uitgegeven zal dit meerdere aan deze voorziening worden onttrokken.

Regeling vervroegd uittreden (RVU)

De overheid biedt de mogelijkheid geboden aan medewerkers die maximaal 36 maanden voor hun AOW zitten om eerder te stoppen met werken. Op individuele basis komen werkgever en werknemer dan tot afspraken. Daarom is deze voorziening in 2021 ingesteld.

Groot onderhoud Kantoort Poldermolen 2

De jaarlijkse dotatie aan de voorziening voor groot onderhoud Poldermolen 2 is gebaseerd op het onderhoudsplan. Voor 2024 is een dotatie opgenomen van € 260.000 en worden de onderhoudskosten ingeschat op € 134.000. Deze kosten worden gedekt uit een onttrekking van de voorziening.

Groot onderhoud Dijkhuis Jaarsveld

De jaarlijkse dotatie aan de voorziening voor groot onderhoud Dijkhuis Jaarsveld is gebaseerd op het onderhoudsplan. Voor 2024 is een dotatie opgenomen van € 58.000. In 2024 wordt er groot onderhoud aan het Dijkhuis uitgevoerd. Daarvoor is het gehele saldo in de voorziening nodig.

Verkiezingen

In 2024 begint de opbouw naar de volgende verkiezingen, die gehouden zullen worden in 2027. Voor uitingen op communicatief gebied is dan een bedrag van € 120.000 nodig. De voorziening wordt in vier jaar opgebouwd. In 2024 wordt een bedrag van € 30.000 aan de voorziening toegevoegd.

Pensioen voormalig bestuursleden (Appa)

In 2022 is een voorziening ingesteld voor het beheren van het pensioen van voormalig leden van het dagelijks bestuur. Op basis van de Appa (Algemene pensioenwet politieke ambtsdaggers) hebben zij recht op een uitkering en pensioen. Er bestaat geen Appa-pensioenfonds. Dit betekent dat de ex-bestuurder de Appa-aanspraken rechtstreeks ontleent aan het waterschap. HDSR is dus zelf verantwoordelijk voor de opbouw, administratie en betalingen van de Appa-aanspraken. Daarbij laat het zich ondersteunen door marktpartijen. Dit product wordt per 01 januari 2022 niet meer aangeboden door ASR-verzekeringen, tot dan toe nog de enige verzekeringsmaatschappij die een dergelijk product aanbood. HDSR heeft in 2022 besloten het tot dan toe gespaarde kapitaal zelf te beheren. Voor de actuariële berekeningen en overige diensten die met dit product samenhangen, maakt HDSR gebruik van de diensten van een gespecialiseerd bedrijf. Voor 2024 zijn geen kosten voorzien die ten laste komen van de voorziening.

11.6.3 Weerstandsvermogen

Onder weerstandsvermogen wordt verstaan:

Het weerstandsvermogen is het vermogen van een waterschap om financiële tegenvallers op te kunnen vangen zonder dat de normale bedrijfsvoering wordt aangetast.

Waterschappen met voldoende weerstandsvermogen kunnen voorkomen dat grote financiële tegenvallers zich direct vertalen in een hogere factuur voor de belastingplichtigen.

Risicomanagement

Het beleid dat HDSR voert ten aanzien van risicomanagement is vastgelegd in de “Beleidsnota Weerstandsvermogen, risicomanagement, reserves en voorzieningen 2024-2028”. In deze nota is de werkwijze vastgelegd en zijn de uitgangspunten bepaald ten aanzien van weerstandsvermogen, risicomanagement, reserves en voorzieningen. Op basis hiervan is de paragraaf weerstandsvermogen opgesteld.

HDSR acht het noodzakelijk om risico's inzichtelijk te hebben, daarom wordt twee keer per jaar een risico-inventarisatie uitgevoerd. Het actuele risicoprofiel komt tot stand door interviews met betrokkenen. Hierbij wordt het softwareprogramma NARIS® (Nederlands Adviesbureau Risicomanagement-Informatie Systeem) gebruikt. Op hoofdlijnen zijn de risico's op drie manieren te clusteren. Deze clustering is als volgt:

1) Strategische/ tactische risico's	Dit betreffen de risico's die het bestuur raken, oftewel de risico's die met de lange termijn doelstellingen van het waterschap te maken hebben. Dit zijn zowel interne als externe risico's. Grote proces- en projectrisico's vallen hier ook onder.
2) Compliance- en verslaggevings-
Risico's	Dit betreffen de risico's die samenhangen met het voldoen aan de wet- en regelgeving en de risico's die samenhangen met het tijdig en juist rapporteren aan interne en externe belanghebbenden.
3) Operationele risico's	Deze zijn onder te verdelen in: - Projectrisico's: Alleen de grote risico's die mogelijk niet binnen het project opgevangen kunnen worden zijn bestuurlijk relevant.- Procesrisico's: Deze risico's vloeien voort uit de reguliere bedrijfsvoering. Alleen de grote risico's zijn bestuurlijk relevant.- Veiligheidsrisico's: Het waterschap bestaat om veiligheidsrisico's die te maken hebben met de missie weg te nemen. Hiervoor is een aparte calamiteitenplan.

In totaal zijn 58 risico's in beeld gebracht en gekwantificeerd door de afdelingen. Aan de hand van de gegevens hierover is een risicosimulatie uitgevoerd. De grootste risico's van HDSR liggen in de projectensfeer bij de projecten Sterke Lekdijk (uitvoeringsrisico's in de realisatiefases), GOP Regionale keringen (project-overstijgende risico's), claims als gevolg van schade aan oevers door onze activiteiten (bijv. baggeren). De grootste compliance risico's liggen op het gebied van datalekken van persoonsgegevens. Het grootste procesrisico is ICT Cybercrime (virus, hacken).

Benodigde weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de omvang van de middelen en de mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken, waarmee tegenvallers eventueel bekostigd kunnen worden. De benodigde weerstandscapaciteit is het bedrag dat nodig is om alle risico's financieel af te dekken. Het gaat dan om de (rest)risico's waarvoor binnen de projecten of programma's geen (kostenefficiënte) maatregelen zijn of kunnen worden getroffen. De laatste actualisatie van het risicoprofiel is uitgevoerd in de zomer van 2023. Daaruit volgt dat het voor 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 6,53 miljoen. Sinds het jaarverslag 2022 zijn veruit de meeste risico's gelijk gebleven of in meer of mindere mate kleiner geworden. De benodigde weerstandscapaciteit is ten opzichte van het jaarverslag 2022 met € 119.504 gestegen en is ongeveer 1,5% toegenomen.

Voorbeelden van minder of afnemende risico's zijn risico's van de sloop van de rwzi Utrecht (sloop is afgerond), risico's in de verkennings- en planfasen van het project Sterke Lekdijk (deze zijn inmiddels voor een aanzienlijk deel doorlopen).

Enkele nieuw opgenomen risico's zijn die van de koepelvrijstelling voor SNB voor btw waar een naheffing kan volgen, een calamiteit met langdurige en kostbare gevolgen waarbij de schade niet verhaald kan worden, compliance met fiscale wet- en regelgeving, de voorspelbaarheid van lokale omstandigheden door mondiale ontwikkelingen.

Tabel 25: Top 5 risico's met bijbehorende beheersmaatregelen

Nr.	Risico	Omschrijving	Gevolg	Beheersmaatregelen
1	Sterke Lekdijk: uitvoeringsrisico's in de realisatiefases waardoor hogere netto bijdrage voor HDSR	Er kunnen bij de realisatie onverwachte risico's optreden waar in de ramingen en risicoreserveringen onvoldoende/geen rekening mee is gehouden.	Hogere eigen bijdrage HDSR	HWBP ziet dit als risico met 'kleine kans en grote gevolgen'. Er kan in principe een beroep worden gedaan op de hardheidsclausule. Daarnaast ligt dit risico primair bij de aannemer.
2	GOP Regionale waterkeringen – projectoverstijgende risico's	Het belangrijkste project- en programma-overstijgende risico is het risico dat HDSR onvoldoende aansluiting heeft bij andere partijen (intern en extern). Elke partij maakt zijn eigen ontwikkelingen door en heeft te maken met veranderende uitgangspunten (bijvoorbeeld onder invloed van klimaatontwikkelingen).	Extra kosten	De ramingen zijn nu stabiel, met minder tegenvallers. Er is nog wel een restrisico.
3	Claims a.g.v. schade door onze activiteiten	Instabiliteitsproblemen aan kades of wegen waarbij door wegbeheerders aansprakelijkheid van het waterschap wordt gesuggereerd of geclaimd.	Financiële claim	Monitoren van uitgangssituatie; onderzoeken; bewijslast verzamelen; contra expertise/dossieropbouw.
4	Sterke Lekdijk: de werkelijke kosten van de plan-uitwerkingen en verkenningen zijn hoger dan de subsidie beschikt door HWBP	Sterke Lekdijk zit nu op het grootste aantal actieve deelprojecten in de lastigste fases. Er kunnen kostenposten zijn die niet in ramingen voor HWBP-subsidies zijn meegenomen, of niet voor subsidiering in aanmerking komen.	Meerkosten project, hogere eigen bijdrage	Er wordt kwalitatief goed geraamd en aan risicomanagement gedaan/risicoregister opgebouwd. De HWBP-bestemmingsreserve is ingesteld.
5	Cybercrime - Uitbraak van een virus op, of het hacken van, het netwerk	Pogingen tot cybercrime worden steeds frequenter en geraffineerder: het risico op (succesvolle) ransom ware aanvallen neemt toe, "boeven" worden alsmaar professioneler, fishing mails zijn moeilijker te herkennen, de organisatie wordt groter. Tevens worden de financiële gevolgen van succesvolle cybercrime ook steeds groter.	Extra kosten	CISO rol is ingevuld, er is structureel beleidsmatig aandacht voor cybercrime, gecentraliseerde Office inrichting, oefeningen hoe om te gaan met cyberaanval. Er worden ook regelmatig penetratie tests verricht. Recentelijk is een Security Team opgericht (6p) die audit hoe de organisatie is voorbereid en de procedurele inrichting onder de loep neemt i.h.k.v. programma Informatie Veiligheid op Orde (IVO).

Beschikbare weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de omvang van de middelen (en de mogelijkheden om deze te genereren) waarover het waterschap beschikt of kan beschikken, waarmee tegenvallers eventueel bekostigd kunnen worden. De algemene reserves (watersysteem en zuivering) vormen het beschikbare weerstandsvermogen. De algemene reserve wordt gevoed uit het resultaat van het voorafgaande jaar; een besluit hierover wordt genomen bij behandeling van de jaarrekening door het algemeen bestuur.

Omvang en beoordeling van de weerstandscapaciteit medio 2023

Onderstaande tabel geeft de beschikbare weerstandscapaciteit en de reserves weer voor het algemeen bestuur.

Tabel 26: Beschikbare weerstandscapaciteit

Algemene reserves	Stand ultimo 2023
Watersysteem	5,724
Zuivering	7,089
Totaal algemene reserve	12,813

Bedragen in miljoenen euro's

Ratio weerstandsvermogen: relatie benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit

Het weerstandsvermogen is de mate waarin de organisatie in staat is middelen vrij te maken (weerstandscapaciteit) om onverwachte financiële tegenvallers (risico's) op te vangen. De ratio weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, wordt gekeken naar de verhouding tussen de gewenste weerstandscapaciteit (op basis van de financieel gekwantificeerde risico's) en de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van de berekening vormt het weerstandsvermogen, zoals hieronder weergegeven. Deze berekening is gebaseerd op de stand van de algemene reserves conform jaarrekening 2022.

Ratio weerstandsvermogen =		$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{12,813}{6,53} = 1,96$
----------------------------	--	--

Bedragen in miljoenen euro's

Zoals in de 'Beleidsnota Weerstandsvermogen, risicomanagement, reserves en voorzieningen 2024-2028' is vastgesteld, waarderen we de ratio weerstandsvermogen volgens onderstaande normtabel. HDSR streeft naar een ruim voldoende weerstandsvermogen. Aan dit streven wordt invulling gegeven door deze ratio bij de jaarrekening opnieuw te bepalen en indien nodig besluitvorming aan het algemeen bestuur voor te leggen om de omvang van de algemene reserves bij te stellen.

Tabel 27: Normtabel weerstandsvermogen

Weerstand velden		
Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	> 2.0	Uitstekend
B	1.4 – 2.0	Ruim voldoende
C	1.0 – 1.4	Voldoende
D	0.8 – 1.0	Matig
E	0.6 – 0.8	Onvoldoende
F	< 0.6	Ruim onvoldoende

Op basis van de vastgestelde norm blijkt dat de ratio weerstandsvermogen van HDSR zich op dit moment bevindt binnen de gewenste bandbreedte. De beschikbare weerstandscapaciteit is van ruim voldoende omvang. Er is geen noodzaak deze te muteren.

11.7 Financiering

11.7.1 Financiering

Wet- en regelgeving

De Rijksoverheid heeft regels opgelegd op het gebied van, onder meer, het financieringsbeleid en rentemanagement door waterschappen. Deze regels zijn opgenomen in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) en de regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo). De Wet Fido verplicht de waterschappen tot het hebben van een treasurystatuut en het opnemen van een financieringsparagraaf in de begroting en het jaarverslag. Het treasurybeleid van HDSR is vastgelegd in de verordening “beleids – en verantwoordingsfunctie Waterschap HDSR” en in het “treasurystatuut”. Ons beleid is gericht op het financieren van activiteiten tegen zo laag mogelijke financieringskosten, waarbij de renterisiconormen worden gehanteerd. Het waterschap financiert zijn taakuitoefening met eigen vermogen (reserves) en vreemd vermogen (leningen en rekening-courant).

Ontwikkelingen en rentevisie

Na langdurige periodes van dalende en stabiel lage renteniveaus op de kapitaalmarkt is sinds eind 2021 sprake van oplopende rentes. Deze zijn in relatief korte tijd gestegen van onder 0,0% naar ongeveer 3,30% in oktober 2022. Vanaf dat moment beweegt de swaprente binnen een bandbreedte van 2,90% - 3,30%. De rentestijging is hoofdzakelijk het gevolg van fors gestegen inflatie en daarmee renteverhogingen die Centrale Banken hebben ingezet ter bestrijding van inflatie.

Eind augustus 2023 bedraagt de rente op de kapitaalmarkt voor een lening met een rentevaste periode (fixe) van 30 jaar tot 40 jaar ongeveer 3,10% tot 3,20%. Vanuit voorzichtigheid rekent HDSR in haar meerjarenbegroting met een rekenrente voor nieuwe financiering van 3,50%.

Door eigen waarneming en informatie vanuit de bankwereld wordt getracht de renteverwachting te bepalen. Dit blijft moeilijk te voorspellen door economische en internationale ontwikkelingen die na de invloed van de coronacrisis vooral beïnvloed worden door de hoge inflatie (als gevolg van onder meer gestegen energie- en grondstofprijzen en de situatie in Oekraïne). De basis van onze rentevisie vormt de renteverwachting over 12 maanden van de grote Nederlandse banken. Daarnaast adviseert het adviesbureau Thésor over relevante renteontwikkelingen, waarvan hieronder de hoofdlijn wordt weergegeven.

Vooruitblik 2024

Op dit moment ligt de beleidsrente in Amerika op 5,25% - 5,50% (juli 2023) en in Europa op 3,75% (juli 2023). Daarnaast is de ECB gestopt met het herinvesteren van aflossingen op obligaties die zijn aangekocht vanuit het basis opkoopprogramma. De verhoogde beleidsrentes beginnen na een jaar langzaam door te werken in de economieën, maar de schade blijft vooralsnog beperkt. Voornaamste reden hiervoor is de krappe arbeidsmarkt, die zorgt voor weinig werkloosheid en een sterke onderhandelingspositie voor werknemers. Er is op korte termijn weinig zicht op renteverlagingen vanuit de ECB.

De in rekening gebrachte rente op het rekening-courant krediet van HDSR zal dus blijvend op positieve niveaus liggen daar waar de afgelopen jaren sprake was van zeer gunstige negatieve rentes op dit korte geld.

Ondanks deze stijging blijft het aantrekkelijk om deels in de financieringsbehoefte te voorzien door middel van financiering met kort geld (binnen de kaders van de Wet FIDO). Temeer ook ter voorkoming van overliquiditeit.

De financiering van de activiteiten is gebaseerd op integrale financiering. Er wordt in ieder geval een langlopende geldlening aangetrokken als de kasgeldlimiet (structureel) dreigt te worden overschreden. De uiteindelijke keuze voor een looptijd hangt af van de duur van de financieringsbehoefte, de actuele renteomstandigheden op het moment van afsluiten van de lening en de inpasbaarheid van deze looptijd in de bestaande langgeldleningenportefeuille. Om een te risicovolle financieringspositie te voorkomen zijn wettelijke normen vastgelegd voor de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Liquiditeitsprognose, financieringsbehoefte en transacties

De langjarige liquiditeitsprognose is bijgewerkt op basis van de Begroting 2024 en de meerjarenraming met als basis de verwachte liquiditeitspositie per 31 december 2023. De verwachting is dat er in 2024 een financieringsbehoefte ontstaat van ongeveer € 53 miljoen en dat deze de komende jaren verder oploopt. Een deel van de meerjarige financieringsbehoefte is in 2023 al ingevuld door € 80 miljoen leningen met uitgestelde opnamedatum aan te trekken. Daarmee wordt het renterisico beperkt. De resterende financieringsbehoefte moet komende jaren nog ingevuld worden, hierover loopt HDSR renterisico. Van deze financieringsbehoefte kan maximaal € 30 miljoen binnen rekening courant worden gefinancierd. Aanvullend kan kortlopend worden gefinancierd met kasgeldleningen binnen de kasgeldlimiet.

Een methode om het renterisico in beeld te brengen is via het bedrijfseconomische renterisico (totaal externe financieringsbehoefte waarover renterisico wordt gelopen afgezet tegen het totale saldo externe financiering in betreffende jaar). Een goede signaleringswaarde hiervoor is 15%. Dit houdt in dat de gehele portefeuille binnen 7 jaar een renteherziening kent. In onderstaande tabel is berekend hoeveel financiering in 2024 aangetrokken moet worden om de komende 5 jaar binnen een bedrijfseconomisch renterisico van 10% te blijven. Dit is ruim binnen de signaalwaarde. Op basis van de ontwikkelingen in liquiditeitsbehoefte en rentevooruitzichten kunnen keuzes worden gemaakt in de beheersing van het renterisico. Om het bedrijfseconomisch renterisico onder de 10% te houden is in totaal € 90 miljoen langlopende financiering nodig, waarvan € 25 miljoen in 2024. Door goedkeuring van voorliggende begroting kan in 2024 volgens de treasury processen maximaal deze € 90 miljoen aan langlopende leningen worden aangetrokken (direct ingaand of met uitgestelde storting). Daarbij worden we ondersteund door adviesbureau Thésor en wordt rekening gehouden met eventuele actualiteiten (materiele veranderingen in de liquiditeitsprognose en renteverwachtingen).

Tabel 28: Financieringsbehoefte volgens liquiditeitsprognose en geplande invulling (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	2024	2025	2026	2027	2028
Financieringsbehoefte kortlopend (mutatie rekening courant)	9.313	11.378	4.606	4.188	2.687
Financieringsbehoefte langlopende leningen	45.000	60.000	90.000	70.000	60.000
Totaal financieringsbehoefte	54.313	71.378	94.606	74.188	62.687
Vastgelegd met uitgestelde opnamedatum (langlopend)	20.000	10.000	30.000	20.000	0
Resterende financieringsbehoefte (renterisico)	34.313	61.378	64.606	54.188	62.687
Bedrijfseconomisch renterisico	10,3%	15,3%	13,3%	9,9%	10,5%
Mandaat aantrekken langlopende leningen in 2024 (%)	100%	50%	35%	20%	15%
Mandaat aantrekken langlopende leningen (€)	25.000	25.000	21.000	10.000	9.000
Bedrijfseconomisch renterisico bij volledige invulling mandaat	2,7%	9,9%	10,1%	9,0%	10,2%

In bovenstaande tabel is op de regel ‘Mandaat aantrekken langlopende leningen in 2024’ per jaar aangegeven welk deel van de financieringsbehoefte met langlopende leningen moet worden ingevuld om binnen de signaalwaarde van ongeveer 10% bedrijfseconomisch renterisico te blijven. Voor 2024 moet uiteraard de liquiditeitsbehoefte in dat jaar volledig worden ingevuld. Voor de jaren daarna is het afhankelijk van de renteontwikkelingen. Daarover vragen we periodiek advies aan Thésor.

De weergegeven financieringsbehoefte is met name een gevolg van de geplande uitvoering van grote projecten zoals opgenomen in de meerjaren investeringsraming (bijvoorbeeld Sterke Lekdijk en rwzi’s Zeist en Nieuwegein). Anderzijds zorgt het inzetten van bestemmingsreserves en egaliseringsreserves ter dekking van de toenemende exploitatielasten ook voor financieringsbehoefte. De omvang en timing van de financieringsbehoefte zijn onzeker vanwege de grote inkomende subsidiestromen voor projecten zoals de Sterke Lekdijk. Daardoor kan er tijdelijk sprake zijn van een liquiditeitsoverschot of aanvullende kortlopende financieringsbehoefte. Hierbij kan in deze onvoorziene omstandigheden de financieringsbehoefte worden ingevuld met de kortgeldfaciliteiten (rekening-courant krediet of kortgeldleningen) binnen de kasgeldlimiet.

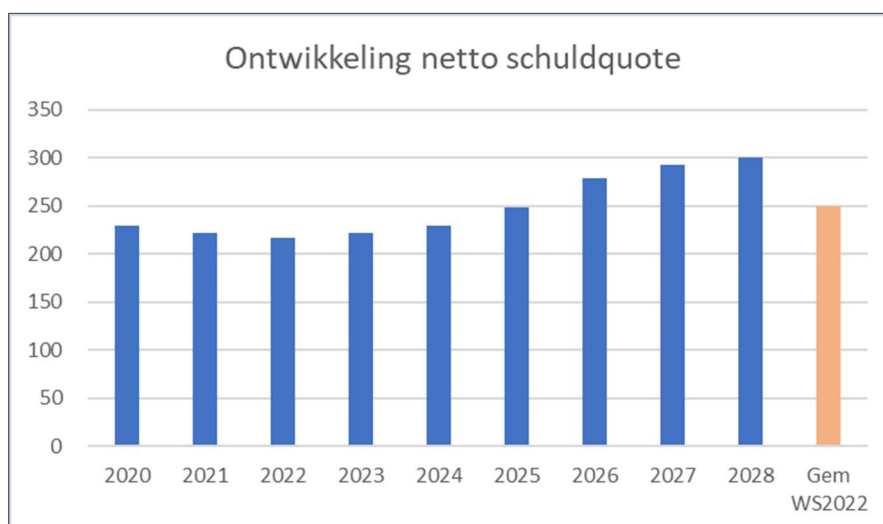
De reguliere aflossingsverplichtingen op bestaande leningen bedragen € 10,0 miljoen. De aflossingen zijn ook opgenomen in de liquiditeitsprognose 2024. Vanwege de financieringsbehoefte is het nodig dit te herfinancieren. De verwachte stand van de langlopende leningen inclusief de financieringsbehoefte per 31 december 2023 bedraagt € 287,1 miljoen. Het verwachte verloop van de langlopende leningen is in de onderstaande tabel verwerkt.

Tabel 29: Financieringsportefeuille 2024

Omschrijving	Mutatie	Bedrag
Prognose: langlopende leningen 31 december 2023		287,1
Reguliere aflossingen 2023	-11,0	
Financieringsbehoefte lange termijn	45,0	
		34,0
Prognose: langlopende leningen 31 december 2024		321,1

Bedragen zijn in miljoen euro's

Als gevolg van de toenemende financieringsbehoefte zal de schuldquote (verhouding netto schulden t.o.v. belastingopbrengsten) na jaren van daling een stijging laten zien. In onderstaande grafiek is te zien dat HDSR nog onder het gemiddelde van de waterschappen (boekjaar 2022) zit. Het is aannemelijk dat ook de andere waterschappen grote investeringsprojecten op stapel hebben staan, maar we beschikken (nog) niet over een sector prognose van de schuldquote.

Schatkistbankieren

Sinds eind 2013 gelden de regels voor het Schatkistbankieren. Dit heeft tot gevolg dat alle provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun tegoeden moeten aanhouden in de Nederlandse schatkist. De financiële gevolgen voor ons waterschap zijn beperkt. Alleen in geval van overliquiditeit wordt tijdelijk een bedrag gestort op een rekening bij de overheid.

Risicobeheer

De houding van HDSR ten aanzien van financiële risico's is defensief en risicomijdend. Het interne risicobeleid richt zich op het inzichtelijk maken, beheersen of verminderen van toekomstige risico's. De uitvoering van de treasurytaak mag niet leiden tot een vergroting van de risico's voor onze organisatie. Hierbij geldt dat het niveau van renterisico's in de komende jaren de wettelijke normen niet overschrijdt. Met de wettelijke normen bedoelen wij de kasgeldlimiet en de renterisiconorm, zoals vastgelegd in de Wet Fido (zie onderdeel externe toetsing).

Interne toetsing

De treasury-activiteiten blijven ook in 2024 een onderzoeksonderwerp bij de interne rechtmatigheidscontrole.

Externe toetsing

De provincie Utrecht is aangewezen als toezichthouder voor de Wet Fido. Zij toetst of aan de normen uit de Wet Fido wordt voldaan. Er zijn twee wettelijke normen te onderscheiden:

- de kasgeldlimiet
- de renterisiconorm

Kasgeldlimiet

De wettelijke kasgeldlimiet bepaalt hoeveel, gemiddeld over een periode van 3 maanden, maximaal met kort geld (rekening-courant) gefinancierd mag worden. De kasgeldlimiet wordt berekend als een percentage van het begrotingstotaal per 1 januari van het betreffende begrotingsjaar. Voor waterschappen is dit vastgesteld op maximaal 23%. De kasgeldlimiet bedraagt voor het waterschap in 2024 ongeveer € 49,083 miljoen.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een percentage van het begrotingstotaal. Voor waterschappen is het percentage bepaald op maximaal 30% van het begrotingstotaal. De renterisiconorm heeft als doel het renterisico bij herfinanciering te beheersen. Dit betekent dat jaarlijks niet meer dan 30,0% van het begrotingstotaal mag worden geherfinancierd. Het renterisicopercentage in 2024 bedraagt voor het waterschap circa 5,1% en is berekend door de aflossingen vanuit de leningenportefeuille af te zetten tegen het begrotingstotaal. Het renterisicopercentage ligt ruim binnen de norm.

Tabel 30: Renterisiconorm van het begrotingstotaal

Omschrijving	Bedrag	Percentage	Toelichting
Begrotingstotaal 2024	213,4		Bruto begrotingstotaal incl. MRB
1. Renterisico 30% van begroting	64,0	30,0 %	% van begrotingstotaal
A. Renteherzieningen	0,0		
B. Aflossingen	11,0		Aflossingen in 2023
2. Renterisico (A en B)	11,0		Berekende renterisico
1. Renterisiconorm	64,0	30,0 %	% van begrotingstotaal
2. Renterisico werkelijk	11,0	5,1 %	% van begrotingstotaal
3. Ruimte renterisiconorm	53,0	24,9 %	% van begrotingstotaal

Bedragen zijn in miljoen euro's

Tussentijdse rapportages

In de tussentijdse rapportages (Burap) wordt verantwoording over de treasurytransacties afgelegd en waar vereist het beleid bijgesteld op basis van de geactualiseerde liquiditeitsprognose.

11.7.2 Geprognosticeerde balans

Om inzicht te geven in de effecten van de meerjarenramingen van exploitatie en investeringen op de ontwikkeling van de balans is onderstaand de geprognosticeerde balans voor de komende 5 jaar opgenomen. De geprognosticeerde balans is opgesteld met de meest recente ramingen voor ontwikkelingen in exploitatie en investeringen en de liquiditeitsprognose. Voor de investeringsraming is uitgegaan van een realisatiegraad van 80%. De reserves zijn overgenomen uit de Begroting 2024. De overige balansposten, zoals kortlopende vorderingen en overlopende activa en -passiva, zijn op een gelijk niveau verondersteld omdat daar geen concrete raming voor op te stellen is. Het saldo in rekening courant vormt in feite de sluitpost, deze is onder kortlopende schulden opgenomen.

Tabel 31: Geprognosticeerde balans 2024 – 2028 (bedragen x € 1.000)

Activa (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028
Immateriële vaste activa	3.756	3.219	2.683	2.146	6.499
Materiële vaste activa	456.754	498.705	566.379	617.003	644.661
Financiële vaste activa	9.160	8.596	8.032	7.468	6.904
Voorraden	0	0	0	0	0
Liquide middelen/uitzettingen kort	0	0	0	0	0
Kortlopende vorderingen	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Overlopende activa	2.105	2.105	2.105	2.105	2.105
Totaal activa	481.775	522.626	589.198	638.722	670.169
Passiva (x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028
Algemene reserves	12.813	12.813	12.813	12.813	12.813
Tariefseglisatiereserves	30.624	23.261	17.947	14.191	10.435
Overige bestemmingsreserves	51.153	48.753	44.853	42.453	40.053
Resultaat jaarrekening	0	0	0	0	0
Voorzieningen	4.283	4.283	4.283	4.283	4.283
Langlopende leningen	321.118	375.418	454.718	514.018	563.318
Kortlopende schulden	41.784	38.098	34.584	30.964	19.267
Overlopende passiva	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Totaal passiva	481.775	522.626	589.198	638.722	670.169

Bovenstaande beeld van de balansontwikkeling sluit aan bij de grote opgaven waar HDSR voor staat. Met name de materiële vaste activa nemen toe door de grote projecten. Omdat investeringen in materiële vaste activa veelal extern worden gefinancierd neemt ook de post langlopende leningen toe. Door middel van jaarlijkse afschrijvingen zorgt dit geleidelijk voor hogere benodigde belastingopbrengsten. Het renterisico neemt toe vanwege de toename aan externe financiering. Door langlopende vaste rentecontracten wordt dit risico zoveel mogelijk beperkt.

11.7.3 EMU-saldo

Om zicht te hebben op het Economische en Monetaire Unie (EMU) -saldo van de lokale overheid, zijn alle decentrale overheden verplicht om de berekening van het EMU-saldo in de begroting op te nemen (Wet HOF). Daarnaast is de verplichting om de financiële informatie op kwartaalbasis aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) te verstrekken.

Bij het bepalen van het EMU-tekort wordt een andere boekhoudmethode toegepast. Hierdoor is het goed mogelijk dat bij een sluitende begroting wel een overheidstekort bestaat.

De bestuurlijke afspraken over de ruimte in het Nederlandse EMU-tekort voor de decentrale overheden liepen tot 2022 en zijn verlengd tot 2023. Op dit moment is er nog geen bestuurlijk akkoord tussen het (demissionair) kabinet en de koepels van de decentrale overheden bereikt over de gezamenlijke EMU-ruimte van de gemeenten, provincies en waterschappen in de jaren 2024 t/m 2026. De bedoelde overeenstemming wordt eind oktober 2023 verwacht. Het verwachte onderhandelingsresultaat geeft aan dat de decentrale overheden voor de periode 2024 t/m 2026 een ruimte van 0,5% BBP hebben en waarbij er voor de waterschappen een ruimte van 0,06% BBP is. Op basis hiervan heeft de Unie van Waterschappen indicatieve referentiewaarden per waterschap berekend. De indicatieve referentiewaarde voor De Stichtse Rijnlanden in 2024 bedraagt € 27,6 miljoen negatief. Een referentiewaarde is geen norm, maar een indicatie van het aandeel dat een waterschap in de gezamenlijke ruimte voor de decentrale overheden heeft.

Het Rijk stuurt alleen op het EMU-tekort van alle decentrale overheden gezamenlijk. De minister heeft er mee ingestemd dat hogere EMU-tekorten van de ene groep decentrale overheden in een bepaald jaar gecompenseerd kunnen worden door lagere tekorten of overschotten van andere groepen. Het kabinet heeft aangegeven geen boetes op te leggen. Verder mag een EMU-tekort geen belemmering zijn voor investeringen.

In onderstaande tabel is de opbouw van het EMU-saldo weergegeven. Hieruit blijkt voor 2024 een EMU-tekort van € 34,9 miljoen. Dit tekort is boven de indicatieve referentiewaarde en loopt in de meerjarenraming verder op door met name de investeringsplanning. Voor ons vraagt dit geen directe actie, dit wordt door de Unie van Waterschappen op het totaalniveau van alle waterschappen geconsolideerd.

Tabel 32: Opbouw EMU-saldo 2023 t/m 2028 (bedragen x € 1,0 miljoen)

Opbouw EMU-saldo (x € 1 miljoen)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
1. Exploitatiesaldo voor mutatiereserves	0,0	-9,8	-6,5	-2,8	-2,8	-2,8
2. Invloed investeringsuitgaven						
-/- Bruto investering *	-79,9	-78,2	-124,3	-165,6	-126,1	-106,8
+/+ Investeringssubsidies **	36,8	31,3	59,7	66,4	46,4	38,6
+/+ Afschrijven	29,9	30,6	31,6	30,8	30,2	35,1
3. Invloed voorzieningen						
+/+ Toevoegingen aan voorzieningen	6,9	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
-/- Onttrekkingen aan voorzieningen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
-/- Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-8,0	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
4. Invloed reserves (betalingen uit reserves)	-14,5	-8,7	-6,4	-7,6	-6,2	-6,6
5. Deelnemingen en aandelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Berekend EMU-saldo (negatief)	-28,8	-34,9	-46,2	-79,0	-58,7	-42,8

* = Bruto investeringen zijn inclusief de projecten in het kader van de KWA+ en Sterke Lekdijk

** = De bijdragen voor de KWA+ en Sterke Lekdijk zijn meegenomen in de investeringsubsidies

11.8 Verbonden Partijen

Inleiding

Door middel van verbonden partijen kunnen beleidsvoornemens van het waterschap tot uitvoering worden gebracht. In verband met bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijke daarmee verband houdende risico's moet in de begroting en in de jaarstukken een paragraaf worden opgenomen waarin aandacht wordt besteed aan de verbonden partijen. 'Een verbonden partij is een rechtspersoon, waarin het waterschap een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Van een bestuurlijk belang is sprake indien het waterschap zeggenschap heeft, wat blijkt uit het hebben van een stemrecht of door middel van vertegenwoordiging in het bestuur van de organisatie. Onder een financieel belang wordt verstaan dat het waterschap middelen beschikbaar heeft gesteld die niet verhaalbaar zijn in geval van faillissement van de verbonden partij of in het geval dat de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

Visie op verbonden partijen

Het waterschap kent diverse samenwerkingsverbanden met andere overheden en instellingen. Daar waar het voordeel oplevert om samen te werken, zal deze samenwerking worden opgezet, c.q. worden gecontinueerd. Dit voordeel kan direct zijn (minder kosten en/of betere kwaliteit), maar ook indirect bijvoorbeeld in de vorm van een netwerk of naamsbekendheid.

Overzicht verbonden partijen

HDSR heeft met veel participanten een relatie, het is dan ook niet de bedoeling om over elk van hen te rapporteren. We beperken ons tot de bestaande verbonden partijen. Op het moment van opstellen van deze begroting zijn dat in het geval van het waterschap: 2 vennootschappen, 1 regeling voor gemene rekening, 4 gemeenschappelijke regelingen, 1 samenwerkingsovereenkomst en 2 verenigingen. Parallel aan het begrotingsproces loopt het besluitvormingstraject om als aandeelhouder toe te treden tot SNB Slibverwerking. Daarom is deze Overheids NV als verbonden partij aan deze paragraaf toegevoegd.

De volgende verbonden partijen worden in het vervolg van deze paragraaf nader toegelicht:

1. Nederlandse Waterschapsbank (NWB)
2. Muskusrattenbeheer West- en Midden-Nederland
3. Belastingssamenwerking gemeenten en hoogheemraadschap Utrecht (BghU)
4. Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard
5. Netwerk Water & Klimaat (voorheen Winnet)
6. AQUON
7. Het Waterschapshuis
8. Unie van Waterschappen
9. Vereniging werken voor waterschappen (Vwvw)
10. AquaMinerals (BV)
11. (SNB Slibverwerking)

1. Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap	
Ingangsdatum	1954	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank) is een financiële dienstverlener die zich met haar diensten exclusief richt op de Nederlandse publieke sector. De klanten van de NWB Bank zijn decentrale overheden (waterschappen, gemeenten en provincies) en instellingen onder garantie van (decentrale) overheden. Dit betreft voornamelijk instellingen voor sociale volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu.	
Financieel belang HDSR	De deelneming van HDSR in deze AAA-bank bedraagt € 31.165 opgebouwd uit 224 (van de 50.478) aandelen A van nominaal € 115 en 47 (van de 8.511) aandelen B van nominaal € 460 (waarvan 25% volgestort) van de NWB. Op deze aandelen wordt (weer) dividend uitgekeerd.	
Bestuurlijk belang HDSR	Het recht bestaat de algemene vergadering van aandeelhouders te bezoeken.	
Financiële kerncijfers (x € 1 miljoen):	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen vermogen (incl. res. boekjaar)	€ 1.902	€ 1.995
- Vreemd vermogen	€ 93.791	€ 70.964
- Jaarresultaat	V € 121	V € 143
Relatie met programma	Algemene dekkingsmiddelen	
Risico's	Gering	
Overige informatie	Niet van toepassing	

2. Muskusrattenbeheer West- en Midden Nederland (MRB)

Vestigingsplaats	Houten	
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor gemene rekening	
Ingangsdatum	1 januari 2012	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het beschermen van de waterstaatswerken tegen schade veroorzaakt door woel- en graafwerk van muskus- en beverratten. Deze taak is vastgelegd in de gewijzigde Waterwet die op 1 juli 2011 is ingegaan. Muskusrattenbeheer West- en Midden-Nederland voert deze taak uit voor de waterschappen: Hollands Noorderkwartier, Amstel, Gooi en Vecht, Rijnland, Delfland, Schieland en de Krimpenerwaard, De Stichtse Rijnlanden.	
Financieel belang HDSR	De bijdrage aan de dienstverlening door MRB (aandeel 24,6%) is voor het waterschap in 2023 begroot op € 2,869 miljoen. Verwachte bijdrage 2024: € 3,065 miljoen.	
Bestuurlijk belang HDSR	De Stichtse Rijnlanden heeft zitting in het Bestuurlijk Overleg van MRB met twee deelnemers uit het college van dijkgraaf en heemraden. De dijkgraaf van HDSR is voorzitter van het Bestuurlijk Overleg en één van de heemraden vertegenwoordigt HDSR als lid van het Bestuurlijk Overleg.	
Financiële kerncijfers in euro's	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen vermogen	0	0
- Vreemd vermogen	0	0
- Jaarresultaat	V € 11.824	N € 271.073
Relatie met programma	Veiligheid	
Risico's	Uittreden van één of meer deelnemers is van invloed op de kostenverdeling.	
Overige informatie	Niet van toepassing	

3. Belastingssamenwerking gemeenten en hoogheemraadschap Utrecht (BghU)

Vestigingsplaats	Utrecht	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Ingangsdatum	1 januari 2014	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Samenwerken bij de beleidsvoorbereiding, heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen, en ook bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en het beheer en de uitvoering van vastgoedinformatie. Doel is verbeteren van kwaliteit, continuïteit en efficiency.	
Financieel belang HDSR	De bijdrage aan de dienstverlening door BghU is voor het waterschap in 2024 begroot op € 2,963 miljoen.	
Bestuurlijk belang HDSR	De Stichtse Rijnlanden heeft zitting in het Algemeen Bestuur van BghU met twee deelnemers uit het college van dijkgraaf en heemraden	
Financiële kerncijfers in euro's	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen vermogen	€ 1.539.406	€ 2.847.146
- Vreemd vermogen*	€ 5.297.270	€ 3.037.581
- Jaarresultaat	€ 438.135	€ 1.470.875
Relatie met programma	Bestuur en Organisatie (lastendruk)	
Risico's	Uittreden van een deelnemer kan invloed hebben op het productievolume, het kostenniveau en de kostenverdeling.	
Overige informatie	Deelnemers op dit moment naast het waterschap zijn de gemeenten Bunnik, De Bilt, Houten, Lopik, Nieuwegein, Stichtse Vecht, Utrecht, Zeist en Utrechtse Heuvelrug.	

5. Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard (RHC)

Vestigingsplaats	Woerden
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Ingangsdatum	1 april 2008
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het gezamenlijk beheren van de archiefbewaarplaats door een bevoegd archivaris. Deelnemende gemeenten naast HDSR zijn: Bodegraven-Reeuwijk, Lopik, Montfoort, Oudewater, Woerden, IJsselstein.
Financieel belang HDSR in euro's	De bijdrage aan de dienstverlening door RHC Begrote bijdrage 2024: € 225.000 Begrote bijdrage 2023: € 221.600 Werkelijke bijdrage 2022: € 184.324
Bestuurlijk belang HDSR	De Stichtse Rijnlanden heeft zitting met één vertegenwoordiger uit het college in de Archiefcommissie (incl. plaatsvervanger). De vertegenwoordigers leggen verantwoording af over het door de Archiefcommissie gevoerde beleid aan het college dat hen heeft aangewezen.
Relatie met programma	Bestuur en organisatie
Risico's	Beperkt

5. Netwerk Water & Klimaat (voorheen Winnet)

Vestigingsplaats	Houten										
Rechtsvorm	Samenwerkingsverband										
Ingangsdatum	1 januari 2020, looptijd 4 jaar (verlenging in 2023 onderhanden)										
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De voorlopers van deze brede samenwerking zijn de Coalitie Ruimtelijke Adaptatie (CRA, samenwerking op het gebied van ruimtelijke adaptatie sinds 2016) en Winnet (samenwerking op het gebied van de afvalwaterketen sinds 2012). Deze samenwerkingsverbanden zijn samengevoegd in een nieuwe samenwerking Netwerk Water & Klimaat. De opgaven voor ruimtelijke adaptatie en de (afval)waterketen zoals die zijn verwoord in het deltaplan ruimtelijke adaptatie/Bestuursakkoord Klimaatadaptatie (BAKA) en het Bestuursakkoord Water (BAW), inclusief het bijbehorende addendum, zijn leidend in de doelstelling. De partners richten zich specifiek op een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van onze regio. Hierbij vindt een intensivering van de (netwerk)samenwerking binnen de (afval)waterketen en klimaatadaptatie plaats. De bewustwording van de gevolgen en de effecten van klimaatverandering, bij zowel interne organisaties als bij de omgeving, worden vergroot. Tevens worden waterveiligheid en de digitale dreigingen rondom waterassets zoveel mogelijk gezamenlijk aangepakt. De doelstelling is om dit middels slim samen te werken, kansen te benutten, kennis te delen en te innoveren te bereiken. Deze overeenkomst betreft een samenwerkingsverband van een veertiental gemeenten in de regio Utrecht Zuidwest (Bunnik, De Bilt, Houten, Lopik, Montfoort, Nieuwegein, Oudewater, Stichtse Vecht, Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Wijk bij Duurstede, Woerden, IJsselstein en Zeist.), HDSR, de provincie Utrecht en de Veiligheidsregio Utrecht.										
Financieel belang HDSR	In 2022 is een bijdrage betaald van € 47.592. De bijdrage voor 2023 is begroot op € 47.592. Verwachte bijdrage 2024: € 49.972										
Bestuurlijk belang HDSR	Op de Water & Klimaattafel zijn de bestuurlijke portefeuillehouders vertegenwoordigd van de partners. De bestuurders zijn bepalend in de koers.										
Financiële kerncijfers in euro's: - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Jaarresultaat	<table> <tr> <th>31-12-2021</th><th>31-12-2022</th></tr> <tr> <td>€ 259.086</td><td>€ 130.644*</td></tr> <tr> <td>Nvt</td><td>Nvt</td></tr> <tr> <td>€ 158.291</td><td>-/- € 40.634</td></tr> <tr> <td></td><td>* in 2022 is € 87.807 teruggestort naar de deelnemers</td></tr> </table>	31-12-2021	31-12-2022	€ 259.086	€ 130.644*	Nvt	Nvt	€ 158.291	-/- € 40.634		* in 2022 is € 87.807 teruggestort naar de deelnemers
31-12-2021	31-12-2022										
€ 259.086	€ 130.644*										
Nvt	Nvt										
€ 158.291	-/- € 40.634										
	* in 2022 is € 87.807 teruggestort naar de deelnemers										
Relatie met programma	Zuiveringsbeheer en Beperking gevolgen klimaatverandering										
Risico's	Beperkt. Uittreden van één of meer deelnemers is van invloed op de kostenverdeling.										
Overige informatie	Het eigen vermogen van Winnet (vooruit ontvangen bijdragen) is opgegaan in de nieuwe samenwerking.										

6. AQUON

Vestigingsplaats	Tiel	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 juli 2011	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	AQUON is het instituut voor wateronderzoek voor negen waterschappen. AQUON levert monsterneming, analyse en rapportage van chemisch, fysisch en biologisch onderzoek naar de eigenschappen van het natte milieu. AQUON verzorgt voor negen deelnemers het waterkwaliteitsonderzoek, dat uitgevoerd moet worden als gevolg van wettelijke verplichtingen (zoals zwemwateronderzoek en KRW-monitoring). Ook is het, ten behoeve van de uitvoering en evaluatie van het eigen beleid, noodzakelijk kwaliteit- en kwantiteitsmetingen uit te voeren en daarover te rapporteren.	
Financieel belang HDSR	De bijdrage 2024 bedraagt € 3,231 miljoen (inclusief € 114.000 Covid bemonstering). De bijdrage voor 2023 is € 3,117 miljoen. Voor beide jaren geldt dat hierin de vergoeding voor de COVID-bemonstering, die wij apart van het RIVM ontvangen, is meegenomen.	
Bestuurlijk belang HDSR	HDSR is met een lid van het college zowel in het Dagelijks Bestuur als in het Algemeen Bestuur vertegenwoordigd in de GR.	
Financiële kerncijfers in euro's:	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen Vermogen	€ 957.316	€ 1.671.035
- Vreemd vermogen	€ 13.409.413	€ 20.023.018
- Jaarresultaat	€ 957.316	€ 713.719
Relatie met programma	De kosten van laboratoriumonderzoek vallen onder de programma's watersysteem- en zuiveringsheffing.	
Risico's	Het uittreden van een deelnemer kan invloed hebben op het productievolume, het kostenniveau en de kostenverdeling.	
Overige informatie	AQUON heeft in 2022 twee nieuwe externe leningen aangetrokken ter waarde van € 6.705 miljoen voor de aankoop van de grond in Houten en overige investeringen in de nieuwbouw.	

7. Het Waterschapshuis

Vestigingsplaats	Amersfoort	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Ingangsdatum	1 januari 2013	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het Waterschapshuis bevordert samenwerking op ICT-gebied tussen waterschappen en andere overheden die actief zijn in de watersector. Er worden ICT - programma's uitgevoerd voor de waterschappen en er worden applicaties beheerd die door meerdere waterschappen gebruikt worden.	
Financieel belang HDSR	Jaarkosten HDSR 2022: € 1.026.570 (incl. BTW) Verwachte bijdrage 2023: € 1.052.710 Verwachte bijdrage 2024: € 1.328.184	
Bestuurlijk belang HDSR	Eén lid en een plaatsvervangend lid in het Algemeen Bestuur.	
Financiële kerncijfers in euro's:	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen vermogen	€ 0	€ 0
- Vreemd vermogen	€ 8.301.131	€ 10.273.785
- Jaarresultaat	€ 0	€ 0
Relatie met programma	Bestuur en organisatie	
Risico's	Herziening van het werkpakket door HWH 2.0 kan tot financiële en inhoudelijke risico's leiden.	
Overige informatie	geen	

8. Unie van Waterschappen

Vestigingsplaats	Den Haag	
Rechtsvorm	Verenging	
Ingangsdatum	1927	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	De Unie van Waterschappen behartigt de belangen van de waterschappen en zorgt voor kennisuitwisseling en samenwerking tussen de waterschappen. De Unie vertegenwoordigt de waterschappen in het nationale en internationale speelveld. De Unie van Waterschappen de vereniging van 21 waterschappen in Nederland. In totaal zijn er 22 waterschappen in Nederland. Waterschap Blija Buitendijks, een onbewoond buitendijks gebied aan de Friese Waddenkust, is geen lid van de Unie van Waterschappen. Door de leden van de Unie is een garantiestelling afgegeven voor totaal € 2,0 miljoen.	
Financieel belang HDSR	De totale begroting van de Unie van Waterschappen bedraagt voor 2023 € 12.061.700. De bijdrage van HDSR aan de UvW bedraagt € 653.605. Deze bijdrage is inclusief de bijdrage voor Bever- en Muskusratten-bestrijding van € 104.024.	
Bestuurlijk belang HDSR	HDSR is lid van de Unie van Waterschappen	
Financiële kerncijfers in euro's: - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Jaarresultaat	31-12-2021 € 3.134.712 € 23.517.682 V € 1.141.344	31-12-2022 € 2.684.426 € 22.577.582 V -/- € 403.044
Relatie met programma	Bestuur en organisatie	
Risico's	Beperkt	
Overige informatie	n.v.t.	

9. Vereniging werken voor waterschappen

Vestigingsplaats	Den Haag
Rechtsvorm	Vereniging
Ingangsdatum	2019
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Voor het onderhandelen en afsluiten van een cao waterschappen is een vereniging nodig. Een vereniging van werkgevers die samen afspraken willen maken over arbeidsvoorwaarden. In onze sector hebben waterschappen en gelieerde organisaties samen deze vereniging opgericht. Een vereniging met het doel een cao afsluiten in haar statuten.
Financieel belang HDSR	€ 21.500 (schatting)
Bestuurlijk belang HDSR	HDSR is lid van de Vereniging werken voor waterschappen
Financiële kerncijfers in euro's:	
- Eigen vermogen	N.v.t.
- Vreemd vermogen	N.v.t.
- Jaarresultaat	N.v.t.
Relatie met programma	Bestuur en organisatie
Risico's	Beperkt
Overige informatie	geen

10. AquaMinerals B.V.

Vestigingsplaats	Nieuwegein	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap	
Ingangsdatum	In 2020 heeft het formele besluit plaatsgevonden over de toetreding van HDSR als vierde waterschap tot het AquaMinerals collectief. Dit is in 2021 door uitgifte van aandelen geformaliseerd.	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	AquaMinerals zoekt bestemmingen voor de stofstromen die vrijkomen bij het zuiveren van water. Hiervoor ontwikkelen zij passende ketens, die vervolgens kwalitatief hoogwaardig worden bediend en/of geëxploiteerd. De organisatie is in eerste instantie opgericht voor alle Nederlandse drinkwaterbedrijven, maar inmiddels zijn zij ook actief voor een Belgisch drinkwaterbedrijf en een aantal Nederlandse waterschappen.	
Financieel belang HDSR	De deelneming van HDSR bedraagt € 48.604 opgebouwd uit 479 (van de 12.300) aandelen van € 45,50 nominaal met een agio van € 48,75 per aandeel.	
Bestuurlijk belang HDSR	Volgens de statuten van de vennootschap AquaMinerals zijn de belangrijkste bevoegdheden belegd bij de directeur en de Raad van Commissarissen (RvC). De Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) benoemt op voordracht van de RvC de commissarissen; de RvC benoemt de directeur. Als aandeelhouder heeft HDSR toegang tot de AVA.	
Financiële kerncijfers:	31-12-2021	31-12-2022
- Eigen vermogen (incl. res. boekjaar)	€ 1.433.884	€ 1.700.174
- Vreemd vermogen	€ 2.426.346	€ 3.491.759
- Jaarresultaat voor belasting	€ 54.548	€ 48.266
Relatie met programma	AquaMinerals zoekt bestemmingen voor stofstromen, zoals zand-, zeef- en roostergoed, die bij HDSR voortkomen uit het zuiveringsproces van afvalwater.	
Risico's	Het financiële risico voor HDSR beperkt zich tot de omvang van het aandelenvermogen van € 48.604.	
Overige informatie	Niet van toepassing	

11. Slibverwerking Noord Brabant (SNB) N.V. (in afwachting van besluiten)

Vestigingsplaats	Moerdijk		
Rechtsvorm	Overheids N.V.; aandelen in handen van deelnemende waterschappen		
Ingangsdatum	1-1-2023		
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)	Het tot stand brengen van en het in stand houden van de duurzame exploitatie van een slibverwerkingsinstallatie voor de verwerking van zuiveringsslib dat in beginsel afkomstig is van waterschappen. Met de toetreding tot SNB geven we invulling aan de onderstaande doelen uit de Zuiveringsvisie: 1. Borgen van een continue afzet voor ons zuiveringsslib nu en in de toekomst; 2. Invulling van onze duurzaamheidsopgave; In de Zuiveringsvisie staat hierover: ▪ In 2040 vervult zuiveringsslib een belangrijke strategische rol in de ambities en doelstellingen voor energieneutraliteit (doelstelling 2030) en het klimaatakkoord; ▪ In 2040 heeft HDSR een grote stap gezet in het verwaarden van zuiveringsslib met een aantal grondstoffen hoger op de waardepiramide dan nu; ▪ In 2040 is HDSR, conform de R-ladder¹, begonnen met het toepassen van methoden ten behoeve van een verregaande slibpreventie. 3. Gezamenlijk met andere waterschappen en andere partijen optrekken om invulling te geven aan de bovenstaande doelen.		
Financieel belang HDSR	HDSR bezit 14% van de aandelen van SNB. Overige deelnemende partijen zijn: Waterschappen Aa en Maas (24,17%), De Dommel (21,74%), Brabantse Delta (18,53%), Vechtstromen (13,59%), Scheldestromen (7,97%).		
Bestuurlijk belang HDSR	Ieder aandeelhoudend waterschap benoemt een vertegenwoordiger die de belangen van het waterschap behartigt (stemrecht) in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). HDSR wordt in de AvA vertegenwoordigd door de portefeuillehouder Zuiver uit het DB. Het geplaatste aandelenkapitaal van de NV bedraagt € 4,443 miljoen en is volledig volgestort.		
Financiële kerncijfers:	31-12-2021	31-12-2022	
- Eigen vermogen (incl. res. boekjaar)	€ 18.038	€ 15.280	
- Vreemd vermogen	€ 26.892	€ 29.973	
- Jaarresultaat voor belasting	-/- € 900	-/- € 1.858	
Relatie met programma	Zuiveringsbeheer		
Risico's	Het gestorte kapitaal in de aandelen, zijnde de nominale waarde (€ 622.000) en agio (€ 1.764.000) kan bij liquidatie (deels) afgeboekt moeten worden. Garantstelling ter hoogte van maximaal 14% van € 55 miljoen, afhankelijk van de uitstaande geldleningen bij NWB.		
Overige informatie	Niet van toepassing		

¹ [R-ladder - strategieën van circulariteit](#) | [RVO.nl](#) | [Rijksdienst](#)

Bijlage 1 Effectindicatoren

Tabel 32: Overzicht van bestuurlijke programma's, WBP-thema's, hoofddoelen WBP en effectindicatoren

Programma	Thema	Hoofddoel (uit WBP)	Effectindicator
Zuiverings-beheer	Zuiver afvalwater, energieneutraal en circulair	1. Samen méér waarde halen uit de waterketen In 2050: a) zetten we al het gezuiverde water nuttig in; b) is de waterketen circulair en klimaatpositief; c) is de waterketen-infrastructuur adaptief.	1.1 Hoeveelheid nuttig ingezet effluent als percentage van de totale hoeveelheid effluent 1.2 Mate van reductie van uitstoot broeikasgassen uit de waterketen, uitgedrukt in CO2-equivalenten, en vermeden milieu-impact. 1.3 Percentage van het totaal aantal assets (rioolwaterzuiveringen) dat adaptief is
Water-systeem-beheer	Robuust en gezond watersysteem in een klimaatbestendig gebied	2. Het oppervlaktewater in ons beheergebied is leefbaar voor mens, dier en plant. Nú en in de toekomst.	2.1 Aantal KRW-waterlichamen dat voldoet aan de biologische (vissen, waterplanten en nutriënten) en chemische (prioritaire stoffen, nieuwe stoffen) KRW-doelen 2.2 Het % stedelijk oppervlaktewater dat voldoet aan het waterkwaliteitsniveau zichtbaar of hoger. 2.3 Het gemiddelde waterkwaliteitsniveau van het oppervlaktewater in het landelijk gebied (streefwaarde: levendig). 2.4 Het gemiddelde waterkwaliteitsniveau van het oppervlaktewater in natuurgebieden (streefwaarde: levendig).
		3. Bodemdaling en uitstoot broeikasgassen veenweidegebied zijn beperkt: a) 50% minder bodemdaling in 2030 in veenweidegebied b) Reductie van 0,06-0,08 Mton CO2	3.1 PM 3.2 Mate waarin de te behalen opgave voor CO2-reductie wordt gerealiseerd in % van de totale opgave (rekenmethode Somers)
		4. Gebieden zijn waterrobuust en klimaatbestendig	4.1 Wateroverlast: de mate waarin het watersysteem aan de provinciale wateroverlast-normen voldoet EN binnen 7 dagen kan herstellen van een extreme neerslag/wateroverlast-situatie zoals Limburg 2021. 4.2 Watervraag/-beschikbaarheid: de mate waarin het watersysteem zowel lokale als regionale (extreme) droogte- en watertekort-situaties kan opvangen.
		5. Het regionaal watersysteem is toekomstbestendig	5.1 PM
		6. Grondwaterbeheer is toekomstbestendig	6.1 PM
	Waterveilige leef- en werkomgeving	7. Voor 2050 wordt minimaal het wettelijke beschermingsniveau tegen overstromingen geboden.	7.1 Percentage van de primaire waterkeringen dat voldoet aan de rijksnormen (streefwaarde 100%).

Bestuur en Organisatie	Waterbewust leven en genieten van water	8. Bewoners en professionals hebben water- en klimaat gerelateerde acties ondernomen, en hebben meer inzicht in de rol van het waterschap in het verleden en toekomst.	8.1 Toegenomen % in aantal respondenten en in score van de enquête Publieksmonitor Waterpeil.
	Bestuur, middelen en maatschappij	9. Duurzaam waterschap: a) Het waterschap is in 2050 95% emissieloos, waaronder in 2030 energieneutraal b) Circulair materiaalgebruik c) Bevorderen van de biodiversiteit	9.1 Mate van reductie van de totale uitstoot van broeikasgassen door HDSR, uitgedrukt in CO2-equivalenten. 9.2 Vermeden milieu-impact door minder inkoop (virgin/ruwe) grondstoffen en winning grondstoffen uit eigen bronnen. 9.3 De mate van versterkte natuur door ons waterbeheer en op onze terreinen.

Bijlage 2 Verwerkte ontwikkelingen coalitieakkoord

Tabel 33: Overzicht van verwerkte ontwikkelingen uit het coalitieakkoord

Beschrijving	Personeelskosten	Overig kosten	Totale kosten
Grondwater (personeelskosten)	€ 43.000	€ -	€ 43.000
Hydrologie (personeelskosten)	€ 29.000	€ -	€ 29.000
Databeheer waterkwaliteit en waterkwantiteit (personeelskosten)	€ 43.000	€ -	€ 43.000
Monitoring waterkwaliteit (personeelskosten)	€ 38.000	€ -	€ 38.000
Adviescapaciteit en expertise Dierenwelzijn	€ 43.000	€ -	€ 43.000
Informatieveiligheid gerelateerde projecten	€ -	€ 500.000	€ 500.000
Vergroten bestuursondersteuning DB	€ 60.000	€ -	€ 60.000
Strategische advisering AB	€ 97.000	€ -	€ 97.000
uitbreiding communicatie voor DB	€ 52.000	€ -	€ 52.000
Versterking VTH	€ 68.000	€ 22.000	€ 90.000
Extra toezicht op grondwater - VTH	€ 34.000	€ 14.000	€ 48.000
Gebiedsgericht werken	€ 172.000	€ -	€ 172.000
Onderzoek verruiming kwijtscheldingsregeling	€ -	€ 35.000	€ 35.000
Onderzoek mogelijkheid inzetten tariefskortingen op waterschapsbelastingen	€ -	€ 35.000	€ 35.000
Uitbreiding bezetting DB	€ 117.000	€ -	€ 117.000
Totaal ontwikkelingen Coalitieakkoord	€ 796.000	€ 606.000	€ 1.402.000

Grondwater

In het coalitieakkoord wordt de wens uitgesproken om de opgaven op gebied van grondwater te verkennen, onze kennis op dit gebied te verhogen en om pilots te starten met verhoging van grondwater. Vanuit de Veenweide gebieden is er momenteel 0,5 fte beschikbaar voor monitoring grondwater. Momenteel huren we capaciteit op in. Deze capaciteit is niet toereikend voor extra ambitie. De wens is om dit dan ook op te hogen met 0,5 fte, zodat er 1 volledige fte aangesteld kan worden voor inzet op strategische/tactische capaciteit t.a.v. grondwater(monitring). Mocht bij de 1e verkenning toch meer inzet noodzakelijk zijn, dan zal dit via de VJN 2024 worden aangevraagd.

Hydrologie

In het coalitieakkoord worden verschillende vraagstukken aangehaald, waarin hydrologie een rol speelt (wateroverlast, droogte, infiltratie, verdringingsreeks, waterbalans natuurgebieden, etc.). De verwachting is dat er daarmee meer hydrologische vraagstukken zullen komen. De reguliere/structurele inzet op hydrologie knelt momenteel. Gelet op het verkennen van de opgaven t.a.v. grondwater en het opzetten van pilots is capaciteitsuitbreiding bij de hydrologen nodig.

Databeheer waterkwaliteit en waterkwantiteit

In het coalitieakkoord wordt het belang van data erkend. Data vormen in toenemende mate de basis van besluiten en belangenafwegingen van het waterschap. In besluiten rond versterking van het werkveld 'data' is veel aandacht geweest voor het tactisch en strategisch niveau. Het operationele niveau (ontvangen, valideren en verwerken van data) is hierbij echter achtergebleven.

Door het toegenomen - en in de toekomst verder toenemende - belang van datadichtheid en datajuistheid kan niet aan de vraag van de organisatie én daarbuiten worden voldaan. Wanneer databeheer niet wordt versterkt, dreigen belangrijke operationele en ontwikkelings-processen vast te lopen. Dit heeft zowel betrekking op de data waterkwantiteit als - kwaliteit. Om dit voorkomen is capaciteitsuitbreiding nodig die voor de helft binnen de bestaande budgetten opgevangen kan worden en de andere helft nu wordt voorgelegd.

Monitoring waterkwaliteit

Er zit met name een knelpunt bij monitoring van de waterkwaliteit. De vraag naar data is zowel intern als extern toegenomen: er is vraag naar meer datakwaliteit en de wettelijke toetsingskaders kosten eveneens meer tijd. Tegelijkertijd is het huidige team (te) klein en daardoor kwetsbaar, waardoor het niet lukt om alle geplande opdrachten weg te zetten. Om verdere achterstand te voorkomen is het dan ook wenselijk om inzet nu (beperkt) te vergroten en daarna voor de voorjaarsnota 2024 verder te kijken.

Gezond water – inzet NPLG Oost en West

In het coalitieakkoord wordt het NPLG als kans aangehaald om de eigen assets, watergangen, dijken en oevers in te zetten als blauwgroen migratienetwerk. Daarbij is het o.a. de wens om te zoeken naar mogelijkheden om hiervoor transitiefondsen in te zetten. Tevens wordt het versterken van de boerensloten aangehaald en het ecologisch dijkenbeheer en hoe dit te doen in samenwerking met agrariers en bewoners. Daarnaast wordt het UPLG gezien als kans om voor het verbeteren van de waterkwaliteit (in kader van KRW) door de combinatie te maken met de opgave Groenblauwe dooradering.

Het betreft hier vooral de inzet op ecologie en waterkwaliteit, welke onder de dynamische lijn Gezond Water vallen. Bovengenoemde activiteiten zijn een extra impuls/versnelling op de huidige koers en dat vraagt extra capaciteit; zowel voor Oost als voor West.

Gezond water – Stedelijk water

In het coalitieakkoord wordt de wens uitgesproken om te versnellen met het verbeteren van de waterkwaliteit in het stedelijk gebied. Met als doel om het stedelijk water op niveau 'levendig' te krijgen. Ook is er de behoefte aan schoon en gezond zwemwater. HDSR wil hierin samen optrekken met de partners. De uitwerking zal verder in tijd gepland gepland moeten worden en daarom zijn er geen middelen hiervoor opgenomen in de Begroting 2024.

Adviescapaciteit en expertise Dierenwelzijn

Dierenwelzijn krijgt een eigen portefeuille. Dat betekent dat er op dit thema apart beleid gemaakt moet worden en dat er extra kennis ontwikkeld moet worden. Ook zal er een scherper overzicht nodig zijn over de aspecten van dierenwelzijn bij de verschillende taakvelden van het waterschap.

De hiervoor benodigde capaciteit is maar beperkt aanwezig, en generalistisch van aard. Een deel van de beschikbare capaciteit is bovendien bedoeld voor het MRB-verband West- en Midden Nederland en kan dus niet door HDSR worden ingezet op specifiek bestuurlijke onderwerpen van HDSR.

Daarom wordt ingezet op een structurele beleidsmedewerker Dierenwelzijn - waarvan de kosten en de inzet gedeeld worden met Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. HHR AGV heeft namelijk ook een portefeuille Dierenwelzijn en daaronder worden ongeveer dezelfde vraagstukken geagendeerd als bij HDSR.

Informatieveiligheid gerelateerde projecten

In het coalitieakkoord is de ambitie benoemd dat het waterschap toe gaat werken naar een volwassenheidsniveau 4 inzake de BIO, zoals afgesproken binnen de Unie van Waterschappen. In deze bestuursperiode moet de stap naar niveau 3 gemaakt moeten worden. Voor de Voorjaarsnota 2024 zal een plan worden uitgewerkt die gedurende de bestuursperiode aangeeft welke stappen er nog gezet moeten gaan worden om toe te werken naar de gewenste volwassenheidsniveau. In 2024 moeten al aanvullende stappen gezet worden om geen onnodige tijd te verliezen. Daarom is aanvullende middelen nodig.

Vergroten bestuursondersteuning Dagelijks bestuur

Door de uitbreiding van het dagelijks bestuur met één extra hoogheemraad is meer ondersteuning nodig van het bestuur. Het gaat om directe ondersteuning voor agenda, afspraken en advisering op het gebied van communicatie.

Strategische advisering Algemeen bestuur

Het coalitieakkoord bevat een aantal afspraken die er toe moeten leiden dat het Algemeen Bestuur eerder en beter in positie wordt gebracht. Een werkgroep van het AB gaat deze afspraken verder uitwerken.

In het coalitieakkoord wordt expliciet gesteld dat in elk geval een goede ambtelijke ondersteuning op strategisch niveau noodzakelijk is. Deze ondersteuning kan niet worden gegeven zonder ergens anders te korten op strategische inzet. Voor het doorvoeren van een vermindering in strategische capaciteit op andere thema's biedt het coalitieakkoord geen aanknopingspunten - de ambitie op andere thema's wordt onverminderd voortgezet.

Daarom wordt ingezet op uitbreiding van de strategische adviescapaciteit ten behoeve van het Algemeen Bestuur.

Uitbreiding communicatie Dagelijks bestuur

Door de uitbreiding van het dagelijks bestuur met één extra hoogheemraad is meer ondersteuning nodig van het bestuur. Het gaat om directe ondersteuning voor agenda, afspraken en advisering op het gebied van communicatie.

Versterking Vergunning, Toezicht & Handhaving (VTH)

Een aantal van de ontwikkelingen waarop met het nieuwe coalitie-akkoord wordt ingezet, in combinatie met de ambitie van stroomopwaarts werken' leidt tot een grotere inzet van de afdeling VTH. Het instrumentarium VTH wordt steeds belangrijker om onze wateropgaven te realiseren. Deze afdeling heeft onvoldoende ruimte in de capaciteit om dit op te vangen.

Extra toezicht op grondwater

In het coalitieakkoord staat dat er meer ingezet wordt op grondwater. Hiervoor dient VTH een extra toezichthouder aan te nemen die zich op dit onderwerp richt. De huidige begroting van VTH laat niet toe dat er extra ingezet wordt op dit onderwerp. Derhalve is uitbreiding noodzakelijk.

Gebiedsgericht werken

Gebiedsgerichte uitwerking van de ambities van HDSR, maar ook de Provincie, het Rijk (water en bodem sturend) en gemeenten kent een hoge urgentie. Door de val van het kabinet is er wel wat onzekerheid in de plannen ontstaan, maar de inhoudelijke noodzaak van maatregelen voor o.a. water en bodem, bouw en stikstof is onverminderd hoog.

Komende jaren is om die reden een intensivering benodigd van de gebiedsgerichte ontwikkeling in alle delen van ons beheergebied. Hoofdmotor daarvan is het UPLG, maar ook al langer lopende doelstellingen van het waterschap komen in die gebiedsgerichte uitwerking tot afspraken met het gebied over veranderingen in onder andere het watersysteem, landgebruik, bebouwing en infrastructuur.

Om hier vanuit het waterschap voldoende energie en tijd op te kunnen zetten en in een aantal gevallen zelfs ook een voortrekkersrol te kunnen vervullen is extra capaciteit nodig. Die kan deels uit investeringskredieten worden gefinancierd, maar niet alle inzet leidt ook daadwerkelijk tot investeringsprojecten en voor het verkennende werk met andere gebiedspartijen is dus ook aanvullende middelen in de exploitatiebegroting benodigd.

Onderzoek verruiming kwijscheldingsregeling

De nieuwe coalitie wil in samenspraak met gemeenten dat dat kwijschelding zo laagdrempelig mogelijk wordt gemaakt. Daarnaast wil het dagelijks bestuur onderzoeken of de kwijscheldingsregeling verruimd kan worden van 100% naar 120% .

Onderzoek zal extern uitgevoerd moeten worden vanwege het ontbreken van capaciteit en de benodigde expertise.

Onderzoek mogelijkheid inzetten tariefskortingen op waterschapsbelastingen

De nieuwe coalitie wil graag onderzoeken wat de mogelijkheid is voor het inzetten van tariefskortingen op de Waterschapsbelastingen als inwoners en/ of bedrijven uitvoeren die bijdragen aan de doelen van het waterschap.

Onderzoek zal extern uitgevoerd moeten worden vanwege het ontbreken van capaciteit en de benodigde expertise.

Uitbreiding bezetting Dagelijks bestuur

Vanuit het Rijk is besloten dat de vergoeding voor het aantal dagelijks bestuursleden op 400% mag worden gesteld, ipv 300%. Daarom is het aantal hoogheemraden bij DB uitgebreid met 1,0 fte. De coalitie heeft besloten om van deze mogelijkheid gebruik te maken.